

Кирил Топалов

Нерви

ПЪРВА ГЛАВА

КАКТО ПОВЕЧЕТО НЕЩА В ЖИВОТА НА ЖЕНИТЕ и решението на жена ми да се разведе с мен дойде внезапно. Или поне бе ми съобщено внезапно. Така както внезапно бе решила да се омъжи за мен, както внезапно сметна преди двайсет години – в уплахата си на неочаквано забременяла хлапачка, – че е още малка да ражда и да гледа деца, както няколко години по-късно внезапно се отказа от отчаяните си опити да излекува повредата, която съвсем неопитният ми студентски скалпел бе нанесъл върху женската ѝ природа, и реши да си вземем и да отгледаме чуждо дете, така както... И т. н., и т. н. С две думи – така както бе протекъл целият ни двайсетгодишен семеен живот, живот на внезапни решения от нейна страна и на старания от моя да осигуря на тези решения реализация като на невнезапни. В този смисъл отношенията ми с моята Ани симпатично наподобяваха отношенията между мъж на години и с възможности и негова чувствително по-млада любовница. С тези минуци обаче, че с някакви особени възможности в материално отношение не съм бил никога, че жена ми не ми е любовница и освен Всичко друго ми е почти връстница. Както от всеки нормален мъж и от мен се искаше само едно, за да бъде животът ни щастлив – просто да свикна с жена си. И аз мисля, че в края на краищата бях успял да го постигна. Недоумявам обаче коя бе оная сила, която унищожи с един замах моите двайсетгодишни усилия. Прехвърлям през ума си какво ли не – като престъпник, който не знае за кое престъпление точно са го арестували внезапно – и с все по-нарастваща тревога достигам до онова, което тя каза преди няколко месеца насън и с което оттогава отне моя. Бе ме събудил викът ѝ, а когато се опитах да я успокоя (очевидно имаше кошмари), тя се изправи, махайки отчаяно ръце срещу мен, сякаш се бранеше, и закрещя още по-силно с невиждащи, но широко отворени от ужас очи:

– Убиец!... Махай се!...

Не даваше да я докосна, след малко се поуспокои и заспа, свита на кълбо в другия край на широката спалня. През последните месеци забелязах въобще доста сериозна промяна в държането ѝ. Избягва да говори и въобще да остава насаме с мен, задържа се къщи само когато и Владо си е у дома, все излиза рано и се връща късно... Започна и да спи в кабинета, имала спешна работа, а когато няколко пъти влизах нощем, я зарварвах будна или заспала във фотьойла и куп фасове в пепелниците. В

пепелниците – това означава, че е пушила не на бюрото си, а движейки се из кабинета. Отслабна, около очите ѝ потъмня, движенията ѝ станаха някак остри и несинхронизирани, а при моите нощни влизания в кабинета все се стряскаше ѝ в погледа ѝ имаше нещо от ужаса на онова блънуване. Опитвах се да я накарам да си легне, съветвах я да не се преуморява, но тя отваряше прозореца и сядаше на бюрото, заявявайки ми, че съм длъжен да я оставя да си гледа работата и сама да си решава професионалните проблеми. Каква работа и какви толкова страшни професионални проблеми у една журналистка, занимаваща се с писмата на читателите на един столичен вестник?...

Та в една такава нощ тя внезапно ми заяви – почти по същия начин, по който например би ме уведомила за купуването на нови пердета за спалнята, – че е подала молба за развод. Истинските причини съм щял да ги науча от друго място (всъщност съм си ги бил знаел!), а за формулировката на делото ми предлагала, понеже сме интелигентни хора, взаимно съгласие поради несходство на характерите.

Като на човек, запознат донякъде с психологията, на мен ми е ясно, че истинските причини вероятно ще трябва да ги търся в най-тъмната връзка с оня неин нощен кошмар, след който тя започна да се стряска, когато влизам в кабинета ѝ по никое време. А това вече е достатъчно основание за прощаване със спокойния сън и на човек (как каза тя – убиец!) дори и с по-здрави нерви от моите.

Както и да е, за мен най-важното сега е да запазя самообладание и да успея не да ѝ внуша – на моята жена никой не би могъл да ѝ внуши нещо, най-малко пък аз, – а да ѝ помогна незабелязано за самата нея да стигне до извода, че тия нейни кошмари са резултат на недоразумение, на прекалената ѝ мнителност, подозрителност, чувствителност, изнервеност или не знам що. Най-сигурният начин да убедиш в нещо една собствена съпруга – и особено моята – е да направиш така, щото тя да смята, че сама е стигнала до същото. Изисква усилия, но е ефективно. Както вече казах обаче, няколкото ми плахи опита за обяснение завършиха без особен успех. Все пак аз съм хирург, а не психолог или следовател криминалист и доколкото се справям с психологическите ребуси, го постигам само благодарение на общата си култура по въпроса, придобита повече в практиката, отколкото от теорията.

Като кажа следовател криминалист, вече ме побива някаква много специална тръпка. Особено след онова, което кръща жена ми насън. Известно е, че ако се хванеш по-сериозно за работа, не е невъзможно да внушиш на човек с по-разхлопани нерви, че е престъпник. Например

убиец. И да го изкараш от релсите. Какво да говорим за човек с моите нерви!

Все пак, ако не друго, аз мога поне да изглеждам спокоен. Даже ако се запретна, не е изключено и да успее на свой ред да изкарам от релсите жена ми, с която след един час трябва да се явим в бракоразводната зала на делото по „взаимно съгласие“ и която в момента също като мен се приготвя, само че зад панелната стена, тъй като от един месец живеем в отделни стаи. Струва ли си обаче да се запрятам? Дългото ми съжителство с нея ме е научило ако не на друго, то поне на разумно въздържане от каквито и да е опити за логично изясняване на възникналите проблеми между нас. Неведнъж-след многобройните си абсурдни диалози с нея съм си мислил, че не ще да е случайно, дето през Средновековието толкова често са изгаряли жени като вещици. Изглежда, за идеолозите на Светата инквизиция тайните на женската душа не са били никакви тайни и дори и най-младшите и най-бездарните им научни сътрудници са знаели азбучната истина, че нито на този, нито на онзи свят съществува местенце, където дяволът би могъл да се чувства по у дома си. Жалко, че моята Ани не е живяла по онова романтично време. За нейното изгаряне (за да е по-сигурно!) научните сътрудници щяха да изсекат с бригадирски ентузиазъм поне един Булонски лес, а името ѝ щеше да влезе в учебниците по история с не по-малка слава от това на Жана Д'Арк, която бе направила луди две враждуващи помежду си армии.

Да, ако Ани беше човек като хората, щяхме да седнем, да изпусим по една цигара и докато си изпием кафето, всички спорни въпроси между нас щяха да престанат да бъдат такива. За съжаление подобен разговор с нея не може да се проведе. Не ентузиастите на Светата инквизиция и не мъжете от две враждуващи армии – ! тя е в състояние да направи луд и самия Господ Бог, ако той, воден от някаква наивна вяра в логика, разум или други подобни понятия, се реши да оспори някакво нейно становище или решение.

Така че обяснителен разговор, в смисъл защо, как така изведнъж, това ли е най-разумното решение, дай да се изясним и други подобни, би бил излишен, още повече че от години вече и почти сме изгубили навика да си говорим за друго, освен за сина, по неизбежност. И моята задача в случая щеше да бъде доста по-лека, ако не бе ме подгонил кошмарът на нейните нощни кошмари. Сигурен съм, че ако на моето място би бил мъж с по-малък семеен стаж (или поне с жена, различна от Ани), то той не би се поколебал да се запретне да изкара тази жена от релсите с надежда евентуално да научи нещо повече. Човек като мен обаче едва

ли би се впуснал в такъв рискован експеримент. Опитът и особено личният – казват древните – е по-мъдър и от самото знание, а какво да говорим за човек като мен, при когото опитът и знанието в това отношение се допълват така хармонично? Който трупа познания, той трупа тъга – се казваше на едно място в онази-старата книга, а на езика на шахмата това означава, че трупаният познания се учи да предвижда нещата от живота с все повече ходове напред и постепенно да се отказва от все повече от тях. Крайната степен на този процес пък довежда до абсурдното осъзнаване на пълното безсмислие на по-нататъшния живот на индивида – нещо, на което впрочем се дължат голяма част от самоубийствата, особено сред духовно по-издигнати хора. Разбира се, аз съм твърде далеч от тая степен, живее ми се и още как, но разговор с Ани няма да проведа. Вече се познаваме толкова добре, че натрупаните познания и опит биха могли да ни спестят поне тъгата (най-мекото казано) от обяснителен диалог. А що се отнася до възможността да науча нещо повече от нея във връзка с кошмарите ѝ, то това може да стане със същия успех и ако си поговоря с нея сам, мислено. Резултатът ще бъде същият, а от психическа гледна точка ще бъде несравнимо по-здравословно, да не говорим, че вече ми е станало и почти навик. Вече не помня откога с нея си разговарям предимно по тоя начин и мисля, че това не е без връзка с факта, че инфарктът, който изтръшка сума мои връстници, все още не смее да ми пробута някой от пехливанските си номера, от време на време само ми се зъби отдалече, но аз се правя, че не го забелязвам.

– ЧЕСТИТА СВОБОДА! – бих могъл да подхвърля като начало през моя отворен портал, през хола и през нейната полуоткрехната врата.

– Благодаря, подобно – ще отвърне тя хапливо, а от бързината и точността на реакцията ѝ ще може да се заключи, че е очаквала да ѝ кажа точно това, точно сега и точно по този начин.

– Макар и малко в аванс – ще продължа, зарадван от успешното начало на диалога, би могла пък и да не ми отговори. – След един час вече... Либерте шери! Впрочем готова ли си за посрещането ѝ?

– Това не те засяга – ще отвърне тя след малка пауза, а това вече ще означава, че влиза във форма, защото отмерените до микрон паузи са нейното свръхбактериологическо оръжие, с което е успявала неведнъж и по удивително ефикасен начин да разложи вътрешно и неспасяемо психическото ми равновесие.

– Имам една молба – ще съобща равно, предимството на дългата позиционна война пък е, че познаваш вече и инвентарните номера на

оръжието на противника и можеш, ако не да го победиш, то поне да се съпротивляваш достойно и най-важното – от време на време да го вадиш от равновесие.

– Моля.

– Да побързаш с тоалета си, ако е възможно. Поне този път. Брако-разводното дело не е нито опера, нито театър, та да влезем за второто действие. Както впрочем е било винаги през мрачните и убийствени за теб двайсет години от нашия съвместен живот.

През моя портал, през хола, през нейната полуотворена врата и даже през панелната стена почти виждам победоносната иронична усмивка, с която ми отговаря, защото аз съм простакът на семейството:

– Това едва ли е имало някакво значение за теб. Ти най-често заспиваше в театъра.

Заспихах, разбира се. Това беше единственият нормален резултат от сбора на двете събираеми – това, което ми налагат ежедневно моите дежурства в болницата, и онова, което ми предлага родният оперен и театрален афиш. Да не говорим за оперетния... А; да – оперета, разбира се.

– Закъсненията ни нямаха значение само когато ходехме на оперета. Защото оперетата е като семейството.. В което и действие да влезеш, все едни и същи глупости ще чуеш. А колкото до заспиването...

Ще последва отново нейната микронно точна пауза с една бучица лед в гласа:

– Никой не те е карал да ме чакаш. Да си си ходила за първото действие.

Щях да си ходя, ако имахме две коли. Или поне две книжки. Мадам Ани обаче въобще не се и опита да изкара шофьорските курсове и с право. Къде-къде по-за предпочитане е да си имаш частен шофьор: хем си пиеш на гости уискито, хем после му удариш един сън, докато вечно бодрият и трезвен като празна спринцовка младеж до теб прибира към къщи колелатото подразделение на семейното гнездо. Ако мадам имаше книжка,, щях да ѝ оставям въпросното колелато съоръжение и да отивам за началото на спектакъла. Но тъй като, първо, на театър, опера, концерт или каквото и да е тя не може (трябва да казвам вече – не можеше) да ходи освен с кола, и второ, тъй като в качеството си на неин мъж бях длъжен да споделям духовните ѝ интереси и да водя културен живот, то аз неизбежно трябваше да се задоволявам с вечното второ действие на този културен живот. Апропо,, чувствах се като онези мъже, които са вечно „втори“ в живота на жените. Имаше такова понятие в моята младост – всеки мъж биваше непременно втори, но затова пък единствен,

сегашните млади и съвсем млади дами вече не страдат от подобен предразсъдък, доколкото имам впечатление, и слава богу. Защото да си втори е като да идеш за второто действие – с всички минуси и плюсове: от една страна, дали си влязъл – за второто или за петнайсетото ти е все едно, линията на сюжета е вече напреднала; от друга – не поемаш никаква отговорност, в смисъл че не се ангажираш с мнение за бъдещето на представлението; и от трета страна – просто отчиташ бройка: още един спектакъл, напреднал си в културата значи... Иначе ходенето за второто действие си имаше и някои други предимства. Например постепенно започнах да установявам как у мен се развиват качества на литературен криминалист; гледайки второто действие, аз започвах да гадая как ли се е развило първото. И накрая стигнах дотам, че ако пък гледах на някоя пиеса първото действие (макар и рядко, но се случваше), вече знаех как в общи линии ще се развие второто... Ако кажа част от всичките тия неща на Ани, тя ще отговори точно това, което и аз на нейно място – бих казал:

– Жалко, че не си развил тия способности, преди да се ожениш. Ако знаеше какво ще бъде второто действие...

– Мила моя! – ще се помъча да се придържам към нейния, всъщност въведен в семейството от мен хаплив тон. – Човек знае, че ще умре, и все пак живее, нали? Радва се, бори се за нещо... Просто забравя, че знае! Това е една от хитростите на природата. А бракът все пак е къде-къде по-малкото зло от умирачката... –

– Разбира се. От него поне има измъкване. Повод за празник.

– При това взаимен! – ще се опитам да поддържам високата топка. – Един от най-трогателно-взаимните-съпружески празници, не ти ли се струва?

– Като те гледам с какъв ентузиазъм се пудриш, имам всички основания да смятам, че за теб е по-голям.

– Не ме гледаш, а ме чуваш... – Усещам как, без да искам, малко съм снижил тона, изглежда, е неизбежно когато кажеш горчива истина. – Ние с теб от дълги години вече не се гледаме, само се чуваме... А от един месец – предимно през тази толкова комуникативна и така тясно свързваща ни стена, чиято компания ти предпочете пред моята. Добре ли си поминувате с нея, скъпа? Сигурно лесно намерихте общ език?...

От възвърнатото самочувствие, с което казвам последните думи, и от сериозната пауза оттатък се убеждавам в още една закономерност на човешките взаимоотношения:

очевидно на хомо сапиенс действува добре, когато успее да ухапе

или въобще по някакъв начин да уязви находящия се до него (па макар и през стена) друг хомо сапиенс-Като активен представител на най-хуманната хуманитарна наука обаче аз съм длъжен да направя и не особено веселата констатация, че това е отглас на тъмен атавизъм от далечния животински стадий на човешката еволюция, поради което трябва да се засрамя малко и да отдам известно право на Жена ми да каже отгласът стената с разстроен глас:

– А задавал ли си си някога въпроса, кой е виновен за тая стена?

Задавал съм си го, скъпа, задавал съм си го. През безпросветно дългите дни и нощи на своите касапски дежурства по спешните травматологични кабинети на видните софийски и несофийски болници доктор Стефан Милев – не само е рязал меса, жили и кокали, но и си е задавал въпроси, въпроси, въпроси... Даже и такива, каквито дори твоята развинува журналистическа фантазия не би могла не само да измисли, но и да допусне... Защото освен всичко друго никой не се среща с човешкото страдание така завидно интимно както наша милост, хирурзите. Само ние знаем колко силен, но и колко жалък може да бъде този, чието име звучало гордо. Мъдрият Солон бе казал на самодоволния и разплут от богатства цар Крез, че честитият едва след смъртта се познава – думи, които според литературата простакът цар си бе спомнил чак когато един друг самодоволен и разплут негов колега го качил самия него на кладата. Така че според скромното ми мнение, съставено въз основа на дългогодишен опит и лични наблюдения, човекът се познава едва когато го качиш на кладата. А това вече е достатъчен повод за въпроси без отговори, нали?... А ти, скъпа досегашна жена, ме питаш за някаква си стена. Човек, който си няма проблеми, си ги измисля. Не се развеждаш с мен заради стената, хайде изплюй камъчето, да знам какво знаеш, та и аз да съм наясно. Пък оттам насетне – добър е Господ – . Стени, кладни или кладенци – всичко е от хората и за хората. Зависи какво билетче ти е изтеглило папагалчето и какво късметче ти се е паднало.

– Какво й е пък чак толкова на стената? – ще се опитам да пофилософствувам, за да не стане много мрачно. – Стена като стена! Като толкова други наоколо, в миналото, настоящето и бъдещето..

На Ани обаче моето ораторствуване въобще не й действа и докато тя преживява отгласът, аз мога да си пофилософствувам поне сам на тази тема.

Ами наистина – стена като стена. Все пак не е великата китайска, я. Не е даже и великата търновска, дето се изгражда сега под Царевец по точните спомени на останали до днес живи свидетели от Иван-

Александрово време. Най-обикновена панелна стеница, която даже не е и носеща и която, ако си спомняш, в началото искахме да махнем по някакъв начин, за да направим жилището си малко по-модерно, по-широко и по-непотискащо. Начин обаче не се намери, защото се оказа, че панелната стена, макар и да не е подпорна, или както още ѝ казват – носеща, си е все пак панелна стена с подчертано изразени признаци на характер – сиреч аз като панелна стена може и да не върша много работа, ама я се опитай да ме ликвидираш!... Бая сечивца ще изхабиш, да не говорим за хвърлените на вятъра силици и надеждици да направиш животеца си малко по-непотискащичък. Та след като стената не се нави да я ликвидираме, подозирам, че предназначенията за тази цел енергия започна да преминава в нейна власт, но тя като по-умна (младото поколение казва – по-печена) от нас не се юрна насреща ни с повече или по-малко тъпи длета, шила и чукове, а като начало само се усмихна. Усмихна се, да, с оная усмивка, с която Франкенщайн се усмихва над заспалата си жертва, преди да се заеме с обработката ѝ. Елементарното въображение би помислило, че преди да пристъпи към действие, той зловещо се прозява, разкършва и протяга, че се разсънва, така да се каже, защото и децата знаят, че злите сили по светло спят, а се събуждат вечер, когато започва работният им трудов ден. Нашият Франкенщайн обаче няма нужда от разсънване, защото, както е известно от литературата по въпроса, а ѝ от самата му наложила се в живия живот практика, той никога не заспива. Верен на псевдонима, който социолозите са му дали – Отчуждение, – той се е отчуждил дори и от такива прости човешки радости, каквато е например почивката. Той просто си стои край нас, най-често невидим за невинното ни невъоръжено зрение и непрекъснато се усмихва. Непрекъснато – та ако в някой миг случайно прогледнем за него, да го видим усмихнат и да не се уплашим. Поне да не се уплашим много, а и това не е малко. Понеже обаче да го видим ни се случва рядко, ние, макар и да знаем много добре за съществуването му, просто забравяме (или искаме да забравим), че го има. (Нещо, което го прави по-силен и по-съвършен от нас. Ние понякога го забравяме, но той нас, интересите и целите си – никога.) И само изучава – дълго и търпеливо – слабите ни местенца. И си съставя карта на тия местенца. Точно, педантично и методично. И в един красив момент започва да действа – когато например си вършим работата, когато се караме или когато си говорим колко се обичаме, когато посрещаме гостите си или когато ги изпращаме, когато спим или когато се любим, Как действа? Ами спомнете си го: гладък и празничен, облечен в купения от вас с връзки вносен или наш

тапет (а може и с голям фототапет, тогава целият се превръща в една усмивка, като Фернандел), закичен с една-две картини, за които сте дали цяло състояние (претенциите му вече пораснаха и репродукции не търпи), декориран с един-два аплика или с нависени по него всевъзможни кичови сувенири от различни краища на страната или на планетата, увенчан с някое кристално или не огледало, подпрян от някой несъразмерно голям за жилището ни фикус, кактус или филодендрон, в някои случаи и скрит частично или изцяло зад някоя библиотека. Така или малко по-различно преоблечен като обикновена, редовна стена, нашият Франкенщайн, поставил вече едно-две кръстчета на персоналната ти антропологическа карта, стърчи с вечната си усмивка над твоя повече или по-малко нервен сън, а върху теб ляга неговата проекция във вид на хиляди черни кръстчета, възпроизвеждащи с абсолютна точност пресечните точки на мрежата, образувана от железните пръчки на неговото арматурно желязо. Може би отвън към теб пътуват чувствата на твоите приятели и любими, оценките на хората и обществото за денонощния ти съсипващ труд, пътуват мелодии и взривове, бебешки плач и предсмъртни стонове, човешки смях и ридание, тъжни спомени и радостни мечти. Може би. Но арматурната мрежа на незаспиващата стена до теб пропуска всички тия неща само доколкото могат да се проврат през безбройните черни кръстчета, което ще рече – пропуска ги разпънати всяко едно поотделно на тези безбройни кръстчета. Известно е, че едно нещо, разпънато на кръст, не е вече нещо, а в най-добрия случай – някакъв символ. Разпъни го обаче на безброй арматурни кръстчета и от него няма да остане плът и дух дори и за един символ. Но твоят съжител не се задоволява само с това. Когато някое от неизброимите му кръстчета съвпадне с отбелязано на твоята персонална карта кръстче, между двете кръстчета протича мигновено един Франкенщайнов лазерен лъч, в резултат на което на мястото, отбелязано върху теб, пламва малко огънче. А Франкенщайн, както е известно от литературата по въпроса и от практиката, е неуморим, ето защо огънчетата стават все повече и повече.. Докато накрая и ти, и картата ти се превърнете в една красива клада, а както е известно от историята, с кладата трудно се дружи. поне се заплаща скъпо. Франкенщайн продължава все така да се усмихва, а жена ти оттаък настоява да знае кой е виновен за стената. Да пита него!

ЗАЩОТО, АКО ПИТА МЕН, аз ще бъда на мнение, че всеки затворник си заслужава стената. И дори че всеки си я гради сам. Цял живот – тухла по тухла, което ще рече дума по дума, страх по страх, подлост по подлост, предателство по предателство – и спрямо другите, и по

отношение на себе си. Някои смятат, че най-солидното градиво за тая стена са властта, постовеите и парите, но аз мога без особен труд да им докажа, че за въпросната цел нищо друго не може да свърши работа така, както ежедневно общуване и разминаване върху шейсет, осемдесет или сто-и двайсет квадратни метра жилищна площ на двама души, които не са били родени един за друг. Такива хора приличат на съседи по килия, които цял живот пълзят покрай стената и блъскат по нея с надежда да осъществят някакъв контакт, но в крайна сметка опитът за диалог се свежда само до няколко неясни фрази от рода на: „Кой си? Как се казваш? Какво търсиш тук? Имаш ли някаква надежда?“. „Докато най-накрая се стигне до отчаяното предупреждение: „Не те познавам и ти не ме познаваш! Никога не сме се виждали, а ако някога сме се срещнали, било е случайно... Между нас няма нищо общо! Нищо общо...“

Добре че се сетих – да не забравим преди делото да припомним на нашите приятели свидетели най-важното, което трябва да кажат пред съда: че между нас няма нищо общо, че характерите ни са абсолютно несъвместими. Ако предварително са уговорили всичко, както трябва, с колегите си – адвокати на двете страни, – съдиите изслушват подобни свидетелски показания с голямо удоволствие, подканят те нетърпеливо с поглед да си изпееш песента по-бързо и дори забравят да те предупредят, че за лъжесвидетелство законът предвижда от толкова до толкова години. Не ми е ясно защо хората не могат да се развеждат, без да прибегват до тази съмнителна услуга, след която в повечето случаи приятелските общества се разпадат? Впрочем в нашия случай до разпадане едва ли ще се стигне, защото приятелско общество ние просто-нямаме. Някогашната ми внезапна женитба с Ани ме бе лишила от възможността да разбера навреме някои от най-важните черти на характера ѝ, между които е и нейната почти пълна неконтактност. Една от първите ѝ работи, след като се оженихме, бе да ме раздели по един или друг начин с почти всички мои приятели и от двата пола. Един много пиел, друг много говорел, трети я бил иронизирал, четвърти бил женкар и ги мъкнел в къщата ни всякакви (при това в ония все още идилични времена, когато не бяхме и чували за спина!), пети не ни мислел доброто и тъй нататък. Постепенно в течение на двайсетгодишния ни семеен живот аз се убедих, че това е въпрос на-наследственост: в професорския дом на нейните родители, където, особено в началото, ходехме много често, – аз нито веднъж не видях гости, нито пък чух за някакви техни приятели. Те не общуват даже и с братята и сестрите си. Властната ѝ майка, настъпила с тежкия си чехъл подвитата семейна опашка на иначе влиятелния „проф.

д-р“, следи строго да не закъснее някое звено в хронологията на полагащите му се степени, звания и отличия, грижи се да не му липсва нищо въкъщи с пълното убеждение, че всички негови постижения и заслуги към българската медицина са всъщност нейни.

На жена ми не ѝ се удаде да повтори напълно този модел и мисля, че това бе една от основните причини, които нарушиха ритмичната крачка на нервната и сърдечната ѝ дейност още твърде рано. Макар и с голяма съпротива от нейна страна, макар и много по-рядко (и все по-рядко), аз продължавах да събирам въкъщи най-близките си приятели, но и загубих връзките си с много хора. Почти престанехме и да ходим семейно на гости, защото това задължава ти също да отговориш с покана. Не ми е ясно само едно – как жената на един днешен съвременен, контактен и делови мъж не може да разбере, че това е най-лесният и най-сигурен начин да го отчужди от себе си? Да не говорим, че той по неволя (защото и професионалната му реализация го задължава) тръгва да общува с приятелите си сам, извън къщи, и от един момент нататък вече не се и опитва да убеди все по-истеричната си съпруга, че не ходи по жени. Просто престава да се интересува какво си мисли тя, а след известен тренинг въобще и престава да я чува, съответно започва изобщо да избягва и да разговаря с нея. Ако е по-малодушен, може да си самовнуши и комплекс за вина – пройдоха с пройдоха!

Та ако бяхме живели напълно по нейния модел, сега нямаше да има и кой да ни разведе. Да не забравим обаче да им припомним, че...

– Припомни им го ти – ще отвърне тя сухо през стената, през хола и през полу отворени те врати. – Те са твои приятели.

Тогава волно-неволю ще се наложи да ѝ припомним;

– Една от основните ти грешки беше, че никога не прие моите приятели и като свои. Докато не можеш да кажеш същото за мен. Аз приемах всички твои приятели и колеги, дори и такива, на които, ако от мен само зависеше, не бих казал и добър ден. Особено на манаците драккачи, които си представят, че от кафенетата оправят световната политика.

Никога не съм обичал особено журналистическото племе, въпреки че сред неговите представители могат да се срещнат и немалко достойни за уважение люде. Жена ми обаче, както винаги, ще се засегне първо лично и едва след това – професионално:

– За теб твоите приятели са стояли винаги над всичко. Ти за семейството си въобще не се грижиш, но за тях... За да си изпробват върху мен или по адрес на жените въобще бездарното медицинско

остроумие... Аз не знам дали всички журналисти смятат, че са най-важната част на обществото, но от вашето докторско високомерие и цинична безпардонност и на умрелия може да му прилошее.

– Мадам, казал съм ти хиляди пъти – ти си саможив човек. Просто ти се чуда как избра тая професия... – Тук ще започна леко да се изнервям, а не трябва. – Я ми кажи ти, дето се движиш сред толкова хора, можеш ли да ми посочиш поне една своя приятелка? Ама истинска! Приятелка на живот и смърт! Която да е готова да направи всичко за теб!...

– А ти можеш ли?

– Мога! Поне един-двама, мога!

– Жестоко се заблуждаваш! Те само те използват! – ще отвърне тя ехидно, с непоклатима увереност в думите си, които освен от нея съм слушал многократно и от професоршата по отношение на колегите на мъжа й. – Да, използват те! И приятелите ти, и мадамите ти! Понеже си способен, но си глупав! И в първия момент, в който вече няма да имат полза от теб, ще ти бият дузпата... Аз поне си спестявам излишни илюзии. И разочарования. Защото познавам хората много по-добре от теб. Ако и ти да им ровиш из карантията всеки ден...

С месарските определения на жена ми за моята професия съм свикнал, знам и че такова е отношението към нашата работа на повечето хора, които се изпълват с уважение към нея едва когато поемат към операционната маса, затова ще е по-добре да върна почти приятелския тон на разговора:

– Между другото с тоя твой характер не ти предвещавам много светло бъдеще след развода.

– Нима? – Жена ми също ще се мъчи да изглежда весела, но това няма да й се удава особено. Струва ми се, че вече се гримира.

– Ами никой няма да ти позволява да си отреагирваш върху него нервите, както това става с брачния партньор. Брачният партньор го върши по задължение и понеже вече му е станало навик, не му отдава толкова голямо значение.

– Подписвам с две ръце – ще заяви тя почти ентузиазизирано. – но след развода нервите ми поне малко от малко ще се оправят.

– В какъв смисъл по-точно?

– Ако не друго, поне сама ще си бъда господар. Все пак съм длъжен да я предупредя, толкова години съм живял с нея, и ще се помъча да го кажа колкото може по-сериозно:

– Дали ще бъдеш на някого господар, не знам, но че самотата ще ти се отрази не особено благоприятно, в това съм абсолютно сигурен.

– Не бъди толкова сигурен.

– Все пак... На тия години, ... Без приятели... А тя вече ще е почти щастлива:

– Е, хубавото е, че поне теб няма да те мисля. Твоето светло бъдеще ти е в кърпа вързано... Като изкукуригаш съвсем, ще се ожениш както повечето твои колеги и приятели на старини за някоя своя внучка второкурсничка, която ще ти папа паричките с твоите студенти или асистенти, а след някоя и друга година ще ти тегли шута и ще те остави на улицата. Обаче не се притеснявай – има старчески домове с отлични условия. Организирант се много интересни мероприятия, включително и сърдечни другарски погребения.

Винаги съм твърдял, че жените са по-жестоки – от нас, мъжете. Това съм установявал многократно и в дългогодишната си работа по спешните травматологични кабинети, където при вида на кървавите купища месо, каквото представляват някои от докарваните пациенти, ми се е налагало да свестявам многократно мъже от обслужващия помощен персонал и нито веднъж жени. Сигурно това кара някои да смятат, че жените са по-пригодни от мъжете за хирургическа работа. Може и да е така, не знам, но засега поне още не са го доказали. Имат време занаят, още повече като се има предвид, че хирургията (трябва да се разбира мъжката хирургия) съществува в почти днешния си вид още от времето на Ескулап, та и от преди него. Според скромното ми мнение обаче устойчивостта спрямо кървави гледки е само предпоставка, но в никакъв случай не и гаранция за хирургически способности. Една наша съседка беше нарязала любовника си на парчета, беше го напъхала сварен в буркани и така го бе изхвърлила малко по малко на боклука. Не знам дали най-добрият между мъжете хирурзи би могъл да повтори така хладнокръвно номера с бурканите, но гарантирам с главата си, че съседката не би могла да има нищо общо нито с професията на лекаря въобще, нито пък с хирургията конкретно.

Та и жена ми сега. Когато я предупреждавах за бъдещето ѝ, старческият дом ми беше на устата, но не посмях да го спомена. Все пак, макар и да не сме още стари, ние с нея сме във възраст, в която шегите със старчески домове и гробища не са от най-подходящите. При това тя знае много добре какъв ужас изпитвам от подобна перспектива за края на живота си, тъй като неговата най-хубава част – детството и юношеството си, до казармата – съм прекарал в сиропиталище за сираци. Майка ми и баща ми са загинали в януарските бомбардировки над София през войната, когато аз съм бил двумесечно бебе. Били сме евакуирани в

някакво село, но те се върнали да вземат още завивки и съдове. На жена ми съм разказвал с най-големи подробности какво представляваше животът в следвоенните сиропиталища за сираци и сега за сетен път се убеждавам, че никой не може да те халоса по най-слабото ти място така добре както най-близкия ти човек. Нали и в Библията е казано: „Кой ти извади окото? Брат ми. Затова е така дълбоко извадено...“ Тогава да доизчерпим темата.

– По тоя повод имаме две молби – ще кажа почти делово.

– Моля – ще отвърне тя кратко и безизразно, това ще означава, че е съсредоточила цялото си внимание върху сенките или аркансила.

– Ами първата е: когато се срещнем в старческия дом, да не вземеш да се направиш, че не ме познаваш. Аз дотогава ще се науча да играя табланет и „Не се сърди човече“ и понякога ще мога да ти правя компания. Ще има да си играем, да си играем... ще си прекарваме чудесно.

– О кей, имаш го от мен! – ще отвърне тя великодушно, но гласът ѝ ще е спаднал с един тон. – Казвай втората молба.

– Втората е да побързаш все пак с пудренето. Нека поне на тоя спектакъл да пристигнем навреме. Да изконсумираме поне тоя път цялото удоволствие...

Не е в характера на жена ми да се съгласява с мен продължително време, затова бих се изненадал, ако не каже:

– А! Може би пък ще оставя цялото удоволствие за теб! Предполагам няма да ти липсвам особено.

Но и аз-не трябва да я разочаровам:

– Напротив.

– Нима! – Жена ми обича много тая дума, използва я винаги, когато не знае какво да отговори или когато просто иска да спечели време.

– Все пак ще бъде малко необичайно. За първи път – епизод от семейната комедия без теб.

– Е! – почти я виждам как повдига рамене и разперва щастливо ръце с четчиците и боичките си. – Ще трябва да свикваш. Оттук нататък...

– Ще ми бъде трудно.

Ето че отново ще съм успял да я изненадам. Тя няма да може да скрие, че е затруднена, ще е спряла рисуването и почти изцяло ще е обърната към вратата:

– Нима?

– И даже опасно за живота.

– Нима? – Гласът ѝ ще долита още по-ясен, това ще означава, че е вече изцяло нащрек или на нокти, както обича самата тя да се изразява,

защото знае – започна ли много да се съгласявам с нея, не е на добро.

За да не я мъча много, ще подхвърля небрежно, почти като въздишка:

– Ами като няма да има кой да ми вдига кръвното, ще започна да се наливам с кафета и току-виж съм си докарал някой инфаркт без време.

Човечеството все още не е изнамерило по-ефикасен начин за противодействие на една жена от безразличието към мерките, с които тя се опитва да го накаже. Ето защо като истинска жена, жена ми естествено няма да издържи:

– Ха! Ако има някой за спокождане от инфаркт, това съм само аз!... Защото ме превърна в развалина... А ти си здрав като бик! Белия бик – нали така те наричат твоите колежки, сестрички, асистентки, студентки, стажантки, вероятно и санитарки, не изключвам и до тях да си стигнал... Не дай си боже...

– Обикновено от тях започвам – отново ще се съглася с нея, а тя, разбрала грешката си с избухването, ще направи безуспешен опит да изглежда безразлична:

– Откъдето искаш започвай и където искаш свършвай, това е последното, което ме интересува.

Интересува я и още как, не разбирам само защо аз трябва да се чувствавам виновен. Сред повечето хора се е разпространила нелепата заблуда, че щом си преподавател във висше учебно заведение, то ти непременно си нещо като султан, който разполага с харем от неограничено количество млади, красиви и освободени от всякакви предразсъдъци девойки, които те даряват с най-изтънчените прелести на своята младост. Имам приятели и познати, които са ми казвали и направо, при това съвсем сериозно – хайде бе, пусни нещо насам, грехота е при тая многотия... Опитвам се да им внуша, че, първо, сега не е както в добрите стари времена на нашето студентстване, когато беше величайши срам за някоя студентка да се разбере, че има нещо си с някой си преподавател. Днес немалко студентки се хвалят, че имат нещо си с еди-кого си и без да имат, съчиняват си и сами си пускат легенди сред колежките, които се надпреварват да им завиждат, особено пък ако става дума за някоя по-знаменита личност. Без да принадлежа в числото на тези личности, аз съм слушал за самия себе си такива истории, които наистина могат да накарат човек да съжалява, че не са му се случили. Та представям си какво би станало, ако наистина нещо... Ще разберат и бабите в махалата... Опитите ми обаче да внуша всичко това на моите приятели си остават безплодни, мога да си представя колко от тях как ме мразят и как

само чакат да разберат, че са ме изхвърлили от института заради женска история. По едно време даже бях започнал да ставам толкова мнителен, че спрях да взимам дипломантки, разговарях само с грозни студентки и почти престанах да ходя на приемния си час, а на изпит или на консултации никога не оставах в кабинета само с една студентка. После обаче ми мина, реших просто, че ако някой поиска да ми скрои нещо, моите предохранителни мерки няма да го спрат, и магнах с ръка на всичко. Да мислят и да говорят каквото искат, по-добре на хората в устата, отколкото в краката, както гласи народната мъдрост, освен това и да умреш, пак не можеш да угодиш на всички, които ти завиждат, защото пък според една източна мъдрост човек има по-малко приятели, отколкото мисли, и повече врагове, отколкото предполага... По-сложно е стоял винаги само въпросът с жена ми, която колкото и да не им е вярвала (поради най-често очевидната им нелепост) или поне да се е правила, че не я интересуват глупостите, които разни женски и мъжки гласове са й дрънкали по телефона, несъмнено е оставала на особено мнение, в смисъл че все пак не може да си няма крушка опашка, . И градивото на стената се е трупало – тухличка по тухличка.

Разбира се, никога не съм смятал, че не е имала трудни моменти. Сигурно не е лесно да си жена на мъж, около когото изкушенията според всеобщото мнение са, така да се каже, с лопата да ги ринеш. При това по зодиака съм близък, а известно е, че близнаците са с изразена полигамност както в професионалната, така и в сексуалната си реализация. Като се прибави към това и че живея и се обличам спортно, става ясно, че уликите срещу мен се умножават. Ако бях пуснал корем като повечето мои връстници, ако не свалях от себе си връзката и костюма с повечето или по-малко пенсионерска кройка като мнозина от колегите ми, които избиват селски комплекси, сигурно в очите на много хора щях да минавам за сериозен хирург, учен и преподавател. Аз обаче нямам такива амбиции и ако се мъча да поддържам спортната си форма, то е не за да се харесам на студентките си (както си мислят повечето, които ме познават, включително и жена ми), а просто защото на самия мен ми е добре така и защото още от младежките ми години, когато ентузиазизирано защитавах на ринга спортната чест на едно провинциално дружество, спортът е станал неделима част от ежедневието ми и въобще от начина ми на живот, до такава степен, че понякога се улавям как без да искам, гледам на жена ми като на спаринг партньор, а на общуването си с нея като на безконечен боксов мач на професионалистки, които ният рунд след рунд, ту-по-динамично, ту по-вяло, с дълго позиционно дебнене

или внезапни нокдауни и аркади, предизвикани от кога правилни, кога нечисти удари с вътрешното на ръкавицата или пък под пояса, един абсурден, кошмарен боксов мач, в който целта е не да победиш, а само да издържиш до края, до оня рунд с неизвестна цифра, който ще бъде последен просто защото сърцето на единия от двамата няма да издържи и след който другият ще се срещне с голямата, с истинската самота, която може да се сравни само със самотата на бога, който е захвърлил в ада вечния си противник – сатаната, и изведнъж е разбрал с ужас, че всъщност част от смисъла на съществуването му е бил именно в тази на пръв поглед безконечна и безсмислена борба с антипода. В тази борба той не толкова е побеждавал другия, колкото е доказвал себе си пред самия себе си, защото – осъзнато или не – положителният баланс на всяка успешна битка е високолихвен влог в швейцарската банка на личния му психически стабилитет. И колкото и да е ужасно, конкретната реализация на партньора е въпрос на чиста случайност, той просто е един от безбройните варианти на знаковите качества на антипода.

Например при по-друго стечение на обстоятелствата преди двайсет години този антипод можеше да съществува в моя живот и в образа на Неда.

Ако, разбира се, тогава, водена от безпогрешната си интуиция, жена ми не се бе появила в моя живот точно навреме и ако няколко години след това благодарение на мен Неда не си бе отишла внезапно от белия свят, ненавършила и двайсет и три...

Виж ти. Досега не ми беше минавало през ум. Дали пък няма някаква връзка между кошмарите на жена ми и смъртта на Неда?

Глупости. Тя не може да знае нищо, аз съм се изнервил повече от нея. Историята с Неда си е лично моя работа, част от моя живот, в която никой няма право да се бърка. Каквото има за плащане, си го плащам сам. През всичките тия години оттогава. И ще го плащам през всичките, които ми остават. Особено пък ако наистина ми се наложи да завърша живота си така, както съм го започнал – като сирак.

ВТОРА ГЛАВА

НЕ ЗНАМ КАК РАСТАТ СИРАЦИТЕ СЕГА. Чувал съм от колеги, че в така наречените домове за деца и юноши вече били създадени сравнително прилични условия, но в бедното следвоенно десетилетие режимът в нашето сиропиталище беше доста спартански. Остригани до кожа поради вечния страх от въшки и болести, облечени и обути в част от ония стари и износени дрешки и шушони, които се събираха и изпращаха за корейските деца и които най-често не отговаряха по големина и ръст на мършавите ни телца (какви ли смешни гаврошовци сме били!), ние разучавахме вдъхновено хорови декламации, марширувахме и пеехме както военни песни, така и току-що създадените пионерски маршове (сигурно сме били едни от първите им изпълнители) и така бързо и организирано сменяхме класната стая със занималнята, занималнята с плаца, а плаца – с твърдите дървени легла, че много-много не ни оставаше време да разсъждаваме върху факта, че си нямаме майки. Още повече че поне баща си имахме. Той ни гледаше строго от многобройните си портрети, поставени навред из сиропиталището, пхнал едната си ръка в закопчаната куртка и замислен за това, какъв подарък да ни изпрати за Нова година. Не знаехме много неща за него, но за произхода на подаръците – евтени книжки, параходчета, самолетчета, домина, „Не се сърди човече“, куклички и други подобни паметни предмети – бяхме сигурни, ето защо на въпроса, придружаващ даването на всеки-един от тях, отговорът биваше винаги безпогрешен и изтънелите ни ръчички посочваха непоколебимо портрета на нашия баща.

Не ни пускаха да излизаме от училището, освен организирано или под строй, и през оградата до нас достигаха многобройните сигнали на един друг живот, в който имало чудни неща. Например да можеш да ядеш винаги когато си гладен, освен това да ядеш каквото си искаш и колкото си искаш, да ти купуват нови дрехи, да те вози баща ти на рамката на колело и да бие по-големите от теб, които те бият за щяло и нещяло, да правиш снежен човек не с голи, посинели ръце, а с ръкавици, да си лягаш когато си искаш и да спиш колкото си искаш, особено пък когато си във ваканция, или да се храниш сам на маса и да спиш сам в стая. Лично на мен това – за спането сам – много-много не ми харесваше, защото, първо, ми се виждаше скучно спане без бой с възглавници и предварително подготвено срутване на дървено легло, без лягане върху

скрити под одеялото счупена бутилка, вързана жаба или гушер, без обуване на обувки или шушони, напълнени с вакса или мармалад, без наказателното многократно „облечи се – съблечи се“ и „стани – легни“ за хванатия в нарушение на реда в спалното помещение или пък – най-често – за цялото помещение... На второ място не ми харесваше спането сам и защото ми се струваше, че е малко страшничко, сигурно съм си представял, че онези, другите, спят сами в същите големи помещения...

Другият живот – извън оградата – оставаше недостъпен за нас и по-късно, в гимназиалния курс на сиропиталището, защото хората от селото продължаваха да се отнасят към нас като към хванати от гората. А ние между другото бяхме сиропиталище само за момчета. Сигурно поради тая причина смъртта на общия баща от портретите мина някак, без да я забележим особено. Вече обръщахме повече внимание на пъпчивите си лица в малките кръгли огледалца, с които ни снабдяваше куцията Михал с подвижната сергия. От него понякога можеше да се купи и снимка на София Лорен, Джина Лолобриджида или Бриджит Бардо, чиито порядъчно разголени породисти гърди играеха и в нашето мъжко сиропиталище същата положителна роля, както и в целия тогавашен божий свят – спомагаха за активизиране процеса на изчезването на пъпките от лицата. С тая разлика само, че ние не знаехме кои са красивите жени, защото никога не бяхме гледали филм с тях.

Преминаването в казармата не предизвика никакви сътресения, защото режимът там не ми донесе нещо кой знае колко ново: Мнозина от нашите се видяхме моряци, очевидно за да ни се даде възможност да бъдем по-дълго на държавна издръжка. Там за първи път усетих приятния гъдел на чувството за превъзходство: онези, от другия свят, се оказаха отначало почти негодни за един начин на живот, в чиито условия ние се чувствувахме като риби във вода. Но това не трая дълго. Службата ги вкара в пътя бързо-бързо и ги изравни с нас, след което те започнаха да получават писма от майките, бащите, братята, чичовците, вуйчовците, братовчедите, братовчедките и приятелките си. Нашите съвсем редки писма бяха все от военни поделения. Издирвахме се кой къде е с настървение, на което можеше да ни завиди всеки криминалист, и се обичахме така, както тия копелета с приятелките въобще не биха могли да си представят. Самите ние също не бяхме подозирали тая любов, докато бяхме в сиропиталището, Дори по-скоро може да се каже, че там се мразехме. Вероятно защото всеки един от нас виждаше в останалите умножено нещастieto си и защото на кого друго всъщност можеш да си го изкараш за нещо (а в нашия случай – за всичко!), ако не на тия, които

са най-близо до теб? Очевидно, когато попаднахме в казармата, за нас задейства семейният психологически механизъм: истински заобичваш близките си, когато нещо безвъзвратно или поне за много дълго те отдели от тях. Може би защото изведнъж разбираш, че си нямаш никого друго. Сигурно затова за разлика от писмата на приятелките, които със завидна бързина и последователност едно по едно завинаги преставаха да идват (все пак тригодишният срок на нашата моряшка служба беше твърде голяма цена и за най-голямата любов!), нашите идваха все по-редовно, все по-често и от все повече военни поделения. Очевидно нещастieto сближава хората повече от щастието, а в основата на това, както по всичко изглежда, лежи фактът, че да си щастлив е чисто и просто по-лесно.

Поделението, в което изкарах школата за радисти, се намираше съвсем близо до пристанището и през кораборемонтния завод се виждаше загадъчната гора от разноцветните мачти, мостици и комини на кораби, плаващи под почти всички възможни национални флагове. В свободните часове обичах да се скривам в она част на огромния двор на школата, откъдето можех да наблюдавам спокойно шарената гора, която беше първият ми истински контакт с големия свят. За тоя свят бях чел или слушал като за нещо толкова далечно и непостижимо, че ми се струваше нереално. (Та аз още не бях виждал и София!)

Веднъж в сиропиталището се бях случил сам в учителската стая, където стояха навити на руло големите географски карти (бях в прогимназията и физикът ме бе изпратил за тебешир) и за първи път видях картата на света. Беше отгърната наполовина. Сам не знам как съм посмял да вляза и да я разгърна изцяло. Според строгия ни правилник ученик въобще нямаше право да пристъпва там, а пипането на каквото и да е се наказваше като най-тежко престъпление. Когато ни прашаха за тебешир, ние стоехме на прага, докато някой от намиращите се вътре учители ни подадеше. Тогава обаче в стаята нямаше никой и аз сигурно щях да се върна, ако не бях видял разгърнатата карта с огромните сини океани и континенти, приличащи, както тогава ми се стори, на големи сърца. Забравих и правилника, и заплахата от най-сурово наказание и се лепнах за чудото зяпнал. Докосвах трескаво необятната земна шир и се мъчех да прочета нещо, но помня, че в главата ми не влизаше нищо, с изключение само на една дума, която ми се струваше, че е написана по цялата карта: океан, океан, океан-, Имената Тихи, Атлантически, Индийски и т. и. не си спомням. Само тая дума – океан... Събуди ме силният плесник през врата на огромната лапа на физика, която ме завря под

съседната маса. Мисля, че това беше първият път, когато изпитах желанието да убия човек. След това съм го изпитвал многократно.

Та тогава, скрит сред ниските храсти в двора на школата, аз бях – отново и много по-силно – във властта на онова същото чувство, че се докосвам до примамливия, загадъчен, но и вече реален далечен свят. Само да протегнеш ръка и ще го докоснеш. Не като нашарена в различни цветове, изписана с всички възможни големини и шрифтове букви, подлепена с платно и навита на голямо руло хартия (самата дума карта произлиза от хартия!), а като нещо материално, действително съществуващо, прекосило нашир и надлъж същите ония безкрайни сини пространства, които бяха зашеметили детските ми очи... До свършването на школата при всяка гарнизонна отпускане аз бях единственият, който поемаше не като всички останали към града с кината, кръчмите, морската градина и момичетата, а към пристанището. Броех дните до края на обучението и мечтаех за мига, в който ще стъпя на палубата на някой от сивите и достолепни в своята съдържана строгост военни кораби, обикалях с часове по пирсове, където стояха навързани големите бели пътнически презокеански лайнери и окадените танкери, които по няколко пъти в годината пресичаха Бермудския триъгълник, правеха си гаргара с тайфуна „Цунами“ и въобще преджапваха Световния океан както Гъливер морето на лилипутите. Нямах сила, която да ми попречи след службата да стана радист на някой от тях. Нямах кой да ме спре, защото нямах кой и да ме очаква. Ето, казвах си, че и сирашката участ си има някои свои предимства.

Изпратиха ме да служа в едно поделение на сушата, което нямах нищо общо с всичко това и което не даваше квалификация за корабен радист. Службата там със сравнително доста свободно време и дълги нощни дежурства ми даде възможност да изчета още много книги за далечни пътешествия, а също така и да се подготвя успешно за кандидатските изпити.

СТУДЕНТСКИТЕ МИ ГОДИНИ бяха първият период в моя живот, когато се почувствувах свободен човек. София се бе оказала най-далечната възможна точка за реализацията на моите мечти за пътешествия (тогава си казвах, че е само временно, и смятах морския провал за резултат на случайно нещастно стечение на обстоятелства, които при това в условията на казармения живот въобще не зависят от твоята лична воля), но и това не беше никак малко, защото за човек като мен София, Париж или Хонолулу бяха в еднаква степен непозната част от големия свят. Никога няма да забравя например как когато пристигнах за първи

път за кандидат-студентския изпит и от някакъв напосоки взет тролейбус се изсипах пред Ректората, се въртях като упоен от хашиш и гледайки ту огромното здание на Университета, ту площад „Народно събрание“ с големия конник, ту забития в небето паметник отсреща, ту Орловия мост в дъното на булевард „Руски“, си говорех на глас, за да си внуша по-сигурно:

– Не, това не е на снимка, нито на кино преглед, това е в действителност, в действителност. Това е София...

По-късно един приятел софиянец ми разправяше, че правел същото, когато бил на двуседмична средиземноморска екскурзия от „Орбита“ и гледал така Монте Карло от площада пред двореца в – Монако... Да не говорим какво впечатление ми бе направило гъмжилото от хора, коли и тролейбуси на кръстовището. Понеже бях с униформа (в казармата бях влязъл с ученическата куртка и все още не знаех какво е това цивилни дрехи), хората ме заглеждаха любопитно, а някакъв шегобиец подхвърли:

– Ей, морски, корабът ти отплава не натам, а към паметника „Левски“...

Като човек, който няма къде да отиде, бях изкарал и домашните си отпуски в поделението, и тъй като там, където служех, Моряшката униформа не правеше впечатление на никого, аз така бях свикнал с нея, че я възприемах като съвсем естествена част от себе си. В София за първи път установих, че тя прави впечатление, но това, вместо да ми даде самочувствие, ме притесни още повече. Струваше ми се, че хората наоколо ме заглеждат не заради нея, а защото по нещо личи, че не съм като тях, че съм сирак, че съм хванат от гората (изпитах чувството, че отново съм в селото на нашето сиропиталище) и че съм пуснат сред тях по милост. За да си дам кураж, започнах да си казвам, че ги мразя и че като стана хирург, ще им шия коремите с най-дебелата и най-ръждива игла.. От човек, израсъл в сиропиталище и прекарал домашните си отпуски на тригодишната си служба само в поделението, могат да се очакват всякакви мисли.

ДВА МЕСЕЦА ПО-КЪСНО, когато вече бях студент, започнах превземането на столицата с целодневни ненаситни обиколки по улиците, площадите и градинките, зяпах около кината и театрите, но не влизах вътре, защото ми се струваше, че ще изпусна нещо много важно от истинския живот навън, който шумеше край мен като прибор на пристанището с многоцветните корабни мачти и флагове. С парите, които си бях събрал от почти символичната тригодишна матроска заплата, си бях

купил възможно най-евтиния костюм, две найлонови ризи и едни черни трандафори, които се бяха оказали последна дума на модата. Никога не съм се чувствал така горд с нещо, както с тия трандафори, благодарение на които бях убеден, че никой повече не би могъл и да предположи, че съм сирак, израсъл в сиропиталище, и че въобще по нещо се различавам от всички наоколо.

Ако някой бе ми казал тогава, че нормалният човек се стреми не да прилича по всичко на останалите, а по нещо да се различава от тях, сигурно съм бил готов да го убия.

Втория етап от опознаването и превземането на големия град бе осъществен с помощта на градския транспорт, Сядах в някой трамвай, тролей или автобус и се возех по няколко пъти от едната до другата му крайна спирка, като след всяка първа обиколка кондукторите започваха да ме гледат по-особено.

Когато поопознах града и посвикнах с шарената шумотевица по „Раковски“, „Витошка“ и „Руски“, на площад „Ленин“ и на Халите, започнах да ходя на кино и чак тогава открих с голямо удивление кои са били ония породисти вдъхновителки на активното самопъпколечение в мъжкото ни сиропиталище, раздрусвано яко и непрекъснато от неудържимо натрупващата се енергия на нерешените ни пубертетни проблеми. На театър ходех по-рядко, защото билетите бяха по-скъпи, а и това, което гледах на живо, ме държеше много по-дълго, не исках да затрупвам едни впечатления с други. Сигурно затова и досега си спомням с най-големи подробности много театрални постановки оттогава, докато има цял куп други от по-късно, които все едно че никога не съм гледал.

Сираческата пенсия, която получавах, не беше голяма и за да се храня безплатно, започнах да работя в мензата, това съответно накара повечето от състудентите ми да ме отбягват физически, защото дрехите ми така се вмирисаха на кухня, че понякога аз сам едва се изтрайвах. Твърде скоро разбрах, че и битпазарският фасон на единствения ми костюм не само не ме прави еднакъв с другите, а напротив – отличава ме, при това съвсем не в моя полза. Тогава се отказах от безплатната храна и започнах да ходя като много други студенти на пиацата за строителни работници, точно тогава бе започнало усиленото вилно строителство около София, и изведнъж се видях с пари. Нерядко ходех и на Сточна гара, където по цяла нощ стоварвах греди, дъски, цимент, керемиди, кафези със зеленчуци и плодове, чували със захар, въглища, дърва, въобще всякакъв вид стоки, които пристигаха непрестанно от всички краища на страната, за да задоволят поне отчасти ненаситния глад на заболялата

от гигантизъм столица, чието население се увеличаваше главоломно независимо от всички мерки за ограничаване на софийските жителства. Така или иначе виломанията и сточната гара на софиянци не само укрепиха мускулатурата ми, но и доста сериозно промениха както облеклото, така и начина ми на живот, а това по всички закони на диалектиката означаваше – и моето самочувствие.

Първото нещо, което установих, бе, че спортният тип модерни дрехи ми стояха като измислени специално за мен, а второто – че състудентките ми започнаха да ми обръщат внимание, още повече че и с медицината си допаднахме по същия начин, както и с кожените якета и дънките. В скоро време аз се оказах едва ли не най-добрият в курса, а подобно нещо очевидно не остава незабелязано от нежния пол. Даже то като че въздействува върху него по-решаващо, отколкото външният вид. Несъмнено жената изпитва атавистично влечение към силния sameц, който дори и все още да не участва в лова, дава сериозна надежда, че в скоро време ще започне да носи в пещерата по-едър дивеч.

Разбира се, всички тия неща си ги мисля сега. Тогава не съм бил в състояние да направя такава точна епикриза на ситуацията, в която съм се намирал, първо, защото ми е липсвал необходимият жизнен опит, и второ, защото съм възприемал всичко и съм реагирал на всичко спонтанно, а това ще рече – повече импулсивно-емоционално и по-малко осъзнато-разумно. Може би тук природата е проявила някаква своя хитрост. Ако веднага ми беше дала да разбере колко силно са пораснали мъжките ми шансове, аз може би нямаше да прекарвам почти цялото си свободно време над книгите, а щях да се юрна да обикалям квартирите на колежките си. Така да се каже, преди да ми отвори очите за прелестите на Ева, тя мъдро ми беше дала време и възможност да-опитам от сладостта на ябълката. След това вече бе оставила на моя отговорност разпределението на силите и времето ми между двете основни стихии, които изпълват и осмислят еднократното пребиваване на човека в божията градина. Не че не съжалявам съвсем за пропуснатите квартири, но ако можех да започна отново, сигурно пак щях да предпочета дебелиите и орфани учебници. Защото съжаляването е от днешната ми гледна точка, а изборът на решение – от тогавашната. Дистанцията във времето между тези точки е толкова голяма, че предварително обрича разместването им на невалидност. Така както невалидни и безсмислени биха били сега, след двайсет години, и въпроси от рода на какво щеше да стане, ако не бях се разделил с Неда, ако тя беше ива и ако не бях се оженил внезапно за моята Ани. Ако имах власт над събитията от обратното

време, то освен че бих решил по друг начин съдбата на Неда, бих се борил на живот и смърт само за още нещо – за друго, различно от сирашкото начало на живота си. Сега ми остава само да опитам да се преборя за друг край, различен от оня, който жена ми така зловещо уверено ми чертаеше.

СЛЕДОВАТЕЛНО СЪВСЕМ НЕОЧАКВАНО НАЙ-ВАЖНА ОТ ВСИЧКО може да се окаже необходимостта да разбере дали тя знае как е умряла Неда, тоест дали оня неин, изпълнен с ужас среднощен вик „Убиец“ се отнасяше наистина за мен. И тъй като, от една страна, най-добрата отбрана е нападението, а от друга – в борбата с жена сигурността да постигнеш нещо най-често в право пропорционална зависимост от степента на безразличието, което ще успееш да покажеш към същото това нещо, не ми остава нищо друго, освен да продължавам да ѝ лазя по нервите. Моята жена е трудна, докато я изкараш изцяло от релсите. След това си казва всичко. Опитите ѝ да прилага по отношение на мен моята собствена тактика – да се прави на безразлична – завършват винаги с неуспех, което ще рече – твърде често с истерия, но резултатите нея отчайват и тя опитва все отново и отново. Ето защо към мнението, според което единствената поука от историята е, че никой не си взима поука от нея, аз бих добавил – особено жената. Не казвам особено моята, защото някъде по-напред вече стана дума, че Ани е истинска жена. Според писателите душата на истинската жена е необхватна, историците казват същото за истинската история, следователно жената и историята са като космоса – може да са безкрайни, но в твоя власт е да общуваш с тях само така и само толкова, колкото е в периметъра на твоите възможности и в интерес на конкретната задача, която си си поставил. Стига, разбира се, да знаеш как да го правиш. Например най-подходящият отговор на последните думи на жена ми, че любовните ми връзки не я интересуват, ще бъде моето почти лъчезарно:

– Колко е хубаво, макар и за кратко, човек да поживее в европейско семейство! ,

Кое то пък от своя страна ще доведе съвсем естествено до нейното едва съдържано ехидно:

– Ти вече нямаш никакво семейство. Нито европейско, нито американско, нито африканско... ще се наложи да се задоволиш с наличния си харем от твоите...

– Санитарките! – ще ѝ помогна услужливо. – Санитарките. Не забравяй, че от тях започвам.

– Казах ти – ще отсеке тя кратко, за да бъде по-категорично. –

Оттук нататък твоят личен живот си е твоя работа. Както впрочем е било и винаги досега.

Историята – от древността до днес – е доказала с многобройни примери, че с личната свобода на своите граждани най-много са парадирали най-тираничните режими. При това и те, както и деспотичните съпруги са болезнено ревниви към проявата дори и на най-невинните форми на човешка свобода, които по същество с нищо не застрашават абсолютността и непоклатимостта на тяхната власт. Например крепостният селянин Рудолф може да продаде собственоръчно отгледаното си прасе не на крепостния селянин Ханс, който има нужда от сланина за зимата, а само на крепостния селянин Адолф, който обаче има нужда не от прасе, а от вол, за да може да си оре нивицата. Кажеш на жена си, че днес искаш да облечеш ето тази риза, и тя, ако е истинска жена, веднага ще те постави на място с куп необорими аргументи, че защо точно тая, а не оная! Отначало не разбирах логиката на тази явно безсмислена ревност към проява на каквато и да е лична свобода, но с времето нещата започнаха да ми се изясняват. Целта на занятието е просто твоите сетива за каквато и да е свобода да закърнеят. Защото личната свобода, дори и да е и най-невинна, не само се услажда лесно, но и бързо дава своите отровни плодове – Днес ще продадеш свободно прасето си, а утре – феодала си. Днес ще си избереш по свой вкус риза, а утре – по-млада и по-хубава жена. Къде дават така.

Най-жалката част на феномена „български развод“ е делитбата на жилището и имуществото. В делитбените списъци влизат дори и четките и ваксите за обувки, виждал съм го със собствените си очи, тъй като повечето от моите приятели и познати се изпоразведоха, все образовани и високоинтелигентни хора, повечето с престижни професии и длъжности. Ставало ми е тъжно за тях, а сега започвам да ги разбирам. Например нашата отвратителна конвенционална холна гарнитура струва почти една годишна моя или на жена ми заплата. Как ще ми я отстъпи? Толкова струва и също така конвенционалната конфекционна библиотека, почти толкова – килимът, също почти толкова – козачките, с които се опитахме да компенсираме потискащата конвенционалност на гарнитурата, малко повече – картините, купувани също на изплащане, горе-долу толкова-кухненското оборудване, около два пъти повече – не по-малко конвенционалното обзавеждане на спалнята.. Спирам дотук, защото, ако сложиш книгите, сервизите, електрониката и т. н., сметката ще заприлича на доживотна присъда. Ще излезе, че сме работили цял живот, за да си обзаведем едно колкото безлично, конфекционно и конвенционално,

толкова и неделимо жилище, защото в него е вложено всичко на всеки един от нас, Да не говорим за самия апартамент, който не е изплатен на държавата и наполовина. Статистиките показват, че българинът отделя около десетина от най-хубавите, най-творческите си години, за да се сдобие с жилище, а през останалата част от живота си го обзавежда или с помощта на адвокатите го дели с жена си, с която се развежда наскоро след като го е получил. Така че жена ми, ако обича, да не говори, че от тук нататък моят живот ще бъде само моя лична работа. – Ще бъде, но не съвсем – ще уточня почти с усмивка. – Една важна част от него все още ще зависи от теб.

– Така ли? Коя е тя? – В гласа ѝ вече долавям подозрителност, не се познаваме от вчера, веднага е усетила не само моята ирония, но и подготовката за някаква сериозна провокация.

– Местодомуването – ще съобщя равно, по катаджийски. – Не знам докога ще ми разрешиш да се паркирам в тоя уютен гараж.

Жена ми често обича да е на ниво, тогава прави непростиими грешки и обикновено след това съжالياва, но сега случаят е такъв, че очевидно си заслужава жертвата:

– Тоя уютен гараж е колкото мой, толкова и твой, така че същото основание за тоя въпрос имам и аз.

Ако не ме лъже интуицията ми, сега вече ще се е очертала реална възможност да я изкарам от релсите, поне, да се опитам, само че преди да прехвърля люлката над лоста, трябва да я засиля още един път:

– Не допускаш, предполагам, че ще ти предложи да си пренесеш багажа и резервните части на улицата.

Крайно субективно, както винаги и както повечето жени, жена ми няма да усети истинските Ми намерения ѝ затова (типично в нейния стил) веднага ще се засегне лично:

– А защо допускаш, че аз ще ти го предложи? Сега напред, това е моментът:

– По отношение на теб аз мога да допускам всичко? Като всяка нормална жена моята Ани не прави разлика между естествената склонност на своя пол към крайна всеотдайност и способността тази всеотдайност неочаквано за самата нея да се изроди в неестествено краен егоцентризъм. Малко ли майки са убили бъдещето на децата си поради кривосхващана жертвоготовност? Малко ли съпруги са провалили и кариерата, и живота на мъжете си превръщайки ги, водени от своя патологичен егоизъм, в пълзящи плазмодии, съответно започвайки още по-настъргено да им слагат рога, защото плазмодият не буди вече никакви

други чувства освен презрение и дори погнуса, в най-добрия случай – безразличие. Жена ми не е чак такъв краен случай, но съдейки по професоршата, човек лесно може да се досети, че матриархатните заложби са дълбоко генетично вкоренени и у нея. И ако не се проявиха в такава крайна форма, както в майчиния ѝ дом, то заслугата за това се пада само на моя неспасяемо републикански характер.

А тъй като пак от историята е известно, че нищо не е в състояние да раздруса така ясно монархическото самодоволство, както републиканския непукизъм, подправен с умерено дозирано философско примирение, ясно е защо моят десен прав удар във формата на почти безразлична констатация, че от него мога да очаквам всичко, най-сетне ще извади моя противник от равновесие и за неизвестен брой секунди ще го прати на пода. На пода – това в случая означава, че жена ми ще напусне убежището на своя будоар и ще изскочи гневно в хола. Слава богу.

– Това твое мнение е главната ти грешка в цялото ти отношение към мен и то именно лежи в основата на всички наши конфликти! – ще изгърми почти фалцетно иначе доста плътният ѝ алт съвсем близо. – А не твоите любовници, с които се мъкнеш по баровете...

Вече се чувствам като ловец, който след дълга обсада и много усилия най-сетне е успял да раздразни както трябва мечката и да я извади от бърлогата ѝ – важна и абсолютно необходима предпоставка за довеждане на нещата до последната, решителна схватка. Само че преди да се хвърля в бой, ще се скрия малко в гората и ще я оставя да се повърти малко сама, търсейки своя противник, защото сега раздразнението и разрушителната ѝ сила са най-могъщи и най-опасни. Не рискувам да я изпусна да се върне в бърлогата, защото, щом веднъж е излязла, това означава, че адреналинът в кръвта ѝ вече е кипнал и оттук нататък може да го успокои само срещата с врага лице в лице. Положителният ефект от изчакването в такъв случай е, че след като адреналинът се поуспокои, раздразнителността остава като тлеещо огнище, което можеш всеки момент да възпламениш отново, но вече с много по-слаб пламък, не с она изпепеляващ буен огън, който помита всичко пред себе си. Сега, скрит зад дърветата и гъстите шубраци, ще надувам ловджийския рог ту от тая, ту от оная страна, за да засили както раздразнението ѝ, така и чувството ѝ за несигурност-най-сигурното средство за разлагане на вътрешната крепост у човека или звяра. Като начало – нещо във връзка с мъкненето с любовници по баровете. Вярно е, че има една категория полуинтелигенти, които смятат за първо свое задължение, след като са си намерили любовница, да я поведат по ресторантите и баровете, Където ще

я видят най-малко половината от познаващите ги други полуинтелигентни, поне един от които само след пет минути вече ще е уведомил по телефона с цигара в уста, за да не се познае гласът му, измамената съпруга, че нейният мъж в настоящия момент се намира еди-къде си с еди-каква си жена... Да, никога не е късно да научиш какво мисли жена ти за теб, късно е само за едно – да ѝ създавам друго мнение за мен, но това в сравнение с другите неща е бял кахър. Все пак длъжен съм поне да се защита:

– Скъпа, нали знаеш, че нямам обичай да водя любовниците си по кръчмите!

– Така ли? – Представям си как е застанала в средата на хола и се е устремила във всеоръжие към моята стая, чакайки да се появи, за да ми се случи това, което ми се пада.

– Ами скъпичко е! – повеждам я по фалшива следа, но тя, слава богу, внася известна поправка в изразеното преди малко мнение за мен:

– Аз пък мисля, че се страхуваш да не те види някой и, после да ми донесе.

– Ама, да, разбира се! – почти щастливо и искрено ще викна аз, ако не беше жена ми, сигурно щях и да я заобичам, защото нищо друго не може да привлече така един мъж към една жена, както у мело изразяваното нейно високо мнение за него. – Може даже и самата ти да ме засе-чеш някъде.

– Аз никога! – ще отсече тя кратко и сдържано, НЕ не по-малко щастливо, защото така ще е успяла да ми покаже, че не трябва да я подценявам. – Моите любовници не ме мъкнат по кръчми.

Чувствам се като внезапно открит сред хрусталака и халосан с тежка мечешка лапа по главата, но в големите схватки дребните наранявания са в реда на нещата. Тогава да уточня:

– Имам предвид деловите ти контакти с хора от различни сфери. Нали иначе вестникът ще спре да излиза.

– Втората ти основна грешка е, че никога не си вярвал, че са делови!

Слава богу, Баба Меца отново започва да се върти около себе си, колко му е да я ядосаш! Хайде сега да ѝ подвикнем иззад това дърво:

– Напротив!

– Нима? – ще изръмжи тя отново фалцетно, значи всичко е наред, следователно дръжте крадеца:

– Ами как да ти кажа... Още в първите ни съвместни години се убедих, че з твоего брата, пишещите безделници, работата е любов. Както

при шантонерките. Очевидно не е съвсем неприятно, щом вече толкова години го препоръчваш на обществото в своите статии. „Работата е взаимност! Работата е доверие! Работата е любов!...“ Предвиждам обаче още по-голям успех на обратния възглед: че любовта е работа. Но вие май предпочитате да си го държите за собствена консумация.

Обектът на моята ловна страст все по-неудържимо ще показва признаци на приближаваща пълна капитулация:

– Ти не само винаги си ме ревнувал свирепо, – но и никога не си гледал сериозно на моята работа. Това е третата ти основна грешка!

Разбира се, това подчертаване – първа, втора, трета основна грешка – би могло да се приеме и като подсказване от нейна страна на желанието (дали обаче е съзнателно?) за сядане на кръглата маса на преговорите и за изясняване на основните различия между двете страни с цел преодоляването им и набелязване на ефективни мерки за евентуално сближение. Нищо по-добро от това, но не го виждам възможно при така съществуващия състав на делегациите. Сигурно има жени, които си казват всичко, което им е на сърцето, в нормален, делови човешки разговор. Но както вече стана дума, като истинска жена моята Ана не е от тях и в нейния случай пътят към истината минава задължително през взривяването на адреналиновите погребени, следователно акцията продължава. Макар да се засяга винаги първо лично, а след това професионално, жена ми е убедена, че е обратното, и сега, понеже ще сме навлезли именно в професионалната ѝ сфера, ще ѝ дам възможност да помисли, че е наистина така, за да я заболи повече. В такъв случай каква по-добра реакция на обвинението ѝ, че не съм бил гледал сериозно на работата ѝ, от едно свръхсериозно:

– Е, не мога да гледам сериозно на една професия, в която има две истини: една за тия, които я упражняват, и друга – за останалите.

Що се отнася до нейната реакция, тя ще бъде точно очакваната:

– Така ли? Какво по-точно имаш предвид? Охо, скъпа, само не ме карай да си отварям устата, за да ти кажа какво точно имам предвид, защото, ако изрека всичко, което мисля, и ти, и мнозина твои колеги от съсловие то би трябвало без много церемонии сами да си окачите по един камък на шията, па да потърсите един по-широк и по-дълбок вир, за да ви побере всичките. Защото никой не е нанесъл на това общество, на което се пишете защитници, по-голяма вреда от вас самите. Не друг, нали, а вие именно бяхте тези, които най-пламенно провъзгласявахте политически и икономически решения, които, кога по-рано, кога по-късно, се отчитаха като погрешни, пак, разбира се, посредством вашето

пламенно слово. Добре бе, дупцета, ще ви попитам аз, а като сте така дълбоко убедени, че са погрешни, къде бяхте, когато разните – инстанции ги взимаха? Защо не им го казахте? Може би щяха да са ви признателни. Не виждахте ли, че тия решения са безсмислени, вредни, в най-добрия случай – неудачни? Нали сте глас и съвест на обществото? Защо не му отваряхте очите на това общество, за чиито интереси денонощно се тресете от гражданска смелост? И какви адвокати сте му, когато вървите не преди него, а след него? Какъв журналист е той, който върви не преди, а след политиката и икономиката? Нали сега всяка втора дума ви е „преустройство“! Ами хайде, преустройте се де! Станете такива, каквито трябва да бъдете! Мислете с главите си и говорете истината! Рискувайте! Може пък политическите и икономическите фактори наистина да ви бъдат по-благодарни, защото ще ги предпазвате от грешки, които после самите те да се чудят как да извиняват. Защото най-голямото им чудене, в тоя смисъл идва главно поради факта, че вие сте побързали, още чули-недочули и разбрали-недоразбрали решенията им, да ги гримирате така дебело и с такива силни бои, които после и с коресилин не могат да се смъкнат. Много пъти съм се питал: препрочитате ли понякога това, което пишете за едни и същи неща с разлика във времето само от няколко години. Не е за срамуване, за реване е. Ама вие май сте забравили и да се срамувате, и да плачете...

Да, разни такива неща ми идват наум да ѝ кажа, но сега не е време чак за подобен род разговори, ще задълбаем безсмислено в друга посока. По-важно е да не се отклонявам от целта, а това ще рече, че на въпроса ѝ, какво по-точно имам предвид, когато обвинявам съсловието ѝ в демагогстване, трябва да отговоря с лека досада:

– Ами това, което вече ти казах. Вместо да кажете на населението, че-любовта е работа, и да го вкарате в правия път, вие непрекъснато го уверявате в обратното – че работата е любов. Любов!.. Дърдорковци!... Много знаете вие какво е работа!.. Да те тикна аз тебе в един цех на химически завод, в неизбродната кал на някой голям строеж, в дупката на някой забой под земята или във вонята на някоя свинеферма или кланица... Абе да те вкарам само за един ден в моята кланица... Само да ми асистиращ..., или даже само да гледаш... Тогава ще те питам дали работата е любов.

Жена ми обаче няма да е жена ми, ако веднага не ми отговори с убедения си глас на пътуващ проповедник, който прощава невежеството на диваците:

– И в тия професии се иска любов към работата. Ако я няма...

– Но и сред диваците, нали, може да се случи някой самороден философ, който да постави пастора натясно, защото като него си има готов отговор за всичко:

– Искане се стискане на зъби, моето момиче. Искане се свръхнапрежение. Искане се. Попитай някой бачкатор, ама от най-тежките. И той ще ти каже, че понякога, за да свършиш една работа, трябва най-напред да я напсуваш. Яко, хамалски. Напсувай я, свърши я, пък после можеш и да си я обичаш колкото си искаш. Твоя си е. Като жена ти. – Е така му кажи и той ще те разбере. А не с вашето ала-бала... „Работата е взаимност, работата е доверие, работата е любов...“ Любов!... Дрън-дрън!... Мъжко бачкане – това е работата! – Да забравиш и глад, и жажда, и сън... До пълно изтощение...

– Ах, това ваше „мъжко бачкане“!.. – ще каже тя почти злобно, защото като всяка истинска жена ненавижда секса, когато той се отнася до останалите три милиарда женски създания на планетата, но разбрала, че е на път да сгафи, бързо ще се поправи и като която и да е друга от въпросните три милиарда ще успее да придаде на гласа си съответната убийствена „загриженост“: – По-малко се изтощавай, скъпи. На твоята възраст...

Така вече е добре, мога да се включа с удоволствие и да я питам точно-това, което тя си мисли, че ще избягвам:

– А! Че какво й е на моята възраст бе, мила?

– Ами специалистите от твоя бранш я наричат рискова. Препоръчва се спиране на някои удоволствия..

– Като например?

– Като например – пушенето.

Браво, излезе от трудната ситуация, даже нещо повече – очевидно ще й се е усладило, защото ще направи нова смела крачка:

– И чувствително намаляване на някои други...

– Като например? – ще подхвърля още по-весело и по-смело, а тя, понеже, както изглежда, си има вече готов отговор, този път няма да се замисли:

– Като например пиенето.

Вече стана дума някъде, че в резултат на дългогодишното си съжителство с мен жена ми се е понаучила да води и по-елегантни диалози и не мога да отрека, че когато й се случи да успее в това отношение, разговорът с нея може да бъде дори приятен, и за да я възнаградя, ще се забавлявам още малко:

– Че заради тая кола аз вече въобще не пия, следователно съм

преизпълнил всички указания и мога да се надявам на дълбока старост и на здравословна кончина... – За да ѝ покажа пък, че топката я водя аз, а не тя, изведнъж ще ѝ вкарам с остър шут един гол. – А цигарите спирам от днес.

Няма по-сигурен начин да смутиш спокойствието на жена си от този – да ѝ дадеш да разбере, че с разделянето си с нея ти изведнъж внасяш и някаква друга, също така съдбовна промяна в живота си. Такива промени освен спирането на цигарите са още женитбата веднага за друга жена, напускането на тоя град и отиването на работа в друг или пък в чужбина, захващането много-активно с някакъв спорт или с някаква нова форма на лична професионална реализация. Тук не става дума само за това, че макар и разделена от теб, бившата ти жена продължава да изпитва по отношение на твоята личност почти същите онези феодални чувства на някакъв особен, перверзен вид собственост. Тук по-скоро нещата опират до въпроса, че с тази съществена промяна ти ще се изплъзнеш от модела, който тя си е съставила за теб и за твоя настоящ и бъдещ живот. Няма значи да пушиш! Това означава, че няма да се скапеш толкова бързо, колкото тя си е мислела, и даже хроничният ти бронхит може да ти мине; охо, даже и спортуваш, и то доста редовно, фигурата ти изведнъж се стяга, коремът изчезва, стойката ти става по-наперена, а походката – почти младежка; сменил си местоработата, сигурно на новото място ставаш началник, интересно колко ли ще взимаш сега; отиваш на работа в Кувейт, там златото се продава на вторични суровини, значи аз изтеглих цялата беднотия, а чужбината, доларите и златото – за някоя друга (или много Други, на дребно), в такъв случай разводът можеше да се поотложи за някоя и друга година, колко жени направиха състояние от гурбетчилъка на мъжете си, аз ли излязох най-проста.

Казах го това за цигарите, защото от всичките изброени дотук възможни съдбовни промени в живота на един мъж най-съдбовната и най-невероятната лично за мен е спирането на цигарите. Жена ми знае много добре, че по – заклет пушач от мен в целия район наоколо е само тя. Изглежда, ще съм го казал много убедително, защото-шокът ще е толкова силен, че тя, изведнъж забравила за играта на криеница с ловеца, почти ще се хвърли в рамката на моята врата, искрено объркана и изумена:

– Нима? Ставаш нов човек? По случай либерте – шери?

Опитът ѝ да се направи на саркастична не само няма да скрие, а напротив – ще подчертае уплахата и. Тя дори ще се е хванала несъзнателно за рамката на вратата и движението, с което ще го е направила, ще е замръзнало като изящна тревожна извивка на газела, изскочила

неочаквано на поляна, в другия край на която е застанал нейният убиец. Как съм могъл преди малко да си я представям като мечка, която излиза от бърлогата си! Такава жена като нея е достойна за сравняване само с най-красивите бързоноги обитателки на горите, или на прериите. Тя е невероятно стегната и фина не само за своите четиридесет и пет години. Половината от моите двайсетгодишни студентки не струват нищо пред нея. В осанката ѝ, в движенията ѝ, в стойката на главата ѝ, във всяка черта на лицето ѝ природата е вложила идеята си за вечната и властна женственост, на която като на самата природа е позволено всичко. Да, хубава жена е Ани. И сигурно е щастлива. Мъжете умират за такива жени, за които е малко да се каже, че си струват една Троянска война. Те си струват въобще сътворението на света. Жалко, че не мога да я обичам...

Ако когато и да било друг път, при нормални обстоятелства, бих ѝ казал, че ще отказвам цигарите, тя само би се изсмяла, защото според дълбокото ѝ и непроменимо-с нищо убеждение основното качество на мъжкия пол – безхарактерността – е най-типично и най-блестящо изразено именно при близнаците. А сега ще повярва веднага. Защо? Психолозите твърдят, че подобни аномалии, при това масови, се наблюдават най-често по време на война като резултат от силната страхова психоза, чийто основен градивен елемент е стигащото до пароксизъм чувство за несигурност. Следователно би могло да се сметне, че всичко е наред. Без много труд я изкарах от стаята ѝ, на път е да излезе и от хола, следващата крачка, би трябвало да бъде чисто и просто да падне в краката ми-и да ме моли да не се развеждам с нея.

Хубава перспектива за развитие на нещата, не ще и съмнение, само че в нея би повярвал само оня, който няма поне едно от двете: моя опит с жените или поне Ани за жена. Защото зверчето с абсолютно непредвидими реакции, което броди с дебнещи стъпки на рис из недостъпните за човешки крак джунгли на женската нервна система и спи винаги само с едното око, е способно на най-смъртоносен скок тъкмо когато е най-уплашено. – А това ще рече, че за да го доуплаша и да разваля всичко, трябва просто да продължа да се правя, че си вървя покрай джунглата и си свиркам, без да ме е еня дали рисът ще падне в покрития с шума трап, които съм му приготвил, или ще успее да го прескочи. Сега засега той ще стои на моята врата, временно предрешен в тревожната извивка на уплашена газела, без да може да скрие, че се интересува искрено дали наистина по случай либерте шери съм решил да стана нов човек, отказвайки цигарите. Да, но фактът, че жена ми е взела думите ми на

сериозно, с нищо не ме задължава да направя и аз същото:

– Длъжен съм да се погрижа за старините си. Още повече, щом ще ги посрещам сам. Я си представи, че в старческият дом се направиш, че не ме познаваш!...

Дългогодишните ми опити за ловуване поне в периферията на джунглата на риса са ме научили на едно много важно правило: ако искаш да нанесеш добър удар, никога не давай на зверчето да разбере, че го взимаш на сериозно. Това го изнервя най-силно, но не му остава нищо друго, освен да обикаля наоколо и да ръмжи, защото с несериозното си държане ти не му даваш достатъчно убедителен повод да те нападне, а не иде пък и да те изостави. Защото самата среща между човек и звяр в джунглата вече означава война и който пръв напусне бойното поле, автоматически се признава за победен. Жена ми сигурно си е мислела, че още с първото си изръмжаване – обявяването на развода – аз ще се юрна да я гоня из джунглата и ще падна в първия, попаднал ми на път, изкопан от самия мен трап и ще си кажа всичко. Но мен опитът ме е научил, че войната във въпросната джунгла не е война на зъби, нокти и куршуми, а война на нерви. Жена ми дори не подозира, че-в този смисъл аз съм приел обявената ми война много по-сериозно, отколкото си мисли тя.

Сега например трябва на всяка цена да я дообъркам с нещо съвсем неподходящо за ситуацията, в която се намираме. Казах вече, че от известно време, всъщност откакто ми обяви, че е подала молба за развод, аз снех от нея всички домакински задължения към моята особа и не й позволявам нито да ми пере бельото и ризите, нито да ми готви. Нося си дрехите на обществена пералня, а след като няколко пъти стотвеното от нея така си и остана непипнато и трябваше да бъде изхвърлено, тя престана да готви. Самата тя не яде почти нищо, но за нея това е нормално, тя го прави откакто я познавам, как иначе щеше да направи от себе си тази четиридесет и пет годишна девойка, на чието изящно тяло, както вече казах, с пълно основание могат да завидят половината от моите невръстни питомки в академията. Доброволният отказ от плодовете на нейното кулинарно изкуство не беше малка жертва от моя страна, защото макар и по цели седмици да не слагаше и троха в устата си, поддържайки се само с чайове, мляко и някакви отвратителни плодово-зеленчукови сокове, тя готвеше за мен така добре, че на кулинарното й изкуство можеше да завиди и най-големият специалист в гастрономията. Понякога си мислех, че го прави нарочно, защото известно е, че най-дебели са ония мъже, чиито жени готвят най-вкусно, и кога на шега, кога на

сериозно я обвинявах, че ми прави такива хубави манджи не от любов към мен, а тъкмо обратното – водена от желанието да ме превърне колкото може по-бързо в затлъстял и оглупял чичка, с което за сметка на шансовете ми-пред мацките (според всеобщото мнение, както вече стана дума) се увеличава многократно възможността да принадлежа само на нея. Веднъж в компания на приятели, жена ми се опита да ми възрази и каза, че между неверен, но хубав, и верен, но скапан мъж предпочита първия вариант, но тъй като жената най-малко казва това, което наистина мисли, а още по-малко пък пред повече хора, аз си имах, винаги едно наум и твърде често, за да се предпазя от изкушението да изям цялата тенджерка със сарми или цялата тава с мусака, изсипвах вътре след това по една шепа сол. Понеже жена ми не ядеше почти нищо, обикновено не забелязваше моята интервенция в кулинарния ѝ майсторлък, но възникна проблем със сина. Мислех, че ще успее и него да ограничи в яденето, още повече че и той, както повечето днешни деца, растеше винаги с няколко килограма плюс нормата, но неговите вкусови рецептори неочаквано показаха почти волска стръв към солта. Прекратих експериментите и положих доста усилия, докато успее да го убедя (доколкото можеш да убедиш в нещо младото поколение) колко вредна е солта за бъбреците, черния дроб, очите и въобще за цялостния статус на организма – Повярва ми едва след като му показах една статия в списание „Здраве“, в която се казваше, че и въобще да не сложи в яденето си сол, само от хляба, водата и зеленчуците, които консумира, човек получава ежедневно сол няколко пъти повече от допустимата от здравословна гледна точка норма. Странен е тоя феномен – за неща, за които ти си най-компетентен, някои хора, включително и най-близките ти, започват да ти вярват едва след като намерят потвърждение на думите ти устно – или писмено от други хора, несравнимо по-некомпетентни от теб, а често и просто повече или по-малко случайни популяризатори на научни знания. Отначало се засягах и правех скандали, но после махнах с ръка. От моя професор в академията, когото асистирах няколко години, научих не само хирургията, но и няколко много важни житейски правила, най-важното от които е: не се опитвай да променяш хората, те са непоправимо лоши, мъчи се да работиш с талантите, а не с характерите им.

Както и да е, мисълта ми е, че във връзка с яденето мога да ѝ сложа едно малко капанче, което да засили объркването ѝ, макар и да си мисли, че по въпроса за развода тя води битката повече, отколкото мен, на своя територия. Нищо, тогава психологическият ефект е даже още посилен. И така, както е облякла една от най-хубавите си рокли (за да ме

ядоса повече, показвайки, че разводът ще бъде за нея един малък празник), както е направила косата си, както се е изкъпала, напарфюмирала и гримирала, както си е направила маникюра, който, ако се съди по несъзнателно разперените ѝ пръсти, още не ще да е изсъхнал както трябва, ще я вкарам в кухнята.

– Освен че мисля да отказвам цигарите, имам намерение и да започна твоите диети, в края на краищата се убедих, че са разумни – Сега обаче умирам от глад, а няма да има време преди делото да се отбия някъде да хапна.

Що не вземеш, като за последно, да ми направиш моите любими пържени картопки с яйца. Да те запомня с добро. – В очите ѝ ще трепне радостно пламъче, което, разбира се, може да означава и израз на щастие от внезапната възможност да ме отреже с едно ехидно „Късно е“, но и в единия, и в другия случай не губя нищо, така че – мога да продължа да издевателствам още малко. – А ако нарежеш вътре и една глава лук, малко шунка и магданоз, ще бъде върхът. Ще те споменавам в молитвите си до гроб.

Какво ти капанче. Та аз с един точен рибарски замах ще съм хвърлил пред нея цяла мрежа от капани. При положение, че един гладен човек може да мине спокойно и само с едни прости пържени яйца, аз ѝ поставям задача да бели и реже пресни картопки, от което пръстите ѝ ще покафеняят (сутринта забелязах, че последният чифт от носените от мен вкъщи хирургически ръкавици, с които е свикнала да домакинствува, са скъсани), да не говорим, че ръцете ѝ ще се вмиришат на лук. Шунката и магданозът са за камуфлаж, те са само шумата върху трапа.

– Лук? – би възкликнала жена ми при нормални обстоятелства. – Ти не си добре, отиваш сред хора! Ако го каже сега, имам готов отговор:

– Не се бой, аз там ще мълча като риба и ще бъда съгласен с всичко, което кажеш...

Но няма да го каже. Само когато намеся лука, в красивата пролука към джунглата, образувана от очите ѝ, ще се преметне гневната сянка на страшния рис, но както светкавично ще се мерне, така и ще изчезне обратно вдън джунглата.

– С колко яйца? – ще попита газелата.

– „С четири, както винаги“ – ще отговоря колкото мога по-небрежно, за да не се издам колко се радвам.

Не трябва да се издам не само по принцип (една жена никога не трябва да знае със сигурност за какво колко се радваш или ядосваш, това би ѝ помогнало да си състави по-далечна стратегия в непрекъснатото

бушуващата война на мирното ѝ съжителство с теб), а главно поради факта, че Щом жена ми продължава така главолмно да сваля гарда, аз ще съм или много близо, или много далеч от победата, но и в двата случая съм длъжен да бъда десетократно повече нашрек, за да не похабя с едно малко невнимателно движение целия резултат на досегашния си труд.

Като си помисля само какво чудо беше, докато ремонтираме и обзаведем тая кухня. Мазилката върху панелните стени и на тавана се беше подкорубила и я смъкнах цялата. Същото направихме малко по-късно и със стените и таваните на останалите стаи, защото мазилките тръгнаха да падат сами, между тях и панелите нямаше никакво сцепление. Изкъртихме и изхвърлихме паркета от кухнята, който след едно протичане на автоматичната пералня се беше надигнал на гърбици под балатума. Не си и зададох въпроса, на кой ли идиот е дошла гениалната мисъл да поставя паркет в кухнята, защото това е все пак един от най-белите кахъри на родната жилищна конфекция. Не беше трудно да се справим и с петдесетината, отпуснати като за бог да прости плочки около мивката, защото-още на втората година, след като се нанесохме, половината от тях паднаха сами, а зад останалите се разкриха в пенобетона огромни мравуняци, резултатът от чиято неуморна трудова дейност беше ни повече, ни по-малко почти пълното ликвидиране на преградната стена между кухнята и банята. Благодарение на неизброимите връзки, които ми създава касапската ми професия, се снабдихме с плочки от специалната продукция на завода в Михайловград, с връзки трябваше да търсим и останалото, иначе-грозно, но дефицитно като всичко друго конфекционно-кухненско обзавеждане, местихме крановете от едната стена на другата, покрихме пода с теракота и накрая-някакви пъргави момчета ни взеха хиляда лева, за да ни остъклят тераската на кухнята... Не ми се иска да си спомням за безкрайните ремонти на целия апартамент, ремонти, които в по-бедните младежки години си правехме ние с жена ми сами и които по-късно бяха извършвани все от високоинтелигентни хора – инженери, химици, математици, лекари, които в почивните си часове и дни осигуряваха по чуждите апартаменти екзистенциминума на семействата си. Не им завиждах на парите, напротив, давах им ги с желание и дори два-три пъти изпитах тайничко желание да ги попитам дали от време на време нямат нужда от още един работник, тогава събирахме пари за колата. Но въпреки уважението си към физическия труд имаше и един момент, когато намразих човека, който го упражняваше. Това беше един грънчанин от съседния блок, когото извиках да

ми измаже таваните на стаите. Не го намразих, когато мъкнах двете магарета и голямата талпа от неговото мазе до нашия апартамент, а той вървеше до мен с празни ръце и ми обясняваше защо най-големите мошеници днес са докторите и колко е правилно, дето им забраниха частната практика. Не го намразих и когато след като половин ден му бърках варта и гипса и му подавах кофите, на обяд ми взе триста лева – моят тогавашна едномесечна заплата на главен асистент, кандидат на медицинските науки и надежда в хирургията. Намразих го, когато след като на обяд изпи едно шише ракия, накъса моите триста лева и ги хвърли в клозета, за да ни покаже, на мен и на един мой колега рентгенолог, който беше дошъл да ми помага, че за разлика от нас, докторите, той работел не за пари, а за да си направел „чекия на душата“. Мисля, че след историята с шамара на физика в сиропиталището това беше вторият случай, когато съм изпитал такова зашеметяващо желание да убия човек.

Сигурно е глупаво, разбира се, да си припомням подобни неща сега, когато става напълно ясен абсурдът на всичките ми двайсетгодишни усилия да градиш дом, да правиш мъченически ремонти, всеки път отново и отново, воден от измамната надежда, че внасяш нещо ново и интересно в живота си, че с нещо го осмисляш.. Не е ли целият живот на човека едно непрекъснато хвърляне от илюзия към илюзия, от надежда към надежда, от измама към измама, че ето – тоя път вече ще настъпи голямата промяна, онова неопределено хубаво, което носиш като смътно предчувствие още от дете, даже не предчувствие, а някаква абсолютна, макар и, пак ще кажа, неопределена увереност, че няма начин да не ти е отредено най-голямото и най-хубавото, което може да се падне от съдбата на един човек.. Колко на дребно живеем, Господи.

Ето и аз сега. Захванал съм се да воювам с тая нещастна жена, която – това гарантирам с главата си – ще запаше върху страшната си рокля една кухненска престилка, ще презре маникюра и парфюма си и ще се захване да ми приготвя пържени картофи с яйца, лук, шунка и магданоз по-малко от час преди да се разведе с мен. Защо? Кому е нужна тая война, която всяка минута всеки води срещу всеки? Рано или късно всички ще идем там, на полето на голямото примирие, и едва тогава, обръщайки се назад, ще разберем, че вместо да воюваме, е било по-добре да се обичаме. Но ще бъде късно.

Все пак тая война не я започнах аз, Бог ми е свидетел, както се казва в такива случаи, и ако някога се срещнем в онова поле, ще ѝ го припомня. Тя е, която ме постави в положение на война, а тук, на тоя свят,

по неизбежност все още нещата се решават чрез принципа на война като на война – най-идиотския от всички възможни.

– Хляб няма – ще съобщи тя, сервирайки ми пожеланата от мен бърканица в моята любима плитка купичка от алпака с две дръжки отсрани, в която яденето се запазва по-дълго горещо, според моя вкус.

Едно от нещата, с които жена ми винаги е в състояние да ме въбеси, е въпросът за хляба. Знае, че избягвам да го ям, самата тя от години е забравила вкуса му, но вкъщи винаги има хляб, който както се купува, така се и изхвърля, особено ако синът не си е у дома. От всички нас само той поддържа стародавния култ към тази свещена някога, но сега обявена от съвременната диетстwuваща цивилизация за персонa нон грата храна. Набива хляб като докер и отначало все се мъчех да го ограничавам, но откак започна да тренира активно карате, смъкна всички тлъстини. Освен това веднъж ми разви теория, че специално за каратистите хлябът бил абсолютно задължителен, понеже съдържал някаква съставка (името ѝ не бях чувал), която била необходима за не знам си кой от ударите и за част от еди-какъв си скок.. Преметна ме нещо, но както и да е, за хора, които не дебелеят от него, хлябът е наистина полезен.

Друг път бих ѝ създал малко емоции на тема хляб, но сега не е моментът. Докато преглъщам с мъка бърканицата и проклинам наум мига, в който ми е хрумнала тая идиотщина с яденето, защото всичко вътре ми се е стегнало от нерви, тя ще се мъчи да измие от ръцете си следите от картофите и лука. Какво ли ще стане, ако, както понякога се случва във филмите, изведнъж я наградя и я затъркалям неистово по балатума на кухнята – така както е със страшната си рокля, с парфюма, фризура и изографисаното си като икона лице?... Не, няма да излезе нищо – В „Нощта“ на Антониони или в „Последното танго в Париж“ подобни ексцесии бяха израз на пълното отчуждение между главните герои, а в нашия жалък вариант ще излезе като още по-жалък опит от моя страна да променя нещата, да я накарам да се откаже от намерението си да се развежда с мен, седна дума, като израз на слабост. Пък и на ония скучаещи богаташи от споменатите и други подобни на тях филми им е по-лесно да правят разни откачени жестове. За тая рокля жена ми е работила два месеца и е написала най-малко десет статии. Само прическата ѝ струва поне двацет лева с бакшиша и още толкова с изгубеното време. А гримът, а парфюмът, а моите дрехи? Я без изхвърляния!

По-добре ще е да се опитам да облекча с нещо идиотското положение, в което така неразумно съм се напъхал сам.

– Ти няма ли да хапнеш малко с мен бе, мила? – ще кажа с

възможно най-сърдечния тон, за да не се породи и сянка от съмнение, че току-що през главата ми са минавали и други идеи за преодоляване на алиенацията.

– Знаеш, че не ям такива боклуци – ще отвърне тя с гръб към мен, все така несъзнателно съблазнително наведена над мивката и заета с ръцете си.

– Е, стига с тия диети де! За всеки влак си има пътници. Ще вземеш да се повредиш нещо.

– Мисля, че това вече не те засяга – тихо и кратко ще каже тя повече на себе си, от което ще стане ясно, че изведнъж е съжалила, загдето се е поддала и е изпълнила идиотското ми хрумване – нещо, което за броени минути ще е ликвидирало резултата на нейния многочасов, започнал още в тъмни зори труд, и сега джунглата на нервната ѝ система ще е попаднала в зона на все по-засилваща се гневна депресия.

Тогава да духаме и да махаме с ръце, за да помогнем на урагана:

– А, засяга ме, засяга ме. Ще кажат, че си се съсипала заради развода, и ще хвърлят цялата вина върху мен. И ето първата вълна:

– Бъди спокоен – ще каже жена ми твърдо, забола поглед в моя, а аз с периферното си зрение ще забележа, че престилката, която току-що е свалила от себе си, постепенно в ръцете ѝ се превръща в плътна топка, по-точно ще заприлича на камък, който тя е готова да запрати смъртносно по нечия глава. – Каквото и да ми се случи, ще се погрижа предварително за твоята чиста репутация. По отношение на мен. Що се отнася обаче до твоите деяния към някои други хора, свързани по един или друг начин с нашето семейно огнище, не ти гарантирам нито чиста репутация, нито спокойни старини.

Я виж, това е вече нещо. Почти сериозна заплаха. Какво значи това, че моята репутация и спокойствието на старините ми могат да бъдат поставени във връзка с мои деяния по отношение на „други хора, свързани по един или друг начин с нашето семейно огнище“?... И кои могат да бъдат тези „други хора“ освен Неда?

Хайде, ловецо! Сега е моментът да нанесеш последния удар, явно газелата е доведена до поляната, предстои красивият ѝ скок, по време на който трябва да натиснеш спусъка. Внимавай само да не сбъркаш в някое движение!

Дран-и-и!... Телефонът. Цяла сутрин не беше звънял.

Жена ми, очевидно също втурнала се към схватката на поляната (иначе защо ще ми подхвърля тая стръв с „някои други хора“?), ще е замръзнала с търпеливо кавалерско очакване да ѝ предоставя

възможността първа да вдигне слушалката и аз, естествено, няма да я разочаровам, срещата ни на поляната така или иначе малко се отлага:

– Вероятно средствата за масова информация! – ще посоча с широк жест към хола, където телефонът звъни вече за втори път.

Ани ще ми хвърли пълен с омраза поглед и ще тръгне решително.

– Ало! – ще долети отривисто гласът ѝ, а аз ще стана и ще ида на пръсти до кофата за отпадъци, където бързо и с голямо облекчение ще изсипа иначе страшно вкусната бърканица.

Какво ще си говорят ли? Не е трудно да се досети човек.

Вероятно типът отсреща я пита „Оня в къщи ли е?“, защото тя отговаря:

– Да.

„Ама нали днес ви е делото?“ – сигурно пита онзи, защото на какъв друг въпрос тя би могла да отговори вече с леко раздражение:

– Да, да!

„Да дойда ли в съда?“ – пита несъмнено той, иначе откъде-накъде тя ще викне това почти паническо:

– Не!

„Впрочем, да, така е по-добре – констатира онзи облекчен, – да не дадем повод за никакви съмнения; може да ти навреди на делото“, а тя, за да не бъде само с „да“ и „не“, тия едносрични отговори по телефона винаги звучат подозрително, разнообразява малко асортимента:

– Така.

„Да не идвам, нали?“ – Глупакът отсреща е толкова щастлив от нейното мъдро решение, че решава да изпита отново удоволствието от потвърждаването на известието за него, а тя вече почти истерично му вика:

– Да.

„След делото ще дойдеш «там», нали?“ – намеква онзи за тайния им терен, а тя му казва самата истина:

– Не мога.

„Защо? Искам веднага да се видим! Да разкажеш за делото!“ – настоява глупакът, а тя отново се ядосва, но и съобразява, че след толкова много „да“ и „не“ вече е време да създаде и някакво алиби и казва едно дълго изречение, от което онзи, ако има поне два грама ум, трябва да разбере, че разговорът вече я поставя в затруднено положение:

– Не мога да дойда на тази пресконференция. „Добре де, не можеш ли да дойдеш поне за малко?“ – настоява кореспондентът отсреща, а на

нея, понеже вече е въвела темата за пресконференцията, ѝ е сравнително по-лесно да повтори с едва съдържана досада:

– Е не мога – – И за да придаде по-голяма убедителност на версията си, добавя едно изречение без никаква връзка с разговора, но помагашо на алибито: – Да иде някой друг от отдела.

Онзи съвършен тъпак не разбира смисъла на последния ѝ ход и иска да е наясно:

„Това за отдела го каза само така, за заблуда на шпионажа, нали?“

– Да! – казва тя колкото може по-спокойно, но аз вече я усещам как страшно кипи отвътре, изведнъж ми хрумва, че онзи там всъщност работи за мен, без да знае, и като опъва все по-яко нервите на газелата, я прекарва все по-близо и във все по-желана от мен форма към поляната на важната ни среща.

„Значи за днес категорично – не?“

– Да.

„Поне довечера за малко?“

– Не.

„А кога ще те видя?“ – онзи го казва така сърцераздирателно, че моята патка сигурно вече е на седмото небе – виж колко я обича той!...

– Утре! – виква тя, почти задъхана от щастие. „Значи утре идваш направо «там»?“ – иска да се осигури онзи, а тя, оглупяла от щастие, повтаря до забрава:

– Да. да...

„Ще останеш цял ден при мен...“

– Да.

„Не можеш ли да преспиш?“

– Не. – Тя очевидно решава, че най-сетне трябва да се сложи край на този разговор, и въпреки че на устата ѝ е да каже „Целувам те“, успява да се овладее и произнася едно доста добре маскирано като делово и служебно: – Дочуване.

Да, точно или поне почти така щеше да протече разговорът им, ако тя беше вдигнала слушалката.

А аз, подпирал се на рамката на вратата, с другарско участие сящ да се мъча да ѝ помогна:

– Ама стига с тия пресконференции и материали бе, мила! Забравяш, че след по-малко от час си вече свободна!...

– И какво според теб трябваше да говоря, след като наистина ме вижат на пресконференция? – щеше да каже тя умерено-предизвикателно, дори студено, залавяйки се да възстанови маникюра си.

– Ами според мен трябваше да кажеш на тая пресконференция: „Гадже, не мога да дойда в квартирата ти, защото след малко се развеждам и провеждам с бащата на детето ни делови разговор.“

– А, ти се сещаш, че имаш и дете?

Моята Ани може да е много интелигентна, но и тя като останалите три милиарда от представителките на пола си притежава чудесния навик внезапно да изостави основната тема на спора и да се отплесне по някоя случайно изгървана дума, издигайки кавгата на още по-махаленско равнище, при това равнището е толкова по-махаленско, колкото по-незначителен като стойност за нашите взаимоотношения е поводът за отклонението. Обикновено в такива случаи аз се изключвам от спора и я оставям да си говори сама – впрочем нещо, което на нея като че никога не ѝ омръзва. Вие виждали ли сте мъж от махалата, който след замлъкване на опонента си да продължава да дискутира с него? В най-лошия случай ще му тегли една майна и ще иде в кварталната кръчма да изпие две гроздови. А ако и опонентът му реши да направи същото, току-виж, че се събрали в кръчмата на една маса (нали всички други в тоя късен час са вече заети), и нищо чудно останалите две-три гроздови да бъдат изпити с обща салатка. Винаги съм се удивлявал на тая неизчерпаема енергия на слабия пол за кавга. Аз мога да припадна от изтощение само да слушам една жена, изпаднала в подобен подем на духа, а на нея сякаш някаква тайнствена сила ѝ инжектира все нови и нови мощности. Да, ония през Средновековието, дето са горели жени на кладите, смятайки, че в тях се е вселил неизтощимият в злите дела сатана, не ще да са били съвсем прости. Аз съм заклет атеист и в Бог не вярвам, но що се отнася до връзките с нечистата сила, съм твърдо убеден, че на жените не им е съвсем чиста работата.

Тъй като обаче отклонението, което ще направи Ани, не се отнася до нещо несъществено, а до сина, аз съм длъжен да взема отношение. Същност не може да не ѝ се признае, че изработва ситуацията майсторски, като заменя разговора за диалога по телефона с много по-важна тема, която при това още въобще няма да сме дискутирали във връзка с предстоящите събития. Начинът, по който ще въведе в разговора въпроса за Владо, ми подсказва, че вероятно пред съда тя ще защитава някаква теза за евентуална моя незаинтересованост относно съдбата му. Разбира се, не е изключено и да го каже просто така, водена от кавгаджийския си хъс, но аз съм длъжен да бъда нащрек. Защото моето право над това момче е толкова голямо, каквото не би могла да ѝ подсказе и най-развинтената фантазия.

Интересно, на колкото бракоразводни дела съм присъствувал, винаги ми е правело впечатление, че хората поделят децата много по-лесно, отколкото имуществото си. Споровете за децата не могат да се сравнят с отчаяните борби, които се водят за една стая или за някакъв вносен цветен телевизор. Сигурно защото всеки си мисли, че детето, макар и присъдено на другия, така или иначе си остава пак негово, нищо, че ще може да го вижда само в определените от съда дни и часове. Даже много млади хора, не само мъже, но напоследък все повече и жени, предоставят с готовност отглеждането на детето на другия, за да могат да възстановят пълната си лична свобода, загубена внезапно с един прибрзан и необмислен брак. Както когато са се женили, не са дообмислили всички плюсове и минуси на очертаващия им се при дадените конкретни обстоятелства брачен живот – една от основните причини за много от ранните разводи, – така и сега те не осъзнават, че паническото им бягство назад, към свободата, минава през трупове, и то през труповете на най-скъпите им хора – децата им. Защото самоуспокоението, че макар и да живее разделено от теб, детето продължава да бъде по същия начин твое, е измамно. Детето е като снежна топка, която рязко увеличава обема си-с всяко претъркулване по чистия девствен сняг. Всеки ден, всяка минута то натрупва нещо от света около себе си – думи, впечатления, информация, познания, способност за анализ и синтез, за логическо и абстрактно мислене, трупа интерес и безразличие, уважение и презрение, любов и омраза към света и към определени хора, формира свое отношение към живота... Как може да смяташ, че е твое, когато ти отсъствуваш от ежедневно извършване на всичко това? Когато не можеш да присъствуваш на раждането на една галактика от хаоса на вселената? Когато, повикан уплашено насън, не можеш да се явиш веднага и с едно погалване по косицата да прогониш нахлулия в стаята въоръжен до зъби лош човек, напоследък все по-често приемащ образ и на нашественик от чужда планета? Как ще се смяташ родител на това дете, когато пълзящите нагоре чертички по касата на вратата отбелязват само физическото израстване на детето ти, но не и твоята ежесекундна съпричастност с раждането на новата галактика? А това, че от време на време ще го виждаш и ще общуваш с него, е най-малката утеха – ти много повече се виждаш и общуваш с комшийските деца, пък нямаш претенцията да ги смяташ за свои.

Колкото и да е парадоксално, детето има нужда от родители не до, а след раждането си и в този смисъл много повече „твое“ е едно дете, което си осиновил и отгледал, отколкото такова, което си родил и си

захвърлил – отчасти или пък съвсем. Затова, никак няма да е странно, ако Ани, макар и да не е родена майка на Владо, се бори за него на живот и смърт. И с право. Защото тя му беше такава майка, каквато рядко някой е имал в лицето на истинската си майка. Разбира се, имам всички основания да направя същата характеристика и защита и на себе си, още повече че при мен случаят е по-особен. Слава богу все пак, че Владо е голям, вече втора година, откакто е студент в Художествената академия, я се видим по веднъж в седмицата, я не. Така да се каже, с присъствието си ние повече му пречим, отколкото да му помагаме.

На настоящия етап, както се казва в журналистическия шаблон, той има нужда повече от парите ни, отколкото-от нас самите. Следователно решението на неговия въпрос ще бъде чисто и просто една формалност, така или иначе след някоя и друга година ще се ожени и ще трябва да му плащам някъде свободен наем, защото, първо, според жена ми в един апартамент не може да има две-жени, и второ, според практиката младите не трябва да живеят заедно със старите. Известно е, че другата от основните причини за ранните разводи е принудителното съвместно съществуване под един покрив на две поколения, по-старото от които, забравяйки, че някога и то е било младо, иска в деветдесет на сто от случаите да наложи на новосъздадената полупатриархална задруга своя модел на общуване със света, в резултат на което, ако в скоро време задругата не се разпадне на двата си основни съставни компонента, единият от тия компоненти, по-младият,отреагира най-често цялата неизбежност на разпадането, разлагайки се директно на съставящите го най-малки единици. Лично аз си мисля, че с нищо не бих досаждал на младите, напротив, може би защото и професионално общувам с такива като тях всеки ден, съжителството им с мен вероятно ще им бъде приятно. Но Ани? Като интелигентна жена тя вероятно предчувствува колко силно ще се отприщят по отношение на младото семейство тираничните ѝ наклонности, но понеже бъдещата ѝ снаха най-вероятно няма да има моите волски нерви, философията ми за семейно несъпротивление на злото и най-важното – нежеланието ми да изгубя естествената, ежедневна близост с детето си, ще реагира съвсем не така както мен на всичките абсурдни изпълнения на иначе логичния ѝ, от женска гледна точка, и меко казано, труден характер. Известно е, че ако на един тесен мост се срещнат човек и въртоглав овен, човекът като по-разумен ще отстъпи. Но ако се срещнат два овена? Те непременно ще се сбият и поне на единия (ако не и на двамата) ще се наложи да преджапа останалата част на моста през реката. Като по-умна от мен жена ми не иска да превръща широкия

ни апартамент в тесен мост и може би в тоя смисъл има право.

Мисля, че в това отношение Владо споделя повече нейното, отколкото моето виждане на нещата, и доколкото знам, от месец-два почти изцяло се е пренесъл при каратистката си, негова колежка и в академията, и в спорта. Там учат, там рисуват, там тренират.. От време на време се появява само за да натъпче в две найлонови торбички съдържанието на хладилника и да се сдобие с малко от презрените финикийски знаци, както той нарича парите от времето на учението си в Класическата гимназия. Когато преди няколко дни разбра за делото, заяви, че ако не се откажем от тая идиотщина, ще дойде в съда и ще набие всички: и нас, и свидетелите, и адвокатите, и съдиите...

– Знаеш ли нещо за каратистката? – ще отбягна конкретното заяждане на жена ми, че най-сетне съм се бил сетил, че имам и дете, защото самата тя знае много добре, че имам безброй доказателства в полза на обратното – че никога не съм забравял това.

– Тая пикла била републикански шампион. Можела да търкаля няколко мъже. –

– Ха, зависи как! Ако е с ритници по главата, едва ли. Ако обаче е... От Тия, днешните, са с неограничени възможности...

– Ти ще кажеш-ще констатира хладно Ани. – Имаш по-преки наблюдения над нейното поколение.

– Имам, да, вече няколко пъти става дума за това, но аз не се засягам, отдавна съм свикнал с подмятанията. Още повече че смятам тоя контакт с младите за особено полезен за себе си. Например аз съм много по-толерантен от теб, контактът с тях ме е научил на това, освен че може би поначало то си ми е и черта на характера.

– Ти познаваш ли „циклата“? – ще подхвърля небрежно.

– Не! – ще отговориш ти с тон, който по най-добрия начин ще допълни неизречената част от мисълта ти, а именно, че въобще и не желалаш да я познаваш.

– Тогава откъде знаеш, че е „пикла“?

– Не ми отговаряш, дано поне това да означава, че си се замислила над думите ми, въпреки че се съмнявам. Ето я разликата между нас в това отношение. Извинявай, но тази „пикла“, към която ти априорно вече изпитваш неприязън, ако не и ненавист, може да е най-чудесното момиче на света, може вече да е изчело повече книги от теб и мен, взети заедно, може да знае вече два езика, може да му е съдено да направи революция в живописата! Откъде накъде – пикла? Не ти ли минава през ума, че като остарееш някога, може да се наложи точно на нея да се надяваш

да ти донесе чаша вода? Нетолерантност, твоето име е жена!

Ако телефонът издрънчи отново, това би ми дало възможност да разговаря малко от яда си, като например подметна:

– Е, хайде де, не бъди жестока! Може би след делото все пак ще идеш на тая пресконференция!

Жена ми обаче, понеже очевидно си познава добре стоката и знае, че оня глупак няма да се обади повече, от страх да не би тя да промени решението си и да го накара да дойде на делото, ще заяви уверено и ехидно:

– Сигурна съм, че те викат за извънредно дежурство.

– Не бъди толкова сигурна – ще кажа аз доста разколебано, защото, тръгвайки към телефона, ще си мисля отново, че онзи глупак наистина няма повече да се обади, а ако пък ме търсят мен, не се знае кой е, да не говорим, че понякога има и съвсем невинни обаждания, които, ако се случат в неподходящ момент, могат да направят куп поразии. Да речем, вдигам телефона:

– Ало!...

– Доктор Милев, вие ли сте? – Слава богу, сестрата от Първа хирургия, още е нова, не ми познава гласа по телефона.

– Да.

– Аз съм новата... – започва тя, но аз я прекъсвам:

– Да, да!

– Ще идвате ли днес в академията?

– Не.

– Чак утре, така ли?

– Така. – Започвам да се ядосвам, старшата сестра не би ми задавала такива глупави въпроси.

– Нали знаете, че днес се провежда спортният празник на академията? – продължава тя с глупавите си въпроси, а аз се мъча да не кипна:

– Да.

– Всички стажанти са там и ние тук закъсваме със скиорите. Непрекъснато ни карат нови.. Професорът ми нареди да ви попитам дали не можете да дойдете на едно извънредно дежурство...

– Не мога. – пресичам я някъде на половината на фразата ѝ, обаче тя е от този тип гъски, които, докато не изграчат цялото изречение, което са си наумили, не отпушват ушите си за сигнал отвън. Но вероятно тонът ми я е стреснал малко, защото тя все пак успява да разбере, че нещо съм казал, и пита:

– Моля?

– Не мога да ида на това дежурство! – повтарям бавно, като на олигофрен и в тоя миг зървам особената усмивка на жена ми, която за миг е спряла да прави маникюра си и ме гледа със същото изражение, с което аз щях да слушам преди малко нейния разговор.

– Но професорът каза, ако все пак, макар и по-късно, се окаже, че можете... – започва онази отгатък да ме вбесява отново и аз почти виквам:

– Е, не мога! Да иде някой друг от отделението!

– Значи така да му предам? – пита сестрата бавно, сигурен съм, че в момента си записва какво точно да предаде на професора. – Да имате някакви нареждания?

– Не.

– А, доктор Милев! – сеща се онази изведнъж. – Има един особен случай на фрактура, която..

– Ще видя фрактурата утре.

– За утре да запишем ли стажанти? – пита сестрата, а жена ми отсреща вече почти сияе.

– Да.

– Свободен прием ще имате, нали?

– Да.

– Нещо да поръчате? – Тя забравя, че вече ме е питала за това, и аз трябва да прекъсна този идиотски разговор, защото току-виж го е започнала целия отначало:

– Не. Дочуване.

Затварянето на телефона ще е съпроводено от смеха на жена ми:

– Ами стига с тия дежурства бе, скъпи!.. Забравяш, че след по-малко от час вече си свободен.

– Ама... Наистина ме викат за дежурство! – ще кажа аз едва ли не смутено, най-добре можеш да се объркаш, когато казваш истината, а не ти вярват. – Днес имало много скиори със счупени глави и крака. Времето е хубаво и планината е пълна с безделници.

– Дългът те зове! – ще ми помогне тя великодушно. – Следователно...

Едва сега осъзнавам, че всъщност, слушан отстрани, моят разговор със сестрата би протекъл точно както нейния с оня глупак и че Ани би си помислила, че и аз... Да, разбира се, колко ѝ трябва на една жена, за да се издигне сама в собствените си очи – достатъчно е например подозренията ѝ, причинени от глупавата ѝ ревност, да се оправдаят. Тогава пък, за да не си вири много носа, ще я върна към темата за нейния

разговор:

– Ако само моето присъствие тук ти пречи да обещаеш да идеш на тая пресконференция, смятай ме за отсъстващ, казах ти.

Тя обаче отново ще прояви тактическа гъвкавост и пак ще намери тема, с която равностойно да замени подхванатата от мен:

– Клетвата на Ескулап те задължава да оставиш всичко друго и да наденеш престилката. Целият ви коридор в момента е пълен с носилки, върху които се гърчат хора със счупени глави, ребра, тазове и крайници, очакващи твоята спешна помощ. Ако трябва, делото може да се отложи. Животът и здравето на хората са по-важни. Аз ли да те уча, че всяко забавяне на хирургическата намеса може да се окаже фатално?

– Аз в това състояние не мога да кърпя хора! – ще се опитам да ѝ обясня колкото е възможно по-търпеливо и понеже виждам в очите ѝ присмехулно пламъче, което ми припомня, че тя може би въобще си има друга версия за телефонния ми разговор, ще включа и тая версия. – Нито пък въобще имам желание да се срещам с някого. И ти отказа пресконференцията, нали?

Жена ми ще ме гледа изпитателно, телефонът вече ще е спрял да дрънчи, а аз изведнъж с малко закъснение ще се замисля над думите ѝ, че „ако трябва, делото може да се отложи“. Случайно изтървана фраза ли ще е, или пък точно по този начин тя ще намери възможност да ми подскаже известна готовност за даване на заден ход – естествено, при определени условия, които аз ще трябва да приема? Ако ще го е казала целенасочено, би си струвало да се помисли как диалогът да бъде продължен в някаква резултатна посока. Тя ще постави условия, но и аз имам свои.. Дори и да би го казала неволно, според учението за подсъзнателното то би трябвало да означава пак същото, само че по-слабо изразено. Ще рече, моето подозрение, че тя води битката неуверено, се потвърждава отново. Следователно никакво отпускане!

– Хм!... – ще каже тя замислено, явно колебаейки се какъв тон да избере – нещо, което само по себе си вече ще означава, че не е безразлична към това, което ще каже. – Току-виж си успял да ме убедиш, че разводът ти причинява страдание!...

Ще бъде най-голямата глупост, ако точно сега се поддам на нейното омекване. От бой, в който и на двамата участващи им се подгъват коленете, не излиза нищо. Поне единият трябва да е прав и да нанася удари. В момента правият съм аз и по старото боксърско правило противникът трябва да бъде атакуван най-масирано, когато е най-зашеметен. Дали разводът ми причинява страдание? О!

– Напротив! Изпълва ме с оптимизъм и със златни надежди за бъдещето. Просто изгарям от нетърпение да започна живота си отново, както се казва в книгите. –Отгледал съм си детето, изградил съм си кариерата, отгук нататък – дръж се, живот! Долче вита, както се казва на един европейски език. Ще чакам да се появи внучката първокурсничка. Или второкурсничка беше? О, да, разбира се, второкурсничките са по за предпочитане, те са вече по-наясно с някои положения в човешките взаимоотношения... След това – папането на паричките, ритникът и старческият дом, където с теб ще се срещнем отново, за да затворим кръга на нашата щастлива трагикомедия. Нали и в литературата е така – трябва накрая да се затвори кръгът. За предпочитане е хепиенд, за да звучи оптимистично. Хепиендът в случая се проявява под формата на таблет, който ние с теб ще си играем, ще си играем, ще си играем до забравяване... Е, пред такава перспектива как да не си изпълнен със златни надежди за бъдещето?

Не излезе, както го мислех, май няколко пъти, вместо да нанасям удари, аз прикляквах и се заглеждах в очите на противника, за да видя като как се отразявам там. Изглежда, не съм се отразил много бабаитски, защото ето че той ме пита почти с участие:

– Тогава защо толкова ентузиазизирано се развеждаш? Май сега е моментът да се изправя стабилно на крака:

– Мисля, че ти поиска този развод. При това съвсем внезапно.

Изведнъж моят партньор така ще свали гарда си, че аз ще се почувствавам в по-глупаво положение, отколкото самият той:

– Да... Но все пак... Допусках известна съпротива от твоя страна.

Съпротива ли? Къде, в семейството? Мисля, че на крепостния селянин Рудолф му е било в известна степен по-лесно да престъпи разпорежданията на своя феодал относно продажбата на собственооръчно отгледаното си прасе и да наруши добре тренираната си автоцензура, казвайки на същия тоя феодал някои не дотам приятни нему истини, отколкото ми е било на мен да ти се съпротивявам на теб и да ти казвам истината за далеч по-маловажни от едно прасе неща. Само глупавият мъж поема ръкавицата, която всяка съпруга хвърля още в началото на брачния живот, и започва с истински ентузиазъм най-безсмислената борба за укротяване на опърничавата. От такъв мъж няма да излезе нищо в професионалната му сфера, защото всичките му сили – духовни и физически – ще бъдат включени и напразно изразходвани в тази борба, чийто единствен смисъл в края на краищата е първо професионалното, след това личностното, а накрая и физическото му ликвидиране. От такъв

мъж не може да излезе дори и един що-годе нормален любовник, защото какъв любовник може да бъде един човек, когото собствената му съпруга години и десетилетия наред методично и неотстъпно превръща в женомразец? У такъв мъж по-скоро могат да се развият обратни наклонности... С две думи, от такъв мъж не става нищо. Да не би Сократ и другите знаменити мъже след него, които са имали зли жени, да са се борили с тях? Сметката е проста-ако се бяха борили, нямаше въобще да говорим за тях, просто защото нямаше да имат възможност да станат Сократ и другите знаменити мъже след него. Лесно ли му е било на един от тях – Наполеон Бонапарт – да стигне до прозрението:

„Напуснала ви е една жена? Вие сте удържали една победа.“ Главата си режа, че е имал щастието да формулира тая максима още в твърде ранна възраст. Иначе да е оставил костите си някъде по бойните поля на Франция или Италия най-много като отделен командир...

Сега обаче, понеже жена ми така доверчиво ще сваля гарда, не трябва да я измъчвам с чак такива крайни разсъждения, поради което се налага да положа усилия да синтезирам поуката в една по-кратка мисъл:

– Мила моя, нима не си се убедила досега, че от казване на някаква истина и от оказване на съпротива в семейството човек не може да се надява на нищо добро?

– Така ли? – ще се оживи тя, очевидно баналната истина, която изричам, я вдъхновява за нещо, което си струва труда отново да се вдигне гардът. – Интересно тогава на какво се надяваш при настоящото ти неказване на съпротива?

По професионален навик жена ми открай време борави с думите доста свободно и безотговорно, а най-свободно и безотговорно употребява най-силните им форми, например: аз никога вече няма да стъпя в тая кола (съответно – у тоя твой приятел, в скапаната ти академия, в кабинета ти, в тая почивна станция и т. н.), ти никога не си помислил за мен (съответно – за детето, за тоя дом), ти се интересуваеш единствено, ама единствено само за себе си (съответно – за приятелите си, за колегите си, за любовниците си, за колата си) и така нататък – суперлатив до суперлатив, за нея няма междинни степени и нюанси, когато се касае за нещо, от което смята, че е лично засегната, а тя смята, че е засегната точно по такъв краен и по никакъв друг начин от всичко, което се извършва по света и у нас – от моята лична безотговорност до политическата криза в Индонезия. Позволих ѝ да ме излъже само първите един-два пъти, когато ми заявяваше, че няма да преспи и една нощ повече под един покрив с мен. Костваше ми доста усилия да я разубеда да не

прави нещо, което, както се оказа с течение на времето, никога не е и имала наум да извърши сериозно. Не се прощава лесно, когато разбереш, че цял живот са те правили (или поне са се опитвали да те правят) на глупак. Следователно нищо не ми пречи да ѝ го кажа, макар и не съм направо, отговаряйки на въпроса ѝ, на какво съм се надявал при настоящото си неоказване на съпротива:

– Ами как да ти кажа... Надявам се поне с това да ти доставя удоволствие... Мисля, че ти беше тази, която още от години при всеки скандал, щом свършеше аргументите си, викаше: „Ще си взема багажа и ще се махна!“ Каратистът беше още в първите класове на училището, когато започна и него да травмираш с това твое събиране на багажа. Или не го помниш как в такива случаи отчаяно заключваше апартамента и куфарите и криеше ключовете в дупките под ваната?. – . Предупреждавах те, че един ден и на него ще му писне да те спира, и му писна, нали? Помниш ли какво ти каза веднъж, в седми клас, та после лежа два дни в реанимацията?

Естествено, такова директно (още повече че е необоримо) обвинение означава вече яко хващане за гушите и ето че жена ми посяга направо с дясната:

– Разбира се! Нямахте от кого да се учи на реплики!... Винаги съм казвала, че е трябвало да станеш не касапин в болницата, а драмописец. Цар си на касапските реплики, Така щеше да съчетаеш по-плодотворно двата си таланта: да лекуваш със скалпела, а да убиваш с думи...

Защо пък да не ѝ кажа и аз някоя и друга горчива истина? Нека не мисли, че около нея е имало само безчувствени говеда, с които е можела да прави каквото си поиска:

– Мила моя, уверявам те, че когато след цяла нощ бъркане по човешката карантия ме посрещаше както само ти умееш, съм изпитвал желание да убивам не само с думи.

Ще го кажа без всякакво преувеличение. Третият случай – след оня с физика в сиропиталището и другия с трънчанина, който хвърли в клозета едномесечната ми заплата, – когато съм изпитал реално желание да убивам, беше след едно чудовишно извънредно дежурство, в което аз, още млад и не само неопитен, но и все още несвикнал на големите касапски натоварвания на занаята, трябваше цяла нощ да събирам червата и мозъците на жертвите от една голяма железопътна катастрофа. Бедствието ни връхлетя така зашеметяващо, че не успях да се обадя вкъщи и да предупредя Ани, че оставам на дежурство – Когато призори, оскобял от умора и безсъние и повръщаш от дишаната цяла нощ димяща кръв и

от гледката на кървавите човешки дрипи, аз застанах пред нашата врата, оказа се, че Ани я беше заключила, без да извади ключа отвътре. Натиснах звънеца, но тя го беше изключила. Не помня колко време съм чукал, но чух, че по едно време детето се събуди и тя отиде да го успокои, оставяйки ме да си чукам, след това вътре отново всичко утихна, а аз най-накрая съм припаднал пред вратата. Свестиха ме някакви отиващи на работа съседи. Ако не бяха ме спрели те, първото нещо, което щях да извърша, след като с един ритник разбих вратата, щеше да бъде едно преднамерено и съвсем хладнокръвно, дори садистично извършено убийство.

Мисля, че от тази нощ Ани престана да съществува за мен. Убих я вътре в себе си. Всъщност с нея стана обратното на това, което се получи с Неда.

– Ти не само си изпитвал желание да убиваш. Това, казано едновременно с мисълта ми за Неда, би ме блъснало като електрошок, защото оттук нататък разговорът ни изведнъж би могъл да поеме в посока колкото желана, толкова и опасна за мен. Например:

– Моля? – едва чувам пресъхналия си глас, сигурно-имам много уплашен вид, та тя в първия момент се сепва:

– Нищо. – Но след това набира малко кураж. – Искам да кажа, че преди малко сбърках...

– Не е важно, че си сбъркала! – тръсвам предизвикателно, за да прикрия уплахата си. – По-важно е какво си искала да кажеш!

Да, вече приближава да си каже всичко, ето че постепенно я обхваща някакво мрачно вдъхновение:

– Исках да кажа, че убиваш не само с думи! – изтърсва тя, а аз усещам как краката ми се подкосяват, защото не съм допускарал, че ще хвърли обвинението си толкова бързо и така директно.

– Така ли? А и с какво? – сякаш чувам гласа си да идва от другаде и думите си – произнесени от чужд човек.

– А й със... скалпела.

Сега най-важно е да запазя самообладание. Вече няма съмнение, че е станало най-лошото, онова, от което най-много съм се страхувал. Очевидно тя е влязла в дирите на историята с Неда.

– Интересно! – чувам-отново собствения си глас и се изненадвам, че звучи почти самоуверено.

– Какво му е толкова интересното? – пита тя, очевидно абсолютно уверена в победата си, а аз, изведнъж осъзнал, че всъщност през цялото време именно към това съм се стремил – да я изкарам от равновесие, за

да науча какво в края на краищата знае и какво не, – решавам, че вече е крайно време да поема юздите в ръцете си. Точно сега не трябва да й позволявам да води нещата, може изведнъж да блокира.

– Ами интересното е, че още не си ме дала на прокурора – след кое-то доста у мело се правя и на почти гневен: – Ти знаеш ли какво означава подобно обвинение?

Тук Ани започва вече да трепери, а очите ѝ стават като на луда. Такава съм я виждал не повече от един-два пъти в живота си. Слава богу, че поне истерията в това състояние е тиха. Сега вече ще каже всичко, а аз трябва да запазя пълно спокойствие:

– Знам... Знам. – изхриптява тя задавено и се срива на леглото. – Вече двайсет години се уча да го знам. , Всеки ден... Всеки час. Всеки миг. Най-вече и насън... Благодарение на теб... И на твоя скалпел...

Това обаче е толкова неочаквано-и зашеметяващо, че трябва да положа усилия, за да не издам истинската си реакция. Никаква Неда, значи през цялото време е ставало дума за съвсем друго нещо! В известен смисъл не по-малко съдбовно от смъртта на Неда, разбира се, защото то лиши Ани от възможността да стане майка, но все пак нещо, което така или иначе вече сме изяснили помежду си.

Хиляди пъти сме говорили за това, но така дерайлирала като че не е била никога.

ОЩЕ НЕ БЯХМЕ СЕ ОЖЕНИЛИ, бяхме в четвърти курс. Един ден тя нахълта в мазето, в което живеех, и ми тикна в ръцете един огромен букет. Помислих да не би да имам рожден ден, винаги го забравях, защото никой никога не ми го е празнувал, но преди още да се сетя, че не е за това, Ани каза в своя заповеднически стил:

– Поднеси ми тоя букет, целуни ме и – ми кажи, че много ме обичаш!

Веднага помислих да не би тя да има рожден ден, но не, бяхме го отпразнували преди няколко месеца. Не беше и сесия, да речеш, че е взела някой тежък изпит... След време, когато поопознах характера ѝ по-добре, подобна ситуация не би ме затруднила, просто бих взел букета и бих ѝ го подал с думите: „Поднасям ти го, целувам те и ти казвам, че много те обичам.“ Но тогава все още бях в периода, когато реагирах на всичко адекватно не според нейната, а според моята логика, ето защо запитах най-чистосърдечно:

– Какъв е поводът?

Един от най-сигурните начини да предизвикаш гнева на Ани е като нарушиш онзи ред на протичане на дадена ситуация, който тя си е

определила предварително – типично качество на момиченце, израснало и разглежено в съвременно професорско семейство: с цигулката, на която малката принцеса е трябвало ежедневно да свири, със стихчетата, в които са намерили реализация повече графоманските наклонности на майка ѝ, отколкото нейните лични, със задължителните всеобщи и шумни възторзи на близки, приятели и случайни гости, в смисъл, че такава красива, умна и талантлива малка принцеса те досега не са виждали, после с гибелната болна амбиция тя да бъде непременно най-първа сред най-първите ученици в класа, в училището и ако е възможно, в района. Тия неща ги научавах по-късно, едно по едно, и те доста ми помогнаха в продължителните и изтощителни старания през годините да нагодя характера и стереотипа си спрямо особения, най-меко казано, релеф на нейния характер и стереотип. (Нали и моят професор някога ме поучаваха: ако искаш характерът на някой човек да ти стане поносим, нагоди своя към неговия, той няма да си го промени никога.)

Казвам всички тия неща, защото след време, когато многократно се връщаме с нея към историята, която започна с букета, тя винаги ме обвиняваше, че още тогава съм посрещнал вестта, че ще ставам баща, резервирано. А истината е, че я посрещнах смутено, не знаейки как точно да реагирам. Ако бях показал бурна радост (всъщност бях най-близо до това), тя можеше да си помисли, че съм я изработил хитро, за да я вържа, малко ли селяни пипнаха така по една глупава софриянка... Мъчех се по изражението на лицето ѝ да отгатна какво е нейното собствено отношение към току-що съобщената вест, а тя каза с изведнъж помръкнал глас и непознат дотогава за мен заплашителен тон:

– Ти май не се радваш?

Все пак исках да стъпя на сигурно, бях готов да приема всякакво обвинение, само не и това, че съм го направил нарочно, за да се вмъкна в семейната крепост на професора, затова отвърнах с въпрос:

– А ти радваш ли се?

С което, както се оказа, съм направил фатална грешка.

– Как може да ми задаваш подобен въпрос! – извика тя гневно и се захлупи на кушетката да реве, а аз се замислих над факта, че никога дотогава не си беше позволявала да крещи по мен.

По-късно, анализирайки детайлите, щях да стигна до заключението, че този факт е в най-пряка връзка с обстоятелството, че новината, която тя ми донесе, ме поставя вече в ситуация, близка до семейната. И понеже именно в тази ситуация жената се чувствава в най-силна позиция, то тя навлиза в нея така сигурно, сякаш цял живот не е излизала оттам, и с

мълниеносна бързина променя същността на много от реакциите си към света. Изглежда, целият предбрачен – детски и момичешки – живот на жената е само една голяма подготовка за семейния дял от този живот. Погледнато от природна гледна точка, в това сигурно има немалка доза резон, но така разсъждавам сега, след опита, който имам. Тогава се сблъсках с тия неща за първи път, при това без опита от живот в семейство, с който тя ме превъзхождаше, още повече че освен генетичните и атавистично женски заложби тя е носела в съзнанието си и конкретния модел на брачен живот, наложен от професоршата. Сцената, която ми направи тогава, беше всъщност първата лястовица, с която започваше големият сезон на моя истински семеен живот, чиито внезапни проливни дъждове, бури, гръмотевици, градушки, снегове, поледици и сухове посрещах отначало с беззащитността на голо птиче, изпаднало от някаква висока, далечна, внезапно изоставена от всички птици стряха. Бая се настудувах, докато перушинката ми позаякне.

– Ани – казах ѝ тогава, присядайки до нея, посегнах, но не посмях да я погалия по косата, защото още от малък изпитвах някакво особено страхопочитание към бременните жени. – Да не си помислиш, че.. Че съм го направил нарочно... За да..

– Разбира се, че си го направил нарочно! – надигна се рязко тя, а на лицето ѝ видях някакво особено озлобление, за първи път се случваше. – Иначе не си никакъв мъж!

– Може и да не съм мъж, но не съм го направил нарочно! – продължавах да настоявам аз, защото едно такова обвинение ми се струваше чудовищно. – Винаги съм те пазил, знаеш много добре.

– А, значи искаш да кажеш, че не е от теб, така ли? – извика тя и тогава за първи път видях още нещо: как в пролуките към джунглата се преметнаха два риса едновременно.

Ако пък въобще ми беше минавало през ум подобно нещо.. Тогава за първи път установих, че една жена може внезапно съвсем спокойно да ти отпрати такива страхотни обвинения, след които ти наистина да започнеш да се чувствуваш гузен. Всъщност – запитах се след малко – дали пък наистина не съм си помислил подобно нещо? Не, глупости, помъчих се веднага да отхвърля подобна мисъл, твърдо – и през ум не ми е минавало... Въпреки че – обади се изведнъж и един друг глас в мен – защо пък да не ми мине? Откъде да съм сигурен, че...

– Нали сме в епохата на започващата сексуална революция! Колко типове само се облизват след Ани... А и особено след опита с Неда, която защитаваше яростно идеята, че духовната любов няма нищо общо с

природно задължителната според нея сексуална полигамия... Те, тия дъщерички от професорски и други подобни семейства, раснали цял живот под похлупак, стават понякога такива развратни женички, че докато избият една четвърт от натрупаните си патриархални комплекси, минават през леглата на поне половината от мъжете, които познават.. Тогава откъде накъде ще ми се прави на светица? А аз съм злодеят, така ли?

– И тогава за първи път (странно колко неща са ми се случили тогава все за първи път, явно ми е било първото семейно бойно кръщение, като първото плаване на неопитния – юнга) усетих страх, сигурно е бил все още неосъзнат, но ВЪВ всички случаи е било страх от семейния живот. Абсурдно, но факт – още при първия си сериозен сблъсък с това, за което винаги, неистово, до побъркване бях мечтал, аз се уплаших от него – И не за друго – ако тогава не съм го осъзнавал напълно, сега съм съвсем сигурен, – било е, защото още първият досег с тоя живот е поставил под заплаха единственото нещо, което нито сиропиталището със спартанския си режим, нито каквото и да било след това успяха да ми отнемат болезненото ми чувство за лична свобода. Не знам точно какви чувства съм изпитвал тогава към Ани, но разбрах, че няма да ми бъде трудно и да я намразя. Никой дотогава така убедено (при това почти успешно, което беше най-страшното) не се бе опитвал да ми внуши вина за действия и мисли, които влизаха в такова чудовищно противоречие с представите ми за морално и неморално.

Изобщо, като хвърлям поглед назад, бих могъл да кажа, че много от идеите за неморалните взаимоотношения между хората, които всеки човек натрупва като опит или информация в течение на целия си живот, аз получих наготово още в първите години на семейния си живот благодарение на непрекъснатите подозрения и обвинения, които Ани ми отправяше. Възможно ли е това професорско семейство да е изграждало толкова години взаимоотношенията си с останалия свят, ръководено единствено от позицията, че всички – близки и далечни, познати и непознати – са негови активни или потенциални врагове, че всички наоколо са егоисти, карьеристи, подлеци, дори латентни престъпници? Как можеш да живееш щастливо в един свят, който активно мразиш? Нали в края на краищата животът е такъв, какъвто ти сам си го направиш или поне какъвто си го представяш?... И как тази жена движи морално-етичните рубрики на своя вестник? Би трябвало някой ден да взема и да прочета няколко нейни статии...

– Извинявай – казах тогава и направих първата си грешка, трябвало е да ѝ се озъбя и аз, нещо в смисъл „А откъде да съм сигурен, че е от

мен?“, щяла е да се разреве още по-силно, но със сигурност е щяла и по-бързо, и по-резултатно да омокне. – Никога не бих могъл да кажа подобно нещо, знаеш, че те обичам. Най-малко на теб и най-малко в този момент бих могъл да ти причиня болка. Нямах представа колко съм щастлив.

Всъщност колкото пъти си мисля за онзи разговор, толкова пъти стигам все до един и същ извод – че тя тогава просто ми изигра един етюд, за да види как ще реагирам във внезапно създадена се, остро конфликтна ситуация, и ако моята грешка бе, че проявих слабост, то нейната, още по-голяма, се е заключавала във факта, че твърде прибързано и лекомислено е направила от това генерални изводи за тактиката и стратегията на бъдещата си саморазправа с мен.

– Сега си длъжен да намериш много пари и да ме занесеш на бар! – заповяда ми тя. – Последно напиване, пушене и танцуване по случай настъпването на великите пости. А до бара и обратно ще ме носиш на ръце – първо, за да си изтърпиш наказанието, и второ, за да разберат всички, че съм ти булка.

Втората грешка, която направих тогава, беше, че наистина я носих до бара и обратно. Добре, че не беше тежка, справих се благодарение и на тренировките на Сточна гара и по постройките. По-неприятно беше задължението да отговарям на десетките внимателни граждани и особено гражданки, които се спускаха разтревожени към нас с въпроса, какво му е станало на момичето – припаднало ли е, сгазено ли е, удар ли е получило, живо ли е... Само една възрастна жена, изглежда, отгатна донякъде характера на синдрома и понеже сигурно имаше златен син и лоша снаха, каза пророчески на любопитните, които се случиха най-близо до нея:

– Нека я носи; нека я носи!... Цял живот ще я носи, после тя ще му носи на гробищата... Курветини с курветини.. Изядоха добрите момчета... Мътната да ги занесе дано!

В бара Ани не миряса, докато не изпукахме всичките триста и двайсет лева, за които два месеца бях мъкнал цимент на Сточна гара и бях копал основи в Драгалевци. Яде бадеми, докато й прилоша, след което започна да праща наляво и надясно по масите бутилки шампанско, като поръчваше на келнера да предупреждава, че всички бутилки ще се отварят едновременно по даден от нея знак. Никога не съм я виждал така щастлива, както в мига, в който започна канонадата от отварянето на тапите. Сред всеобщото ура, за което пак тя даде знак, нагоре полетяха и струите шампанско от предварително разлюшканите, пак по знак от нея,

бутилки. В тоя момент забравих за цимента и копането и мисля, че аз виках най-силно.

Когато канонадата и виковете утихнаха, тя остана права и за да задоволи законното любопитство на публиката, тъй като подобен жест не се прави без основателен повод, викна:

– Ние се женим! – Последваха бурни ръкопляскания и виковете „Браво“, които изведнъж се превърнаха в едно общо скандиране: „Гор-чи-во, гор-чи-во...“ Колко му е да създадеш атракция на пияната публика в бара. А след като под новите аплодисменти се целунахме, Ани извика: – Менделсон!

Оркестърът веднага засвири сватбения марш, публиката запя, а Ани се намери в ръцете ми, от които благоволи да слезе чак след половин час, когато ни арестуваха. Триумфално изпратени от Публиката в бара, по улиците на нощна София ние се оказахме още по-подозрителни, отколкото на отиване, и с пълно основание – да носиш някого на ръце посред нощ е съвсем резонен повод за любопитство, загриженост или пък за минаване на другия тротоар. Тогава за първи път разбрах, че има и хора, които гледат да стоят по-надалеч от всичко, излизашо от нормалните рамки на протичане на обществения ред. Защото един скандал, сбиване, нападение, раняване или смърт на човек, катастрофа, кражба – това са все неща, на които елементарният обществен и човешки дълг те прави съпричастен, ако се случиш на местопроизшествието, и освен че трябва да се притечеш на помощ, си длъжен в много от случаите да се ангажираш и като свидетел, а това освен опасност от постраждане на място може да ти доведе и години наред разкарване по съдебните зали, влизане в неочаквани и нежелани за теб взаимоотношения с двете заинтересувани страни, въобще куп неприятности... Да, имаше хора, които, щом ни видеха, гледаха да се ометат. Едни го правеха с известно притеснение, мъчейки се да дадат вид, че пътят им наистина не е към нас, както беше допреди пет секунди, а ей натам, към Градската градина или даже още по-добре към Археологическия музей и оттам към ларгото на ЦУМ, където сега, в два и половина през нощта, има за свършване една много важна работа... Други обаче въобще не си и правеха труд да придадат на бягството си някаква благовидност, а чисто и просто за броени секунди изчезваха от лицето на нощната софийска, плътно облицована с камък земя. Как успяваха да пропаднат вдън земя през толкова много павета, базалт-и асфалт, не ми беше ясно, но го правеха с похват на тренирани хора. Когато за първи път стъпих в столицата, тя ме респектирала и радваше, потискаше и въодушевяваше, сега за първи път ме

уплаши. Мисля, че в селото на нашето сиропиталище никой няма да се скрие зад първия плет, ако среднощ срещне човек, който да носи друг човек на ръце.

Както и да е, проблемите ни дойдоха не от тези, които гледаха да бъдат по-далеч от нас, а от онези, които искаха да ни помогнат. След като няколко коли спираха край нас и аз трябваше да отказвам предложения за помощ, обяснявайки, че на момичето му няма нищо, при Народния театър до нас спря една дежурна милиционерска кола, от която излязоха двама старшини.

– Какво му е на момичето? – попита единият старшина отдалече, а Ани, без да види, че са милиционери, тъй като и бяха в гръб, и понеже алкохолът изведнъж я бе хванал много силно, започна истерично да крещи:

– Умира-а-ам! Умира-а-ам!... Помо-о-ощ!. – Докато ѝ обясня какво става, милиционерите дотичаха. Окуражена от тяхното присъствие, се приближи и някаква компания от пет-шест души, а Ани продължаваше да рита и да маха с ръце във въздуха, крещейки още по-силно:

– Умирам от любо-о-о-в! Умирам от любо-о-о-в! – Компанията се разсмя, а милиционерите се ядосаха, защото помислиха, че сме решили да им правим плоски пиянски среднощни номера. Съвсем пияна, Ани продължи да се лигави и в колата, но те вече не ѝ обръщаха внимание. Явно бяха свикнали с подобни изпълнения. Изгубила контрол над реакциите си, тя се бе оставила изцяло във властта на оная малка професорска госпожичка, която може да прави околните на маймуни и на която всичко е простено, защото каквото и да направи, публиката трябва да ѝ ръкопляска, да цъка с език и непрекъснато да повтаря, че от нея няма по-красива, по-умна и по-талантлива. В бара успя отчасти да го постигне по обясними причини, пред катаджиите не успя по още по-обясними, а когато в управлението заяви на дежурния майор, че трябва да застане мирно и да ни козирува, защото ние се женим, и когато тя го нарече простак, понеже той не пожела да го направи, ѝ се наложи – може би за първи път в живота ѝ – да разбере, че за обществото извън професорското семейство тя не е никаква принцеса, а най-обикновена хлапачка, която колкото по-лошо се държи с майора (защото тя продължи да го нагубява), толкова повече увеличава риска да разбере това по максимално неприятен начин.

Пак добре, че майорът излезе разбран човек. Вероятно изигра известна роля и фактът, че аз не бях пиян и му обясних всичко. Можеше да прекараме нощта в управлението и на сутринта да ни прочетат по

бързата процедура по една присъда за дребно хулиганство и за обида на длъжностно лице... Обади се на професора и когато той пристигна, тя още не беше изтрезняла. Заяви му, че сме попаднали в плен на едно вражеско племе, което не ни позволява да се оженим и се готви да ни изяде, след което професорът ѝ отпра такъв шамар, какъвто никога не бих очаквал от кротък и безличен човек като него. Всъщност този шамар я и спаси, защото търпението на майора беше вече на изчерпване. Скочих да я защитя, но видях, че професорът е по-уплашен от самата нея. Не знам дали уплахата му се е дължала повече на тревога за състоянието на дъщеря му или на мисълта за това, което го очаква вкъщи, когато професоршата разбере, че вместо да защити детето от „тия грубияни“, той си е позволил да я удари. –

Той се спусна към нея и я прегърна, а тя изведнъж омекна, сви се в него и заскимтя като малко бито кученце.

– Дъщеря ми не е способна на лоши постъпки – каза той на майора. – Но тия гамени, които напълниха София, влияят зле на възпитаните деца...

– Младежът се държа съвсем прилично – вдигна глава дежурният от протокола, който след това трябваше да подпишем и тримата. – Възпитайте си дъщерята, защото моите колеги по другите управления са по-нервни... Подпишете тук и сте свободни.

– Втората част на драмата се е разиграла в професорския дом. Професоршата е направила неистова истерия, заявявайки на дъщеря си, че такива долнопробни типове като мен ще влязат в къщата ѝ само през нейния труп. Казах на Ани, че можем да живеем отначало в моето мазе, което тя благодарение на блестящите си домакински способности вече бе успяла да превърне в малко уютно гнездо. След завършването на академията така или иначе ще идем някъде по разпределение за три години, пък после добър е Господ – . В някое родопско градче ще спестим малко пари и като се върнем в София, ще си уредим свое жилище.

– Ти си луд! – заяви ми тя като добра възпитаничка на трезвата житейска философия на майка си. – Да се откажем от тоя огромен апартамент в центъра и от вилата в Бояна, за да се свираме в твоето мазе и цял живот да работим като добитъци за един двустаен панелен апартамент в петия картофен пояс на София!... Тая няма да стане! Освен това майка ми е права, че ако се оженим сега, това ще бъде катастрофално за моето следване. Заради детето аз ще трябва да прекъсна поне две години и простачките, които не могат да ми стъпят на малкия пръст, ще завършат преди мен и ще налапат аспирантурите, дето се очертават в катедрите

по вътрешни болести и по хирургия. За мен по-важно е...

– Ама ти каза ли на вашите, че си бременна? – прекъснах я аз сепнато, а тя сви устни презрително:

– Не съм казала, не се бой.

– От какво да се боя?

– От отговорност, от какво! – заяви тя по същия начин, а аз започнах да се ядосвам:

– Аз не се боя от отговорност!

– Видях те колко си смел. В участъка. Ядосах се още повече.

– Е, то в управлението оставаше и аз да си отварям устата и да повтарям твоите глупости... Тогава и целият академичен съвет на академията да беше дошъл да ни бие шамари нямаше да се измъкнем читави. Ти извади късмет, че си мадама. Ако аз бях нарекъл она с твоите епитети и съществителни, сега щях да съм най-малко на петнайсет-дневна бригада в тухларната фабрика. А най-вероятно и ти с мен.

– Достойнството на човека, особено на любимия човек, си струва петнайсет дни в тухларната! – заяви ми тя по същия свой глупав начин, по който неведнъж дотогава ми беше доказвала, че морето ѝ е до колене.

– Човекът нямаше никаква вина за това, че ние с теб сме щастливи и че ще се оженим, за да го наричаш такъв и онакъв – казах твърдо, а тя ме пресече още по-твърдо:

– Няма да се оженим.

– Моля?

– Мисля, че казах ясно: няма да се оженим. – Изглежда, съм я погледнал доста особено, защото побърза да добави малко по-меко: – Поне засега.

– Ти не си добре! – извиках. – А детето? , – Ще си родим друго. Моето бъдеще е по-важно.

– Ще кажа на майка ти, че си бременна от мен, и тя.. – опитах се да я заплаша, но тя се усмихна с увереност, която абсолютно изключваше друго решение. Тогава за първи път си дадох сметка колко точно второ издание на майка си може да се окаже тя.

– И майка ми ще ти каже същото.

– Но все пак тя не знае, че си бременна! – настоявах аз, хранейки някаква наивна надежда, че все пак...

– Не е трудно да се досети – прекъсна надеждата ми тя.

– Изключено! – заявих почти злорадо. – Главата Си режа, ако тя е в състояние дори да си представи, че нейната принцеса може да си свали

сутиена пред мъж и че някога въобще може да престане да бъде девствена.

– Не я подценявай толкова – усмихна се тя снизходително. – Когато се е омъжила за баща ми, е била две години по-малка от мен. Само че десет години не е могла да забременее. На нея всичко и е ясно.

– Тогава тя не би трябвало да позволи ти да се подложиш на такъв риск – За теб един аборт може да се окаже фатален. – Изведнъж се въодушевих: – Аз ще говоря с нея!

– Забранявам ти! – озъби се тя яростно. – Моят живот си е моя работа! Иначе няма да ме видиш повече!

– Но ти носиш мое дете – опитах се да ѝ припомня, обаче и това не помогна.

– Ха! А откъде си сигурен, че е твое? – извика тя, почти успешно придавайки на гласа си нагъл тон, и макар да знаех, че го каза, за да ме ядоса, изпитах неудържимо желание да я перна през устата, които само един ден преди това ми приписваха чудовищната вина, че едва ли не съм си го помислил.

Тогава, вместо да я перна, за първи път реших да ѝ покажа, че селото не е без кучета и че аз не съм нито професорът, нито професоршата, нито майорът, та да ме прави на маймуна.

– Всъщност, да – повече констатирах за себе си, отколкото казах на нея. – Аз винаги съм те пазил добре, още вчера ти го казах. И бих искал, ако се ожениш някога за мен, да ми родиш мое дете.

Дали тя разбра моя ход или не, не знам, но се хвърли панически върху мен, повтаряйки разплакана:

– Не! Твое е, твое е, твое е!.. – Прегърнах я и я погалих, за да ѝ дам да разбере, че ѝ вярвам, защото наистина ѝ вярвах, а тя продължаваше да хълца. – Наистина... Като размислих... До вчера, дето се вика, бях дете, .. Едва се измъкнах малко от тях.. И веднага пак... Ще стана роб на едно... Което сигурно ще обичам много, но аз точно от това се и страхувам.. Никога ли няма да имам свой живот... Да правя каквото си искам.. – Изведнъж в някакъв внезапен и мимолетен изблик на жертвоготовност, която след това би ми натяквала цял живот, каза, като заплака силно: – Но ако ти ми заповядаш, ще го родя. – И веднага, усетила, че е прекалила, поsegна и към ръчката за заден ход. – Въпреки че...

Кюртирах я сам в един от кабинетите на академията, докато сестрата и докторът бяха на митинг против американската агресия във Виетнам. По онова време абортите бяха забранени, а докато успя да изработя на Сточна гара четиристотин лева, за да ѝ го направи някой

незаконно, тя сигурно щеше да влезе в третия или четвъртия месец... Преди това опитахме с нашия асистент по гинекология, ни аборти... За да се справи по-успешно с това, с което аз, самонадеяният и отчаян студент третокурсник, не можах да се справя както трябва... – Усещам как нервите ми започват да не издържат и за да не избухна съвсем, отварям клапата, вдигайки само един тон. – Разкайвам се за хиляден път и за хиляден път те моля да ми простиш, че се съгласих да убием нашето първо и единствено дете... Това достатъчно ли е?

– Достатъчно е! – отвръща тя със съдържана, но нескривана ненавист. – За тебе!... А за една майка, на която са убили детето, или за жена, на която са отнели възможността да стане майка, Господ още не е измислил нещо, което да бъде достатъчно...

– Ако моето самоубийство би могло да изкупи нашата вина, не бих се поколебал нито секунда, уверявам те! – тръсвам през зъби, така съм кипнал, че гледам на заричането си почти сериозно, но на нея това, естествено, не ѝ стига, очевидно смята, че ако ще се самоубивам, трябва да го правя не по взаимна заслуга:

– Когато говориш за вината, много те моля, не употребявай множество число.

Тъй като въпросът за моята лична вина сме го дискутирали, както вече казах, многократно и донякъде сме го изяснили (естествено, в смисъл че цялата вина е моя), решавам, че най-сетне е време да ѝ припомня някои неща от близката предистория на самото убиване на детето:

– Извинявай... Просто забравих, че не ние, а само аз съм искал тогава той аборт... Че съм настоявал за него, воден също така от своя егоизъм, от нелюбовта си към теб и подтикван от своята безотговорност – моите основни качества, доказвани непрекъснато през целия ни следващ двайсет и няколко годишен съвместен живот. Добре ли съм запомнил?

– Не! – влиза в моя тон тя. – Пропусна да кажеш, че аз съм настоявала не по-малко от теб, защото още не ми се е искало да ставам майка... Защото още съм се чувствувала малка пикла, на която повече ѝ е харесвало да танцува туист и шейк, отколкото да пере надрисканите гащички на някакво си неочаквано и нахално втурнало се в живота ни малко идиотче... А аз добре ли си спомням?

Опитът на Ани да отрече чрез саркастичната си тирада всичко онова, което изреди в съдържанието ѝ, е толкова неочакван и шокиращ, че едва ли ще мога да разбера веднага как трябва да тълкувам всичко, което съм чул. Досега винаги сме спорили за причините на грешката в моята хирургическа намеса и деликатно бяхме заобикаляли първопричината

за нещастieto. Всъщност трябва да кажа, че деликатността я проявявах аз, защото, разбирайки напълно болката ѝ, не исках да прибавям към нейните въглени още един – той за собствената ѝ вина. Смятах за достатъчно и това, че той непрекъснато прогаря кошмара на дните и нощите ѝ... А сега изведнъж се оказва, че едва ли не деликатният измежду нас е била тя и само от едната си човещина към едната ми вина не е прибавяла и другата. Е, да, но човещината е до време, поне моята.

– Пропусна нещо много съществено – чувам се да казвам сухо.

– Така ли? – Тя е все така настръхнала, значи трябва да продължавам.

– Забрави да си припомниш, че на тези твои думи има и свидетели.

– Нима? – почти виква тя. искрено възмутена. – На свидетели, които си спомнят неща, дето нито са ги чули, нито са ги видели, знаеш ли как им викат в съда?

Усещам как желанието ми отпреди малко да ѝ припомня ако не нашите диалози в мазето, то поне разговора с асистента постепенно се изпарява. Дори като че въобще загубвам всякакво желание за спор с нея. Това състояние ми е познато – аз се мобилизирам и понякога воювам за много по-дребни неща, докато очевидната абсурдност на едно такова обвинение може изведнъж да ме докара в състояние почти на апатия. Затова не ми остава нищо друго, освен да запаля една цигара и поглеждайки безразлично часовника, който все така бясно препуска към предстоящата развързка, да кажа почти приятелски:

– По повдигнатия въпрос, мила моя, нашият съд е вътре в нас... А там, знаеш много добре, лъжесвидетели няма.

Но както съм се убеждавал много пъти, моят пацифизъм не притежава никаква причинно-следствена активност по отношение на активността на нейното лично участие в спора.

– Да! – казва тя не по-малко решително, отколкото озлобено. – Знам много добре: там лъжесвидетели няма. По този случай бих могла да ти задам няколко въпроса, които парят на езика ми от известно време.

– Моля – казвам подчертано индиферентно, а изведнъж забелязвам, че в очите ѝ гори нещо от оня ужас и от онази мрачна решителност, с които ми викаше насън „Убиец!“ . Сигурно ще трябва да го отдам на факта, че така болезнено задълбахме по най-болната ни тема.

– Не бъди толкова самонадеян! – казва тя с нещо като опит за красива усмивка, не по-малко мрачна. – Ще те затруднят.

– Едва ли! – отвърщам подчертано безгрижно, може би трябва да се позабавлявам малко, за да си възвърна добрия тонус, нещо ме кара все

пак да мисля, че тя ми готви някаква клопка. – Ако пък чак толкова ме затруднят, ще ми помогнеш. Винаги си го правила с охота. Една от най-симпатичните ти черти е, че обичаш да отговаряш вместо мен на зададените ми от самата теб въпроси. Аванти!

Тя също запалва цигара, дръпва няколко пъти (паузата вероятно ще има за задача да откаже психически натиск върху мен) и казва бавно, с равен тон, под чиято само привидно спокойна повърхност би трябвало да се досетя сам, че се заражда тайфун поне от тихоокеански тип.

– Предупреждавам те, че този път въпросите са много страшни и с още по-страшни последици... – След това предварително лаконично метеороложко предупреждение за зараждането на тайфуна следва и едно малко лирично отклонение, за да се подчертае чисто човешкият момент в приближаващата тихоокеанска трагедия. – Напоследък само това се питам – да ти ги задам или не...

– Моля ти се! – почти изкрещявам от радиорубката на моя застрашен кораб. – Изгарям от нетърпение! Казвай за какво се касае! Конкретни данни!

– Данните са налице и се касае за престъпление! – казва тя, без да скрива, че моето предизвикателно държане я облекчава. – Държиш ли все още да ги чуеш?

– Даже настоявам! – чувам като чужд собствения си глас, защото едва сега изведнъж разбирам, че нашият разговор вече не се води за нейния аборт. И за да си дам сам кураж, повтарям още веднъж: – Да, настоявам!

– Страхувам се, че ще съжаляваш – заплашва ме тя с все същия равен тон, от което убеждението ми, че се касае наистина за сериозна схватка с океана, се затвърждава.

Следователно – колкото може по-несериозно:

– На моите години едно съжаляване повече или по-малко не е от особено значение.

– Вероятно ще бъде от значение за начина, по който може би ще ти се наложи да прекараш голяма част от оставащите ти години – казва тя все така равно и сериозно, не показвайки никакви признаци на влияние от моя стил на реагиране.

Независимо от това аз съм длъжен да продължа по същия начин, чувам съм, че колкото повече се разразява тайфунът, толкова повече моряците се мъчат да се правят на непукисти, явно с примитивния си, но верен инстинкт на деца на природата те са установили много важното правило, че първата предпоставка за победа над нещо сериозно е да му

покажеш (или да се опиташ да внушиш поне на себе си), че не го взимаш чак толкова надълбоко.

– Казах ти – отвръщам почти весело... – От старческия дом не се боя. Особено пък ако бъде сигурен, че там няма да се направиш, че не ме познаваш.

– Разбираш много добре, че говоря не за старческия дом – казва Ани тихо.

Може би правя грешка, но решавам внезапно да ѝ задам точен и сериозен въпрос:

– А за кой?

– За един друг, в който се отива за предумишлено убийство.

Така. Значи все пак ще си дойдем на темата за нощните ѝ кошмари. За втори път си казвам, че всъщност нали това е и целта на занятието, следователно няма от какво да се стряскам, каквото има за казване, трябва да се каже. Но аз съм длъжен да бъда на равнище и доколкото позволяват обстоятелствата – в максимално активна позиция. Нали ще натискам спусъка! Тогава да ѝ помогна:

– За предумишлено убийство се отива в затвора. А аз мисля, че подобни заслуги нямам. Поне засега.

– Това ще стане ясно от отговорите на въпросите, които ще ти задам – казва тя със спокойната увереност на човек, който вече е натиснал спусъка и сега само преобръща, вече без никакъв хъс, оттук-оттам трупа на убитото животно, за да се убеди в смисъла на голямата гонитба. – Ако, разбира се, държиш да ги чуеш.

Но понеже нямам никакви основания да се смятам за убито животно, аз ще изскоча на поляната:

– Моля. Слушам с интерес.

Тогава Ани ще угаси бавно цигарата си в пепелника, ще оправи с несъзнателно движение косата си и ще отпрати спокойно двучевката на хубавите си очи към челото ми:

– Каква е съдбата на момичето, с което ти ходеше, преди внезапно да се ожениш за мен?

– Убих го – бих отвърнал на подобен въпрос на следователя, след което с две думи ще му отговоря как и той сигурно ще ми признае много сериозни смекчаващи вината обстоятелства. Но сега на поляната, само на разкряч от мен, ще стои една жена, която е запънала срещу ми пушка. Не иде да си признавам.

Та значи така. Все пак – Неда.

ТРЕТА ГЛАВА

НЕДА ВЛЕЗЕ В МОЯ ЖИВОТ по абсурдната логика на правилото, че най-често най-съдбовните неща в живота на човека се явяват резултат на съвсем случайно стечение на още по-случайни обстоятелства. Лощото е, че пак по абсурдната логика на някакво още по-идиотско правило тя излезе от него и въобще от живота в резултат на обстоятелства, за които аз нося най-тежка вина, но които тя за разлика от Ани сигурно би ми простила. Защото не може да не е разбрала, че я убивам именно защото много я обичам. Истинските жени прощават тия неща на мъжете, а в ред отношения Неда беше много по-голяма жена от Ани.

Целият първи курс в академията ми мина като насън. Казах, че природата хитро ми бе дала възможност, преди да опозная Ева, да опитам от ябълката на познанието. Каква ти ябълка – сигурно съм приличал на настръхнал таралеж, който е надянал на всеки от бодлите си по една ябълка – толкова много неща наведнъж трябваше да възприемам. Мозъкът ми е бил като един мощен приемник, който безразборно гълта сигнали едновременно в страшно широк диапазон. Повечето от тия сигнали нямах време да обработвам и асимилирам, затова съзнанието ми само ги е регистрирало, консумирало и хвърляло ненаситно назад, в складовите помещения на личната ми сточна гара, където по-късно при подходящ случай и благоприятни обстоятелства е извършвало постепенно тяхното пренареждане, класифициране, описване, идентифициране и въобще подготовка за рационално използване по местоназначение и за определена цел. За момичета не мислех, едно, защото за човек с моя беден сирашки жизнен опит набирането на другите впечатления и познания е било по-важно и необходимо, и друго, защото пак поради същата причина аз не знаех какво трябва да говориш с едно момиче, с което ходиш. Когато съм си мислел затова още в пансиона, винаги съм смятал, че с момиче се говорят някакви по-особени неща, които аз обаче не знам. Няколкото момчета от гимназията, които се славеха като любовници, защото се знаеше, че бягат и се срещат тайно с момичета от селото, в моите очи притежаваха особен ореол на хора, знаещи тайни, непостижими за нас, простосмъртните, за които женската част на света беше достъпна само във формата на красавиците от снимките, с които ни снабдяваше куцият Михаил. Същият невежа си бях останал по тоя въпрос и в казармата, където от мечти за далечни пътешествия и после от мъка, че

се разминах с тях, не ми остана време, нито кураж да поканя някоя туземна девойка на кино или да я изведа в ливадите извън града, както-правеха повечето от наборите. Колчем си помислях на някоя моряшка забава да поканя момиче да танцуваме, ме спираха две неща. Първо, че не знаех да танцувам, защото в сиропиталището се бяха научили само тия, които бягаха и ходеха на забавите в селското читалище, и второ, защото докато танцуваме или пък просто говорим за нещо, тя непременно щеше да ме попита откъде съм, а може би и какво работят родителите ми (мислех, че всяко момиче се интересува първо от тия неща, за да знае с какъв човек си има работа), тогава какво щях да отговоря? И преди още да се стигне до ония специални неща от разговора на едно момче и едно момиче, които ми се струваше, че непременно съществуват, но аз не ги знам, този разговор щеше да приключи по най-унизителен за мен начин. Защо тогава въобще да го започвам.

Много по-късно разбрах, че всички тия страхове са били безсмислени, че общуването с момиче може да бъде като общуването с който и да е приятел, че когато вървят по улицата, хванати за ръце, или седят прегърнати на пейка в парка, двойките не си говорят никакви кой знае какви специални неща, а си приказват за най-обикновени работи от ежедневието – как е било днес в училище и кого са напукали по математика, защо вторият гол от мача за финала на републиканското си е чисто вратарски, че днес на лекциите професорът е пуснал списък и се е закачил да не даде подпис на отсъстващите, че вкъщи от два дни са спрели топлата вода и всичко се грее с бързовар. -- Само че беше минало вече много време и това пък ми създаде нов комплекс – за пълна изостаналост от живота, най-хубавата част от който според тогавашното ми мнение беше минала безвъзвратно и безсмислено.

С такива възгледи за взаимоотношенията с момичета изкарах целия първи курс, но нали с девствеността е като с глупостта – докато не осъзнаеш, че ти пречи, не ти тежи. В първи блок на студентските общежития на Четвърти километър живеех в една стая с двама бургазлии, на които без никакво роптание очиствах терена, когато искаха да си вкарат по някоя мадама за час-два. Имаше едни помещения с голи маси и столове, като войнишка стая за свиждане, които наричаха читални и в които винаги имаше по някоя жертва като мен на сексуалната революция, започваща както всяка съвременна революция най-напред в редиците на студентската младеж. Всъщност в тия читални се нагълтах с най-много медицинска и политическа информация (тогава всички политически дисциплини се изучаваха в първи курс), защото – и когато нямаше мадами

в стаята, там се играеха карти, пиеше се домашно вино и непрекъснато се разказваха любовни и бабайтски истории, свързани с непознати за мен местности и лица. Но най-лошото качество на нашата стая беше партерното ѝ разположение. Понеже в полунощ заключваха вратата, по неписано общезитийно правило закъснелите се прибираха нелегално през която искат от най-долните стаи. Това означаваше, че нямахме право да си затваряме прозорците отвътре, дори и през зимата, и до сутринта през стаите ни се мъкнеха в едната или в другата посока не само закъснелите, но и поединично или на цели тайфи техните гости и гостенки, голяма част от които въобще нямаха нищо общо с висшето образование, но пък имаха от страшните за онова време магнетофони „Мамбо“, „Ка Бе – 100“ и „Грундиг“, пари за харчене, както и голямо желание да си поживеят със студентията, Нито чукаха на вратата или на прозореца, нито питаха – минаваха си през стаята ни като през Орлов мост.

Моите съквартиранти не ходеха нито на Сточна гара, нито по строжите из вилната зона, та не им тежеше толкова недоспиването, а често наваксваха недостига от спане през деня за сметка на лекциите. Но аз, особено след тежка работа, имах нужда да се наспя като хората, за да мога на другия ден в седем и петнайсет сутринта да бъда в академията, която се намиреше в противоположния край на града. Ето защо си бях намерил някакъв стар, парцалив дюшек и едно скрито местенце в мазето до парното. Когато имах нужда от седем-осем часа здрав сън, се промъквах тайно на моето място и се просвах върху дюшека, по който малко преди мен се бяха прескачали мишки. Отначало страшно ми се гаеше от миризмата на мишотини, но постепенно свикнах. Важното беше, че бях сам, че го нямаше кошмара да очакваш всяка секунда някой пиян глупак да рипне с калните си обувки от прозореца направо върху леглото ти и докато улучи вратата, да събори всичко в стаята... Лошото беше само, че не можех да взимам долу никакви завивки и възглавница, защото щях да направя впечатление, когато ги нося. Да ги оставям в мазето също не можеше, защото мишките веднага щяха да им видят сметката, и така постепенно се научих да спя върху големия дюшек, свит като премръзнало куче. На бургазлиите не казвах къде отивам да спя и те започнаха да ме гледат с уважение, смятайки, че съм си намерил капия, както те казваха, в съседния женски блок. Не поддържаха добра лична хигиена, затова и не усещаха, че от време на време мириша на мишотини.

Това беше първото ми мазе, след това смених още няколко, но идеята да се махна от общезитието и да си наема някое мазенце или таванче ми дойде там. Костваше ми доста усилия да свикна с мисълта, че

трябва да се разделя с общежитието, защото предварително си мислех, че там кипи интересен студентски живот. Просто не можех да си представя, че човек би могъл да е истински, пълноценен студент, ако всички страни на неговия живот не са част от едно голямо, общо академично цяло. Вероятно тук си казваха думата деформациите от сиропиталището, чийто общежитиен принцип бе заменен веднага след това от също така пълния общежитиен принцип на войнишкия живот. В студентската партерна стая на Четвърти километър обаче аз за първи път осъзнах, че големият, истинският свободен живот на човека влиза в категорично противоречие с общежитийния принцип на екзистенцията. Щом битието определя съзнанието, а духовните заложби и интереси на хората са различни – необходимо условие за правилното изграждане на човешката индивидуалност, както пък ни учеха учебниците по философия, – то всяка пълноценна личност, за да се осъществи като такава, се нуждае от своя лична, неповторима жизнена атмосфера. Психолозите казват, че по жилището на човека може най-добре да се определят неговият характер и душевност. Какъв характер и каква душевност в едно общежитие, където живееш в една стая с още двама души, с които нямаш нищо общо?

През лятото всички бяха длъжни да напуснат общежитието, защото идваха студентски туристически групи от чужбина, както и участници в международната студентска бригада. Мен ме оставяха по изключение. „Инвалид от войната“ – чух да казва подигравателно по телефона студентският отговорник на нашия блок, обяснявайки на някакво по-голямо началство причините, поради които се налага да остана. Наистина съм инвалид – ми се прииска да му викна, да влезе вътре и да му разбия черепа с тежкия черен сименс, чрез който ми уреждаше стаята. Това беше един гаден тип с фелдфебелски наклонности, който тероризираше целия блок. Самоволно си беше присвоил правото да получава кореспонденцията ни и на шега, на майтап даваше любовните писма само срещу два лева. а колетите се изяждаха и изпиваха задължително с негово участие. Много глупаци му бяха дали пари назаем, които нито се надяваха да си получат обратно, нито пък въобще някога щяха да ги потърсят. По-важно беше да са в добри отношения с него, защото мнението му също имаше значение дали да ти дадат общежитие и догодина, да не говорим, че напълно в негова власт беше да те сложи в каквато си иска стая и ако те намрази за нещо, да ти вгорчава живота цяла година. Сам си беше създал легендата, че е човек на милицията, и мнозина му се плашеха, но после се оказа, че не е. След една година го хванаха освен в голяма злоупотреба с имуществото на блока, още и че търгува с долари

и не само го изключиха от Юридическия факултет, но го и дадоха под съд, Чак тогава тия, които му бяха давали пари назаем, се осмелиха да си ги потърсят обратно и се говореше, че общата сума възлизала на няколко хиляди лева.

Та тогава аз останах за около седмица сам в стаята и за първи път разбрах голямото предимство да разполагаш с дните и нощите си по своя воля и свой вкус. Когато искаш, четеш, когато искаш, спиш, когато искаш, просто си лежиш и си мислиш за каквото и да е.. Или пък да си направиш с мерак едно хубаво кафе с голям каймак. По онова време в София бе излязла модата да се пие нескафе (което беше въобще първото кафе в живота ми) и чието приготвяне беше цяла церемония. Към сухата смес от захар и кафеен екстракт се капваха една-две капки вода и всичко това се бъркаше дълго и търпеливо, докато се превърне във вкусна бяла пяна. После се наливаше бавно водата и се получаваше страшно ободрително питие. Едва по-късно, когато по вестниците и списанията се заговори колко е вредно за сърцето, ние започнахме да си припомним, че понякога, особено в късите сесийни денонощия, сме изпивали по цели литри от това питие. Както и да е, важното беше, че свободата на личността, както формулирах новото си положение, ми се услади, и реших твърдо, че наесен, когато си дойдат моите съквартиранти, аз непременно ще си намеря някое таванче или мазенце, от ония, за които чувах да говорят непрекъснато колегите и колежките ми, но чиято слава тогава се свързваше в моето съзнание преди всичко с пиянски и любовни истории, тоест правеше ги несъвместими с първоначалните ми колективистични възгледи за академична цялост и пълнота на студентското битие. С парите, които изкарвах, можех да си позволя да плащам свободен наем.

Наложих ми се обаче да си потърся квартира по-скоро, отколкото предполагам, защото след една седмица при мен настаниха двама второкурсници от българска филология, които бяха останали на някаква практика и по цял ден вадеха думи от някакви старобългарски текстове, Както ми обясниха после, тези думи щели да бъдат класифицирани по вид – съществителни, прилагателни, съюзи, причастия и т. и-, преброявани и включвани в някакви много сложни математически формули, чрез които най-сетне щели да бъдат решени вековните спорове в науката кое житие от кого е писано. Бяха интелигентни момчета и тази наука-математическата лингвистика, – за която не бях чувал, ми се видя интересна, даже прочетох някои от тия жития (за първи път ми се случваше и да чета нещо на старобългарски език), но след като вече бях опитал сладостта на

независимия, индивидуален бит, тяхната компания ми беше непоносима. До началото на лятната бригада оставах десетина дни и аз реших през това време да си намеря необходимото таванче или мазе, което да ангажирам за есента, защото, както ме посъветвах по-опитните филолози второкурсници, в края на лятото или още по-лошо – през есента – всичко ще бъде вече заето. Сега е моментът, защото завършващите студенти освобождават много квартири. Обясниха ми и че таваните и мазетата имат куп недостатъци в чисто битово отношение – много често нямат вода или тоалетна, аз също бях слушал разни истории за квартири, в които функцията на клозет изпълняват капандурата на покрива, мивката, тръба от някаква стара канализация или пък в най-благоприличния случай намиращият се наблизо градски обществен клозет. Не исках обаче да търся стая в апартамент с хазяи, защото, първо, там наемът щеше да е много по-висок, тъй като щеше да включва парно, телефон, топла вода, мебелировка и т. н., и второ, което беше най-важното, нямаше да ми осигурява пълна самостоятелност. Аз исках да съм сам, сам, сам... Очевидно личностното ми изграждане бе започнало да се осъществява на бързи обороти и неговата реакция на досегашното ми колективистично съществуване бе вече, ако използвам един термин, който напоследък започна много да се употребява, необратим процес.

Само че намирането на таванче или мазенце не се оказва толкова лесно, колкото си представях, – независимо че беше сезон на освобождаване на квартири. Първо, защото-едни освобождаваха, но други се бяха юрнали като мен да заемат, включително и родители на кандидат-студенти и кандидат-студентки от провинцията, които още не знаеха дали гениалните им деца ще влязат в университета, но бързаха да им намерят хубави квартири задължително с парно, топла вода, телефон и грижовни хазяи, при това тези квартири трябваше непременно да бъдат най-много на сто и петдесет метра от съответното учебно заведение, за да не се налага сутрин принцесите или принцовете да стават много рано за първите упражнения, а и да не рискуват с прибирането си вечер из крайните квартали на тая пълна с какви ли не опасности столица.. Второ, защото се оказва, че притежателите на годна (дори и относително казано) за обитаване от студенти жилищна площ искаха не само писмена декларация, че докато съм им наемател, няма да се женя, а ако реша да се женя, ще ги уведомя-петнайсет дни предварително и ще си изнеса партакешите, но и поне половингодишна предплата, каквато в момента не бях в състояние да дам. За да събере необходимата сума от поне петстотин лева, се налагаше най-малко два месеца да мъкна по боянските,

драгалевските и симоновските строежи тежките колички и кофи с бетонджийската бригада на известния в целия околософийски вилен район бай Марко, който плащаше добре, но и взимаше душата на наетите общи работници. Бях як и работех много, затова майсторите и предприемачите ме взимаха с готовност сутрин от пиацата на Солни пазар, но никога дотогава не бях работил толкова дълго време само тая скотски, убийствено съсипваща бетонджийска работа. Едно е да носиш тухли и вар или даже да копаеш основи на надница, където и самите майстори не си даваха много-много зор, а съвсем друго е да биеш бетон. Първо, плочата се спазарява на акорд и цялата бригада гледа да я завърши побързо, за да си отиде по-рано. И второ, тя трябва да се излее задължително за един ден, иначе има опасност спойката между старата и новата част да не стане добре и след време да се пропука. Поради тия две причини наливането на плоча представлява една бясна вихрушка от въртящи се лопати, които зареждат за нови бъркала, премятат от едно място на друго тия, които в момента се правят, или товарят готовите в колички или кофи, които политат светкавично към онази част на кофража, където бай Марко е нагазил с гумените си ботуши в насипания вече бетон и само чуква с лопатата си, за да ти покаже къде трябва да изсипеш материала, който си домъкнал, задължително тичайки, иначе втори път няма да видиш надница при него, а може и да те изгони наред деня, без да получиш нищо. Ако си отвори устата, ще бъде само за да каже „Порядко“ или „По-гъсто“, „По-блажно“ или „По-постно“, да поръча долу да не се приказва, а да се работи или пък да направи забележка да не се газии и съсипва арматурата... По време на работа не позволяваше да се пие нищо друго освен лимонада или чиста вода, защото, обичаше да казва, че бирата и ракията искат мезе и жена, а не работа! Ако нещо ми харесваше в надничарството при него, въпреки съсипията на бетона, беше именно това, че не даваше да се пие. Беше ми омръзнало от катили, които след третата бира се освинваха и избивайки лумпенските и бабаитските си комплекси, търсеха някой такъв като мен, студент или пък вече завършил беден висшист, за да си отмъстят с просташки приказки или пък с юмуци на интелигенцията. Всъщност благодарение на такива бабаити аз за първи път се сблъсках сериозно с проблема за дълбоката пропаст, която зее между интелигентния човек и простака. Срещайки между строителните работници и много добри и умни мъже, аз се научих още тогава да делия хората на интелигентни и простаци не по признака образование, а по личните им качества и по отношението им към самото образование. Истинският простак парадира със своята

необразованост, а природно интелигентният човек страда, че по една или друга причина не е получил образование, и се стреми с всички средства да навакса липсата му. Ако трябва да го формулирам с терминологията на нашите даскали по философия в академията, тогава у мен се зароди класова ненавист към простака, който държи на всяка цена да ти покаже, че е нещо повече-от теб. През целия ми следващ живот тая ненавист ми помагаше да устоявам на най-различни атаки на този тип простащина, често на най-високо академично равнище..

Когато през септември събрах парите за предплата, трябваше веднага да замина с курса си на есенна бригада, а като се върнахме, единственото, което намерих, беше-едно мизерно мазе в някакъв стар блок зад Университета, близо до Докторската градина. Дебелата и мазна хазайка ми предложи и второто легло в една от стаите си, пълни със студенти, но като си представих как ще върви с парцала след мен в кухнята и ще ме кара да избърсвам веднага всяка капка вода, паднала на пода от мен, как при всяко влизане и излизане ще надзърта, за да проконтролира да не би с мен да влезе или излезе от скъпоценния ѝ апартамент и някое „външно лице“, нещо, за което ме предупреди още в началото на разговора ни (още повече че ако беше за съжителство с друг човек, аз си имах осигурено общежитие), предпочетох мазето. То се намиреше в общ бетонен коридор, отляво и отдясно на който бяха наредени още пет-шест врати на подобни душегубки, които носеха на собствениците си по петдесет-шейсет лева месечно. Ние, естествено, се подписахме на квитанции за десет лева, защото заради приходите си от нас същите тия собственици плащаха на райсъвета процентен данък. Комплексът от душегубки се обслужваше от една чешма в коридора, под която с обединените си финансови усилия групата хазяи наемодатели бяха закупили от вторични суровини и поставили една много стара и ръждива чугунена мивка. С общите си усилия те бяха оборудвали и нещо като клозет със също такава допотопно чугунено клекало, който ние поддържахме по график.

НАЙ-СЕТНЕ ИМАХ НЕЩО КАТО СВОЙ ДОМ – колкото и мизерното ми мазенце да се разминаваше с елементарните характеристики на това понятие. Впрочем сега смятам, че се е разминавало. Щом като бях щастлив в уединението си върху парцаливия дюшек в парното на общежитието, какво да говорим за мазето, което все пак беше стаичка, предоставяща ако не истински условия за нормален живот, то поне някакви приемливи подобия на такива! Малко е да се каже, че съм бил щастлив-когато е влизал в поредния си дворец, да речем на Канарските острови,

Рокфелер спокойно би могъл да ми завиди на усещанията, с които, след като дадох предплатата на хазяите и изслушах търпеливо условията и напътствията им, се тръснах върху голата продънена пружина в първото истинско убежище на моята самоосъзнаваща се и индивидуализираща се на все по-бързи обороти личност. Имах ли четири стени, под и таван? Имах. Прозорче, макар и само два-три пръста над нивото на тротоарния плочник? Имах. Врата, кушетка, нещо като шкаф, маса и стол? Дом.

Юрнах се с удвоена енергия по постройките и благодарение на добрите надници, които ми даваше все по-доволният от мен бай Марко, моят дворец се обзавеждаше все по-бързо. Най-напред си купих дюшек, омръзнало ми беше да спя върху тюфлеци, смърдящи в една или друга степен на пикоч, бълвоч, пот, мухъл, мишотини, алкохол и всички останали атрибути на една дълга и безразборна общежитийна употреба. Проснах се върху дюшека и зарових лице в грубото платно. Вдишвах дълбоко прашната, но чиста миризма на здравата плът на новата си постеля и й шепнех през зъби, че е моя, моя, само моя, че никой друг не се е търкалял по нея преди мен. След време, когато за първи път легнах върху жена (при това Ани беше девствена), разбрах, че върху дюшека съм изпитал нещо от атавистично-сексуалното мъжко собственическо чувство, което обясняваше и факта, че ни в клин, ни в ръкав се бях възбудил. С Неда, която всъщност беше първата жена в живота ми, подобно чувство не бях изпитал. Може би не само защото не беше девствена, но и поради обстоятелството, че никога не ми позволи да легна върху нея.

Следващата покупка, която ми донесе силни емоции, беше един обикновен грамофон полско производство, за който веднага купих и двайсетина плочи с класическа и джазова музика. Освен „Малка нощна музика“ на Моцарт, „Лунна соната“ на Бетовен, цигулковите концерти на Паганини и нашумелите тогава Елвис, Том Джонс и Никола ди Вари най-много обичах да слушам „Лятно време“ и „Човекът, когото обичам“ на Гершуин, както и две плочи с американски негърски блусове (повечето в изпълнение на Луис Армстронг), които бях купил от немския културен център. Модата на Висоцки и особено на Битълсите, чиито дълги коси нечие късогледство и незнание на английски език бе превърнало в почти зловещ символ на всичко лошо и опасно в западния начин на живот, мина някак покрай мен, защото техните песни се разпространяваха в полулегални записи чрез магнитофоните, а време за магнитофонни сборки аз почти никога не съм имал. (По-късно, когато повече хора научиха английски и стана ясно, че дългокосите англичанчета пеят всъщност политически, протестни песни за мира и работническата

класа, започнаха и у нас да ги издават на плочи, но аз вече съвсем нямах време за тях.) Тогава, в ония дни, се връщах от академията или от бетона, пусках си грамофона, лягах на кушетката с някоя книга или учебник и нямах други претенции към живота, чийто избраник с почти законна убеденост е мяха. Съседите ми по килии в общи линии не одкликваха на музикалните ми интереси, понякога даже разберяха ли, че съм си пуснал класическа музика, нарочно издуваха някой магнитофон със серия туисти или речитативи на Висоцки, но понеже, от една страна, моята нервна система се оказваше по-здрава от тяхната, а от друга – съответният магнитофон се намираще все пак по-близо до техните, отколкото до моите уши, подобни репресивни мерки обикновено не траеха дълго.

Застлах циментовия под с един евтин, но шарен котленски вълнен килим, метнах върху кушетката едно огнено родопско одеяло, покрих две от стените с купени пак от ЦУМ тънки вьетнамски рогозки, сложих в ъгъла на масата, който беше откъм кушетката, една лампа от ковано желязо с абажур от камъшит, която ми служеше и за четене в леглото, накуних си електрически котлон, тенджерка, тиган, джезве, няколко чинии, чаши, лъжици и вилици, сдобих се и с един малък транзистор „Ехо“, който ми даваше точно време и известна представа за събитията по света, и моята душегубка наистина заприлича на човешко жилище. По рогозките накачих латинските спрежения, клетвата на Ескулап, снимките на Джо Луис – най-великия боксьор на всички времена, на Елвис, Фернандел и Бриджит Бардо, както и на Хемингуей, от когото още в морската школа бях изчел всичко, което беше преведено, бясно купувах и трупях покрай стените книги и моето жилище заприлича на истинска студентска квартира.

В подземната си килийка аз за първи път вкусих истински великата сладост на личната свобода. През онази седмица, когато ме бяха оставили сам в стаята в общежитието, само се бях докоснал до далечните периферии на същността й, което при това, въпреки че ми се полагаше по закон, ми бе подхвърлено като подаяние, като просяшка милостиня от ръката на онзи келеш, който при наличието на почти цял празен блок набута в стаята при мен двамата нещастни броячи на думите от житията на Кирил и Методий и Климент Охридски. Сега бях купил свободата си сам, бях я изработил с двете си яки ръце, чиито мазоли? бяха станали по-твърди от бетона, дето го леехме с бай Марко по вилите край София, чиито собственици отначало мразех, воден от извечния антагонизъм, който съществува между лишения от каквото и да е имущество

пролетарий и буржоата собственик, но по-късно постепенно бях започнал да разбирам. Попаднал във властта на-онзи безскрупулен и ненаситен млад феодал от общежитието, който гледаше като на свое имущество не само на вонящите си дюшеци, но и на самите нас, аз осъзнавах-все по-ясно връзката между постигането на собствения нормален екзистенц-минимум и личната и гражданската свобода на човека. Истински свободна е само онази личност, чийто хляб, свобода и живот не са зависими от това, какво ще си позволи да помисли, да каже или да направи, стига, разбира се, думите или действията ѝ да не застрашават с нещо онези права и достойнства на другите личности или на обществото като цяло, които в многовековната си история човечеството е извоювало и утвърдило с цената на много жертви и страдания като хуманни и демократични. Каква лична или гражданска свобода можеш да проявиш пред човек, от когото зависи дали ще живееш в северна или в южна стая в блока, по-близо или по-далеч от етажната тоалетна, дали ще спиш върху повече или по-малко вмирисан дюшек и в крайна сметка дали догодина въобще ще имаш шанс да получиш право на общежитие? Ами че онзи си позволяваше да ни определя дори и как да се обличаме! Видеше ли например, че някой си е купил дънки, го спираше наред коридора, измерваше го от глава до пети и го предупреждаваше:

– Охо, бако! Тебе те бие парата, а си ревал за общежитие! От другия семестър си търси квартира! А аз ще направя справка какви доходи си укрил..

Ако си по-наивен, ще започнеш да му обясняваш, че не си укрил никакви доходи, а си спестил от обедите или вечерите си, от театрите или концертите си, че за нова година вашите са ти изпратили два-трийсет лева и като си ги прибавил към спестеното, са станали шейсет за дънки. Ако обаче си вече в течение на нещата, ще се досетиш, че вероятно е забелязал как миналия път си отишъл да си вземеш колета направо от пощата и не си го „зазел за човек“, както самият той е формулирал подобни деяния, които ти в бъдеще не само ще гледаш да избягваш, но и с цената на още икономии на вечери или обеда ще спестиш пак два-трийсет лева, защото е сигурно, че след подобен диалог в коридора той непременно в скоро време ще намери начин да ти даде да разбереш, че страшно му трябват малко пари до следващата стипендия, защото не знам кой си, по не знам какъв си начин (и за не знам кой си път вече!) му завлякъл не знам колко си служебни лева. Та и виладжиите, на които с бай Марко наливахме плочите и които според строителния жаргон наричахме „чорбаджии“. Някои от тях – мошеници от различен калибър

или имащи власт дерибен, най-често от средното, рушветчийски най-облагодетелствуваното бюрократско равнище – заслужаваха не само жаргонното си прозвище, но и справедливата ми класова ненавист. Край тях обаче имаше и доста хорица, които правеха мизерната си вилничка с цената на много лишения и заеми, на нечовешки нерви и личен физически труд, които нерядко ги завеждаха в гроба преди още да са успели да се похвалят на всички близки и приятели със завършеното си само в най-груби линии произведение. Какви ти чорбаджии и буржоа – кой ги знае от кошмара на каква панелна теснотия са бягали или от досадната опека на какъв амбициозен домоуправител са се спасявали. Много мои колеги например смениха сума ти квартири само заради домоуправителите, които не само им правеха денонощни проверки, да не би да преспи някой гратис при тях, но и по всякакъв начин се бъркаха в личния им живот, загрижени не само за противопожарната, но и за моралната сигурност на подвластните им пет, осем или повече етажни домове крепости. Струва си да послуша човек някой разговор, който си водят на стълбищната площадка, пред полуотворената врата на някой миришещ на вечерна яхния апартамент двама-трима глави на почтени семейства от входа, в чиито мазета или тавани са „пуснати“ студенти. Да не ти дава господ да си съставиш мнение за учащата се днешна (или в случая – вчерашна) младеж от техните приказки. Ще ти стане ясно, че това не е младеж, а сбирщина от пияници и развратници, в чиито ръце утре ще бъдат здравето, икономиката, строителството, промишлеността, науката и изкуството на обществото. Заслушайте се малко по-внимателно в това, което си говорят, и ще се убедите, че най-често употребяваната от тях дума е „оргия“. Ако някой е забелязан да влиза или излиза от мазето с приятелката си, това е оргия. Ако поради по-широкия си рецепторен диапазон на младежкия си слухов апарат друг е пуснал транзистора, грамофона или магнетофона си на малко по-високи децибелни, това също е оргия. Да не говорим пък, ако поради рожден или имен ден, по повод на приключила сесия или получен колет от село или пък дори и – без никакъв повод се събере компания, чиято веселба продължи до среднощ-това вече е супер-оргия, която така буйно развихря пошличката сексуална фантазия на родния еснаф с обременено съзнание, че телефоните на районното управление на милицията буквално се взривяват от неговото възмутено звънене едновременно от почти пет-шест апарата. Дежурната кола пристига и милиционерите виждат, че няма никаква оргия, а млади хора, една част от които танцуват, а други просто си пият и спорят на живот и смърт по въпроса, дали естетическото понятие „прекрасно“ е

субективна или обективна категория, дали бъдещето на поезията е в класическия или в свободния стих, дали ще се класираме на световното за четвъртфиналите, дали при игра на бридж еди-какво си се прави така или иначе. Даже и музиката не се оказва чак толкова силна, както са казали по телефона. Дежурните лица все пак предупреждават, че вече е доста късно и че магнетофонът трябва да се намали така, че да не пречи на почивката на хората, които утре са на работа. За същата цел трябва да се прекратят танците и разговорите на висок глас, може даже и да изпият по едно кафе със студентията (особено пък ако се окаже и че са колеги, нали немалко от тях карат задочно право в Университета или в тяхната специална школа), и си отиват да си гледат дежурството... Послушайте обаче какво се говори на стълбищната площадка, докато се прави яхнията, и ще научите такива неща, от които ще ви се изправи не само косата, защото когато милицията нахлула, вътре всички били голи и на калъп, така ги и откарали с джипката в управлението, а една двойка закарала направо в „Пирогов“, защото така се уплашила от милицията, че трябвало да я разделят чрез операция, „Хонконг и Шанхай ти казвам“ – твърди убедително най-сведущият и и най-възмутеният, който е видял всичко това с очите си. – Направиха ни блока на бардак! – И понеже самият той не е дал под наем нито таван, нито мазе, не изпуска случая да припомни: – Аз винаги съм казвал, че трябва да вземем решение за ликвидиране на тия студентски свърталища! Деца и внуци имаме, гледат и се учат! После ще си скубем косите!... Хм... На мен да ми паднат, ще ги науча аз! Ама пуста слободия! Едно време студент – това разбирам аз! Шапка ще ти свали, път ще ти направи, мястото си в трамвая щети отстъпи, за половин лев въглицата ще ти внесе и ако му предложиш чашка ракия, като от огън бяга! А сега – хаймани! Изяждат на родителите си по петстотин лева на месец и само за пиене и за оргии мислят! Половината от тях хич и не знаят какво следват, затова сме я докарали дотам! Утре те ще водят държавата! Всичко е загубено!.. Ами да ги разкараме отгук, докато е време!

Слава богу, нашият домоуправител беше съвсем друг човек. Пенсиониран счетоводител със средно икономическо и както почти извинително ни обясняваше, със започнато, но поради бедност недовършено висше образование, той винаги, когато се наложеше да го потърсим – за домовата книга или за нещо друго – или пък когато го срещяхме във входа, вдигаше ръка и казваше ентусиазирано:

– Вива Академия!

Поради започващата си старческа глухота викваше първите думи

на академичния химн малко по-високо от нормалното, та децата от блока бяха започнали да му викат Академията, но това не го обиждаше. Беше едър добряк с абсолютно бяла коса и бе сякаш близък на Жан Габен – не само по лице и по външен вид, но и по тембър на гласа и по маниери. Когато някой от нас му се похвалеше, че си е взел труден изпит, той се разплакваше, прегръщаше го и задължително му даваше поне два лева, а с два и петдесет по онова време човек можеше да си заведе мадамата на ресторант. Някои по-недобросъвестни от моите колеги, разчитайки, че го е подгонила склерозата, щом свършеха парите, веднага изкарваха по една тежка сесия и в продължение на седмица-две преживяваха благодарение на неговите левчета. Изглежда, само аз не го лъжех, защото веднъж той ме спря на външната площадка пред пощенските кутии и ме попита да не би, не дай си боже, да имам някаква засечка в училището, та не взимам изпити като другите? Ако съм имал нещо трудности, можел да ми помага от пенсията си, пък после, като стана доктор, ще му изобретя хапчета за подмладяване и така ще изплатя дълга си, в никакъв случай не трябвало да правя неговата грешка, образование по средата не бивало да се оставя на никаква цена. От внимателния ми поглед не убягнаха нито голямата доброта, нито старателно прикриваните дяволити пламъчета в очите му, когато говореше за изпитите, и аз разбрах – никаква склероза не го беше подгонила. Човекът просто ни бе намерил сравнително удобна форма да го ограбваме умерено, без това да застрашава нито нашето, нито неговото достойнство.

Но най-любим от всички, му беше един студент филолог, който за разлика от своите побратими – броячи на старобългарски думи-се беше ориентирал още тогава към нещо по-практично и по-резултатно – пишеше сърчно рецензии за новоизлезли книги и името му все по-често се появяваше на страниците на софийския литературен периодичен печат. Оказа се, че бай Христо – така се казваше нашият Жан Габен – е работел на младини като уредник на някакъв литературен вестник и продължава да се интересува живо от съвременния литературен живот, И когато разбра, че нашият колега взема дейно участие в него, се превърна в най-запаления му и най-възторжен читател и почитател. Следеше излизането на всяка негова рецензия или статия и го причакваше на пейката до входната врата на блока, като отдалеч размахваше списанието или вестника. Прегръщаше го разплакан и не само правеше похвална устна рецензия на неговата положителна статия, но и му разказваше надълго и нашироко спомените си за писатели и културни дейци от миналото, на повечето от които имената въобще не бях чувал. Всъщност може да се

каже, че младият критик бе единственият от нас, на когото старецът си позволяваше да досажда малко повече, очевидно защото в негово лице бе намерил не само събрат и повод за приятни младежки спомени, но и възможност да прояви истинската си интелигентност. Дори в момент на размекване му бе дал да прочете и цяла тетрадка ранни младежки стихове, писани преди повече от половин век.

Много пъти след това съм си мислел колко деликатност и благородство имаше у тоя човек, изоставен сам от жена и деца на стари години, след като цял живот си беше бол очите в цифри и параграфи, за да им осигури жилища. Жена му го бе изгонила и беше прибрала в апартамента им в съседния блок един пройдоха, двайсет години по-млад от нея, а алчната му дъщеря идваше през месец, през два и вместо да го попригледа, вдигаше му скандали за пари. Плащаше свободен наем в една гарсонiera и живущите във входа го бяха направили домоуправител и чистач-едно, от уважение като към стар и добър съквартилец, друго, понеже на никого от тях не му се занимаваше с грижите за общата им собственост, включваща парното, асансьора, стълбището, покрива, водопроводната инсталация и т. н. (някой от тях не можеше и да го прави така добре като него, който всъщност нямаше там никаква своя собственост), и трето, за да си помага с чистаческата заплата на малката пенсия. То май цялата тая заплата отиваше да полива успешните тежки изпити, които, както казах, моите съседни по едно време, бяха започнали да взимат на нонстоп. Бай Христо слизаше в малката ни губерния само ако някой от нас го извикаше специално за нещо и благодарение на неговото застъпничество почти не си спомням случай да е идвала за нещо милиция. Младите – обичаше да казва той – са затова млади, за да се веселят и да се обичат, имат цял живот пред себе си да бъдат тъжни, сериозни, стари и да се мразят. Умря от сърдечен удар малко преди да завършат и на погребението му освен мен бяха само трима възрастни мъже и две бабички от горните етажи. По това време моите колеги от съседните килии имаха наистина тежка сесия.

СРЕЩНАХ НЕДА в самото начало на учебната година. Започвах втори курс, а който е следвал медицина, знае, че за нашегo брата това е ако не най-трудната, то поне решаващата година. Тогава вече окончателно се разбира дали ставаш за лекар и не случайно закъсалите и отпадналите в този курс са най-много, особено чужденците, които мислят, че като плащат на държавата по двеста долара на месец, могат да завършат в България каквото си искат. На някои просто нервната система не им издържаше-не само заради многото четене, но и поради факта, че не

всеки е създаден да общува с полуразкапани от всички видове физически и душевни болести хора, да не говорим за трупове в моргата и за упражненията по анатомия. Ако студентът медик не свикне веднага с формалина, както любителят шофьор с миризмата на бензина, то той трябва овреме да си потърси друго поприще – да пропише рецензии за новоизлезли книги като моя съсед, статии по социално-етични проблеми като жена ми по-късно или да се захване с някакво инженерство, ако математиката му е вървяла в училище. Така или иначе, дали ще бъде лекар или инженер, цял живот ще бъде еднакво беден, а ако иска да забогатее, да се ориентира към факултета на бай Марко или на оня трънчанин, дето изкарва доцентската ми докторска заплата до обед. След като се оказах с медицината на „ти“, аз вече се бях хванал с нея решително гуша за гуша, твърдо убеден, че няма начин да не я принудя един ден да ми проговори на „вие“. Ето защо не само не пропусках лекция или упражнение, но и бях винаги последният, който напускаше вечер било читалнята на нашата академия, било Народната библиотека.

Прибирах се обикновено пеша през целия град, за да дойда малко на себе си и да си проветря мозъка, както приблизително се изразяваше някога един мичман в морската школа. „Проветрение на акъла!“ – така обявяваше той междучасията и ако спипаше някого да чете нещо през тия десет минути, го наказваше поне с два непорядка в кухнята или цяла седмица без отпуски, очевидно го тълкуваше като саботиране на подготовката. Изглежда, в неговото съзнание главата на човека приличаше – по отношение на знанията, които се натрупват там – на кош със слама, в който, за да сложиш още малко, трябва да отвееш част от натрупалия се боклук и прахоляк, тъй като капацитетът е строго определен. Сега обаче, когато за първи път започнах да тъпча моя кош така яко, не само си спомних за мичмана, но и реших, че е имал абсолютно право. Ако от време на време вятърът-не духне през пръчките на коша, за да отвее ненужното, то това, което си натрупал вътре, не може да се слегне както трябва и голяма част от полезния обем ще остане незает. Освен това, ако само тъпчеш безразборно, сламата, макар и да е по-слаба и по-мека от върбовите пръчки на коша, някой ден непременно ще ги изтърбуши и всичко ще иде на вятъра.

Докато си проветрявах акъла, аз не само минавах през целия град, но и вземах задочно участие във вечерния му живот, който по това време – около девет часа – бе в апогея си. На кръстовището „Прага“ например имаше малко хора, но това беше измамно спокойствие, защото само след един час кино „Иван Вазов“ пускаше зрителите от последната си

прожекция. Тогава за десетина-петнайсет минути улиците се изпълваха с толкова народ, че заприличваха на най-централни столични булеварди, но гъмжилото постепенно се отливаше към близките квартали или към трамвайните, тролейбусните и рейсовите спирки, докато трудното кръстовище със забранен ляв завой, кошмар за всички начинаещи шофьори, не останеше отново във властта само на моторните превозни средства, прелитащи по-самонадеяно или по-плахо или пък чакащи с недоволно ръмжене пред червените в иначе толкова много свободни посоки циклопски очи на неумолимите светофари.

Следващото кино, по булевард „Патриарх Евтимий“ надолу, беше „Витоша“. Още не беше станало студийно, но в него и тогава често се прожектираха по-необичайни филми, съответно и публиката беше малко по-интелигентна. Оттам вече маршрутът ми имаше два варианта. Единият продължаваше надолу, все по същия булевард, покрай високия жълт дувар на старите казарми, които се намираха на мястото на днешния Дворец на културата. Всъщност казармите отдавна бяха вдигнати и повечето постройки зад високата ограда бяха разрушени, стърчаха само две високи стени с колони, на които бяха написани имената на загиналите чинове в Балканската война. Архивното кино „Дружба“ току-що беше създадено и благодарение на него паметникът на последния български търновски патриарх, под името „Попа“, бе станал първият център на очевидно имащата нужда и от неорганизиранни форми на масови събирания софийска младеж, предимно в гимназиална възраст, възприела за себе си придобилото широко разпространение жаргонно определение „гъзарска“. Оттам широкият булевард „Толбухин“ ме отвеждаше, до дома по най-прекия път – покрай Зоологическата градина и Ректората. В по-хубаво време не слизах по тоя булевард, а свивах по трамвайната линия надясно и след двеста-триста метра хлътнах в парка, който принадлежал до този час предимно на пенсионерите и на младите майки, сега бързо започваше да се изпълва с особения ритъм и сподавения шепот на припрения любовен живот, който почти едновременно закипяваше както в недрата на гористата му част, така и по пейките на алеите или направо върху тревата и шумата почти до самото шосе, което тогава го обграждаше само от три страни – откъм Радиото, откъм реката и откъм Полиграфическия комбинат. Оргия – биха казали ония от стълбищната площадка, ако от десетки години не бяха престанали да ходят в парка и ако по някакъв начин бяха видели какво се върши там, а то столицата просто даваше компенсацията си (която при това не й струваше нищо) на влюбените си жители за това, че не можеше да им осигури

някъде поне една стая. Разказвах се доста случаи за залавяне от милиционерските патрули в неудобно положение на млади хора, които се оказват мъж и жена, но живеят в една стая с детето си и с болните родители на единия от тях. Всъщност аз обичах да минавам през парка в оня междинен половин час, малко преди да стане съвсем тъмно, когато той вече не принадлежеше на пенсионерите и на майките с количките, но и още не бе изпълнен от бързащата от всички посоки към него любовна армия. Тогава той принадлежеше единствено на мен или поне само на още няколко такива като мен, които минаваха през него занесено, стиснали между зъбите си някоя тревичка или листенце и тръскащи равномерно претъпканите си кошове, за да им се слегне съдържанието, та като си идат у дома, да има място, където да понатъпчат още малко. Най-неприятното беше само, че докато стигна до Орлов мост и езерото с ресторанта, вече биваше изминал половин час, а това съвпаднаше с момента на най-масираното нахлуване на армията. Тя окупираше бойното поле поединично (което ще рече на отделни двойки) или групово, като повечето компании постепенно също се разпадаха – на съставящите ги двойки. В този момент се чувствавах страшно глупаво, дори и гузно, като че бях направил нещо нередно, излизайки от този езически храм на любовта сам, с проветрен претъпкан кош на раменете си вместо с хваната през кръста мадама. Избягвах да ги поглеждам в лицата, но знаех или по-точно убеждавах себе си, че всички те са глупаци, празни хора, които не са годни за нищо друго, освен да се мляскат, да се натискат и да се търкалят по пейките и по шумата. А аз, като се прибера сега, ще дочета „Същност на християнството“ от Фойербах и ще започна „Естетиката“ на Хегел. Яд ме беше само, че си хабя силите, за да мога утре да лекувам същите тия простаци, които по дълбокото ми убеждение контактуваха с истинския живот само от кръста надолу, но се утешавах с мисълта, че в края на краищата медицината е не само практика, но и наука, а целта на науката е винаги прогресът на човечеството, заради който си струваше почти денонощното тъпчене на коша и разминаването с тълпата на входа на парка при Орлов мост.

През целия парк – от малкото стадионче, през лятната къпалня „Република“ и покрай къщичката на Баба Яга – минавах само в първи курс, когато живеех в общежитието на Четвърти километър.

(Сиреч, лятната къпалня сега „Мария Луиза“, а къщичката на баба Яга май някой я запали. Бел. Виктор от <http://bezmonitor.com>.)

Но и тогава, както и по-късно, когато прекосях само периферията му около стадион „Васил Левски“, го избягвах винаги щом забележех

отдалече, че големите прожектори на стадиона са запалени, защото това означаваше, че има мач, а аз, макар и да бях спортист човек, хранех, както храня и досега, органическо отвращение към футболната запалянкoвщина. Смятах, че тая запалянкoвщина е вреден за личността и за обществото сурогат на една не само опасна, но и гибелна за отделната личност и за обществото като цяло бездуховност, че и тя е нелеп заместител на друга, много по-нужна за нормалното развитие на обществото духовна и физическа енергия. На трибуните тези хора се ентусиазираха или се озверяваха така, сякаш от начина, по който този или онзи ще ритне топката, зависи съдбата на света или поне на децата им, което в края на краищата е едно и също. Всъщност убеден съм и че съдбата на света и на децата им ни най-малко не ги е интересувала. Изтичаше само второто десетилетие от войната и обществото се задъхваше от проблеми – земята бе кооперирана, но по-селата почти не останаха хора да я обработват (да не говорим, че върху някои от най-плодородните ѝ кътчета бяха построени заводи, голяма част от които си останаха до края губещи), на пазара липсваха стоки от първа необходимост, както ги наричат журналистите, притокът на човешки маси към големите градове задълбочаваше и без това острата жилищна криза, бюрократизмът и бездушието се превръщаха все по-успешно в стил на времето, а шейсет хиляди души на стадиона бяха готови да се хванат гуша за гуша заради едно правилно или неправилно свирване на съдията. Часове наред след това градът не можеше да се успокои от ревящите тълпи, които с размахани спортни байраци и със запалени факли и вестници бяха готови да линчуват всеки, който се осмели да им каже нещо против тяхната футболна светиня;. Никой не можеше да ме разубеди, че духовната смърт на един човек започва, когато той престане да бъде личност, а на един народ – когато започне да не се интересува от политика, което ще рече – от собственото си настояще и бъдеще. Добре поне, че нямаше стадиони, които да побират цели народи, но и да имаше, бях сигурен, че по-голямата (и по-добрата) част на народите винаги ще остава отвън.. „Хляб и зрелища“ е бил девиз не на целия римски народ, а само на най-лумпенизираната и най-аполитичната част от него, и през изминалите оттогава две хилядолетия-историята не познава нито едно изключение в това отношение..

Та когато имаше мач или когато исках да подишам липовия аромат по „Коларовска“, свивах от кино „Витоша“ надолу по булеварда със същото име, после надясно към липите, които ме отвеждаха на площад „Славейков“, и ако в кино „Култура“ нямаше нищо интересно с

доглеждане, минавах покрай Народния театър, чийто репертоар вече знаех почти наизуст, особено пиесите, в които играеха Владимир Трендафилов или Апостол Карамитев, оттам през градинката пред Военния клуб и право към Ректората и Докторската градина. Понякога се отбивах в Руската църква или в „Александър Невски“, особено когато се случеше литургия с хор. Никога не съм бил вярващ, но винаги запалвах по две свещици, след което с някак особено пречистена душа и с двойно по-голямо усърдие се залавах за диалектичката критика, която любимият ми Фойербах правеше на християнството. С годините поради липса на време влизанията ми в църквите ставаха все по-редки, но за сметка на това се увеличаваше броят на свещите, които палех. Третата вече беше за бай Христо, а четвъртата – за Неда.

С НЕДА СЕ ЗАПОЗНАХ почти на Нова година, на самия трийсет и първи привечер, малко след като дежурната в нашата читалня с основателен гняв и със сетни сили едвам изчака края на намаленото предпразнично работно време, за да затвори след мен и още двама-трима като мен, които като последни идиоти се бяха забили в дебелиите книги, когато всички нормални хора, несъмнено включително и нейното семейство, вече се готвеха да седнат пред трапезите или телевизорите. Валеше хубав сняг и засипваше претъпкания кош върху раменете ми, който вероятно поради това не можеше да се проветри както трябва, и аз гледах на празничната суетня наоколо като човек, който няма нищо общо с нея. Слизях по „Патриарха“, исках да мина през парка, защото страшно ми харесваше, когато е отрупан със сняг, и тъкмо си мислех, че всъщност няма нищо по-хубаво от това да посрещнеш Новата година там, на някоя пейка, да си гръмнеш сам едно шампанско, да го изпиеш на един дъх и после да се въргаш в снега, докато цялата слама до шушка се разпилее от коша. Да, тъкмо си мислех всичко това и започнах да се питам къде в тоя час би могло да се намери бутилка, едно от двете момичета, които вървяха пред мен и мъкнеха две огромни, претъпкани с провизии чанти, се подхлъзна и се просна върху снежния тротоар. Затичах се да я вдигна, но докато стигна до нея, тя рипна сама и отцепи по адрес на хлъзгавицата такава яка псувня, че в един миг ми се прииска да се направя, че нито съм тръгнал към нея, нито даже съм я забелязал. Това очевидно беше някакъв внезапен, неосъзнат, но деликатен порив да й спестя неудобството. И сигурно щях да я отмина, ако самата тя не беше спряла тоя мой порив с едно твърде далеч от всякаква деликатност:

– Хей, младеж! Я помогни на тия две чанти да станат и да се отнесат по местоназначение!

– Остави човека, нали обещаха, че ще ни посрещнат!-каза другото момиче, но Неда я прекъсна посящия безапелационен начин:

– Никой няма да дойде, те сега блъскат карти! – След което отсече: – Хайде, младеж! Как се казваш?

– Стефан! – отвърнах троснато. Какво си мислеше тая пикла! Всъщност вече бях вдигнал голямата чанта, а другото момиче подпря своята чанта на краката ми и започна да събира разпилените пакети и портокали.

Хванах по една дръжка от всяка чанта, а те останалите две външни и тръгнахме.

– Неда и Диана! – каза тя, палейки си цигара с една ръка. – А ти къде с тая чантичка?

– Прибирам се.

– Като те гледам така, не си се разбързал много, мамчето сигурно вече е ошетало вкъщи.

– Живея сам – казах кратко, бях си намерил от доста време тоя отговор, който ми вършеше добра работа при подобни разговори, защото ликвидираше необходимостта от задаване на въпроса, имам ли семейство или не. Толкова народ живее в София на квартира.

– А-ха. Май следваш нещо?

– Медицина.

– О, докторе! – възкликна тя, след което се обърна към Диана: – Ето кой ще ни дава бележки и рецепти, а след някоя и друга година ще ни прави абортите.

– Абортите са забранени – изгърсих по възможно най-глупавия и най-сериозния начин първото, което ми дойде на устата, но за мое щастие те взеха това за умела шега и се разсмяха искрено, след което, за да затвърдя доброто им впечатление от мен, ги погледнах по-особено и добавих с нещо като тон на изпечен мошеник: – Но не са отменени. Ако си плащате добре...

– Ти си бил готин бе! – каза Неда и ми подаде да си дръпна от цигарата ѝ. – Отначало ми изглеждаше по-смотан. Що не дойдеш с нас?

– Ама... – опита се да каже нещо Диана, но тя я пресече:

– Нали оная девойка каза, че може да не дойде! Плаща си нейната част и идва!

– Не, аз имах предвид, че той сигурно си има някъде уговорено – обясни Диана, но Неда пак я прекъсна:

– Ако има нещо уговорено, нямаше да се мъкне така като народна песен! Аз го заковах още като го подминахме, но си помислих друго.

Хайде, младеж!

Моите съкилийници бяха подготвили нещо, даже бях дал и малко пари, но няхах особено желание да посрещам с тях Новата година, бяха ми омръзнали глупостите им. на тях също им беше все едно дали ще съм с тях или не, а бутилка шампанско за номера в парка едва ли щеше да се намери... Обаче и предложението на момичетата беше дошло доста изневиделица, не ги знаех къде искаха да ме вкарат, из София се говореха и случваха какви ли не неща. Във всеки случай не предизвикателното държане на Неда ме бе стреснало. Бях ги виждал вече доста такива и знаех, че това е модерна поза на много софийски разглезени момиченца, принадлежащи най-често на семейства с по-издигнато положение. Точно тия, дето най-не ги обичах, защото бяха мързеливи, глупави, получаваха всичко наготово и всички трябваше да им бъдат задължени. От една страна, ме гонеше любопитство да видя как живеят софийските хайлайфни дамички, а от друга, ме задържаше страхът, че сигурно ще ме унижат с нещо, защото в техния свят щях да се чувствавам като мечка във вестибюл с кристални сервизи и китайски вази.

Докато мислех всичко това, влязохме в някакъв вход, момичетата ми тикнаха в ръцете и другите дръжки на чантите, защото по тясното стълбище нямаше място за трима, и след малко се озовахме пред една таванска врата, иззад която някакъв магнетофон вече беше доста силно-издут. Докато влязахме, си казах, че в края на краищата, ако не ми хареса, винаги мога да си тръгна, а ако някой ми се изрепчи повече, може и да му се случи нещо. От смущение и от много колебание по пътя не ми беше останало-време да попитам момичетата с какво се занимават и каква е компанията, в която ме водят, всъщност беше и неудобно да им задавам такива въпроси, но нищо – що е време, напред беше, всичко щеше да стане ясно. Важното беше да не губя самообладание и да се държа на ниво, мъчех се да си повтарям, че тия вътре, каквито и да са, не са с нищо повече от мен – нито са били боксьори, нито имат моите мускули и здрави юмруци, нито за една година са изчели по медицина и философия толкова книги, колкото-аз, така че само ако... Всъщност установявах, че всяко мое разсъждение завършваше набързо някъде по средата със заканата, че само... Ако някой психоаналитик бе-погледнал тогава в подсъзнанието ми, сигурно щеше да направи заключението, че вече не съм изпитвал нищо друго, освен непреодолимо, натрапчиво желание някой непременно да ми се изрепчи, за да го смотам с два тупаника, и освободен от натрапчивия си комплекс, да си замина – я към парка, я към съкилийниците...

Таванът не беше висок, но беше просторен – моето мазе щеше да се нанесе в него поне четири-пет пъти. Вътрешността му напомняше на стара селска къща. Гредите и подпорите на покрива бяха целите нашарени с дърворезби и боядисани с някакъв черен лак, който им придаваше старинен вид, а по стените бяха накачени или подпрени други, най-различни по големина и форма дърворезбовани пана и детайли от по-големи композиции, едни завършени, а други все още в процес на работа. Имаше и парчета от стари църковни иконостаси, съвсем нови икони имитации и една недовършена ракла със сводест капак. Навсякъде се виждаха най-различни сечива, четки, бои и лакове. Никога не бях виждал толкова необичайни по формата си длета и ножове, а половината от чуковете бяха дървени. В една голяма ниша, отделена от общото помещение със завеска от грубо зебло, зад която имаше и плътно затваряща се врата (очевидно за да не хвърчат навсякъде стърготини) имаше три малки дърводелски машини – струг, абрихт и още някаква, чието предназначение не ми беше ясно.

Всъщност успях да разгледам всичко това не веднага, а едно по едно, докато с Неда и Диана изваждахме нещата от чантите. Върху широкото ниско легло в единия ъгъл (и то ми се стори четири-пет пъти по-голямо от моята нещастна кушетка) седяха трима брадати типове и една мадама, които наистина блъскаха карти и не обърнаха почти никакво внимание на нашето влизане. На мен всичко ми се беше стегнало отвътре, защото очаквах, че моето въвеждане в компанията ще стане по обичайния начин: запознайте се, това е еди-кой си, а това еди-кой си, приятно ми е, имена, които при запознаването никога не се чуват и запомнят, но в процеса на общуването се научават, и т. н. Притеснявах се как Неда ще обясни моето включване, но в края на краищата това си беше неин проблем. Щом като ме беше поканила, и то така настойчиво, значи това не я поставяше в трудно положение. Вече знаех от опит, че ако сред тях имаше някой от тия келеши, които смятат, че единствено достоен за тях начин за общуване с останалите и особено с такива като мен е непрекъснато да ги иронизират от позицията на някакъв лудешки аристократизъм, то този някой нямаше да пропусне случая да си почеше лигавия език още при първия контакт. Предварително бях решил да не му се впрягам още от самото начало, за да му дам възможност да ме ядоса по-добре, но така или иначе гърлото ми беше пресъхнало. Всичко протече обаче по съвсем различен начин от тоя, който си бях представял. Единият от брадатите (нарекох го в себе си Черната брада) само каза нещо като:

– Хайде бе, девойки! – и продължи да играе, а Неда подхвърли небрежно, докато промъквахме покрай тях чантите:

– Добре че беше братовчед ми, нали ти казах, че го чакам за Нова година. Скапахме се с тия торби...

– Значи аз съм вашата леля... – промърмори индиферентно седящи-ят срещу него, когото кръстих Рижата брада, без въобще да вдигне поглед от картата, която се готвеше да хвърли.

Мадамата ме погледна разсеяно, а Голямата брада, който беше с гръб, хич не се и обърна. Кръстих го така, защото за разлика от другите двама, чиито бради бяха различни по цвят, но почти еднакво подрязани и оформени, неговата глава представляваше огромно валмо от брада и коса, в което беше невъзможно да откриеш къде свършва едното и откъде започва другото. Ето това се казва кош с плява, рекох си, и стегнатото ми сърце изведнъж се поотпусна, добре че не се изсмях с глас. Пусни го само на една веялка и ела гледай какво става – ще хвърчи прахоляк и перушина до второ пришествие. После, когато го видях в лице, разбрах, че особена разлика от това, което изглеждаше и в гръб, няма, само дето във валмото имаше три дупки – за очите и за носа. Даже устата му не се виждаше и тогава за първи път установих, че хората с такива бради ядат като мечки – винаги с максимално раззината уста, за да не си измърлят козината. И тримата си останаха за мен с прозвищата на брадите, които им бях дал, защото до края на нощта никой не нарече никого с някакво име. Обръщаха се помежду си с „девойко“ и „младежо“, така както и Неда ме бе нарекла още на улицата.

Докато приготвяхме, успях да разбера от нея само, че са художници реставратори, обикалят манастирите и църквите из България, а през свободното си време правят дърворезби, които продават – кога чрез фонда на Съюза на художниците, кога частно.

– Значи взимат луди пари – констатирах тихо, като човек, горе-долу запознат с икономическите механизми на частпрома, особено незаконния, а Диана махна с ножа и като се наведе над салама, който режеше, каза още по-тихо:

– Ти ела да видиш какво става, когато напипат някой тузар, който иска вилата или апартаментът му да прилича на копривщенска къща... За един месец изкарват шестица от тотото. Ако не и повече.

Шестица от тотото – това винаги е означавало два-сет хиляди лева и Диана сигурно го каза така, фигуративно, но за всеки случай, понеже по строежите се разпространяваха подобни легенди (къде бях аз и моите въшливи петнайсет лева за цял ден мъкнене на бетон!), реших да

проверя:

– Е, чак шестица...

– Казах – ако не и повече! – каза Диана с убедителния тон на знаещ. – Добре че не им се случва всеки ден, иначе от художници и скулптори държавната хазна ще остане без парични знаци.

– Говориш глупости! – срязва я Неда. – Продават си таланта на дребно, за жалки стотинки. А в същото време загиват съкровища на възрожденското изкуство.

– Ще загиват – отвърна Диана ехидно. – За сто лева кой ще тръгне по чукарите да си вади очите..

– Все пак те си ги вадят, нали? – Неда беше почти озлобена, а Диана си имаше винаги готов отговор:

– Вадят ги. Между другото.

– Ще видим! – мрачно изрече Неда някаква закана, чийто смисъл ми стана ясен много по-късно, сега само ми направи поразително впечатление фактът, че от нахаканата грубиянка, за каквато се представи на улицата, сега не бе останала и следа. Тя се караше с Диана като човек, който отговаря поне за половината църкви, манастири и възрожденски къщи из България. Изведнъж се сетих, че въобще не я бях запитал с какво се занимава.

– Ти какво работиш?-я попитах, улеснен от обстоятелството, че точно в този момент Диана бе отишла да обърне ролката на магнетофона.

– Следвам.

– Какво?

– История. По-точно – археология.

– Къде ги изкопа тия? – посочих с глава към Братите.

– Те ме изкопаха. Това лято, на разкопките в Калиакра. Срути се един пласт и добре че се случиха наблизко. Реставрираха двореца в Балчик и бяха дошли да забършат нещо от нашата бригада. По време на срутването на обекта бяхме само три момичета. Бяха ме отписали... Ти не я слушай Диана, не са чак такива печалбари, обаче наистина им плащат малко, затова от време на време поизчукват нещо странично.. Как иначе? Но ти не се притеснявай, готини момчета са.

– Виждат ми се темерути – признах си чистосърдечно, в нейно лице изведнъж видях съюзник и изпитах нужда да поразговаря малко от напрежението, което все още ме държеше стегнат.

– Чешити са, но не са лоши, не им забелязвай. Въобще прави се, че нищо не ти прави впечатление, не питай за нищо, говори, колкото е

възможно по-малко и всичко ще бъде наред. Не обичат някой да знае и да дърдори повече от тях. И въобще запомни: последният смотаняк да си, ако мълчиш – печелиш, а ако говориш-много или, не дай си боже, питаш, само се кофтиш. Език мой, враг мой. Сега всичко ти е ясно, нарежи тая шунка, ако си гладен, хапвай, от което искаш, тук всеки прави каквото си иска – Само няма да спиш с Диана.

В този момент Диана, която вече бе пунала ролката от другата страна, се върна на масата и това задържа на устата ми едно почти нелепо „защо“. Нелепо, понеже беше спонтанен израз на изненадата ми, че Неда въобще намесва подобен въпрос, който и през ум не ми беше минавал, а щеше да се изтълкува сигурно като: защо пък да не спя с нея? Явно беше, че между двете съществуваше някакъв явен или скрит антагонизъм, и докато отначало симпатиите ми бяха повече на страната на Диана, която ми се виждаше по-скромна и по-тиха (бруталността и шумността винаги са ме отблъсквали), след един час, прекаран около масата с продуктите, и особено след последния разговор почувствувах не само някаква спонтанна, топла привързаност към Неда, но и имах усещането, че се познаваме с нея от хиляда години, че можем да си кажем всичко – като със стар приятел от казармата или от сиропиталището, с когото можеш да говориш за каквото си искаш, даже и за мадами. Ето тя сама отвори дума за Диана, и то точно по този начин, по който си говорят мъжете:

слушай, внимавай с тая, защото еди-какво си и еди-що си... Може би се самонавивах, може би тя просто ме предупреждаваше, като ме гледаше такъв смотаняк, да не направя някоя грешка и да налетя на мадамата на един от тримата Бради, защото и за най-глупавия човек трябваше да бъде ясно, че личният състав на компанията си е разпределен по някакъв начин и всяка интервенция би била посрещната с не особено голямо въодушевление... Защо тогава все пак тя ме покани да дойда с тях – този въпрос ме измъчваше непрекъснато и отчасти неговия отговор съзирах във връзка с оная „девойка“, която не била сигурна дали ще дойде, както Неда каза още на улицата. Неда ме довежда, следователно най-вероятно е именно тя да е свободният човек, но пък може би и не съвсем свободен, щом като все пак трябваше да ми състави алиби на братовчед, който бил обещал да дойде за Нова година. Дали тя не е всъщност един неангажиран плътно, но все пак резервен вариант, попълване на временно празно щатно място? Дали тя и Диана не бяха за останалите момиченцата за всичко, бедните студентки, които отговаряха за тавана, трапезата и редовния полов живот на част от Брадите,

чието пък задължение се свеждаше са м о до това – да осигурят парите за хубавото прекарване?... Отхвърлих с радост последната мисъл, защото веднага се сетих, че оная, за която не са сигурни дали ще дойде, си е платила частта от общата сума, и може би това се отнася за всички... Тогава основният пакет от подозренията ми отпаднаше. И най-важното – Неда ме покани настойчиво, следователно тя не е (или поне не е съвсем плътно) ангажирана и може би ми каза това за Диана не толкова да ме предпази от гаф, колкото от ревност? Щом си помислих това, половината от подозренията ми се разсеяха и самочувствието ми се възвърна. Това ли били софийските дамички? Аз се боях да вляза в обществото им, а те още влязъл-невлязъл ще се избият за мен. Случайно ли Диана все гледа да ме заговори за нещо и ту си протяга шията да ѝ сложа в устата запалена цигара, уж ръцете ѝ били блажни от салама и майонезата, ту пък иска да ѝ вържа кърпа на главата, още малко и ще ме помоли да ѝ сваля гащичките да иде да се изпишка. А и оная от карето – уж разсеяна и аристократично дезинтересирана от нашата плебейска работа, а вече не знам за кой път, все уж случайно, си кръстосвахме погледите... Всичко ми беше ясно, както бе казала и Неда, която без съмнение беше най-умната тук. Оная, дето въобще не говореше, а само се правеше на голяма картоиграчка, сигурно го правеше чисто и просто за да не се кофти, пак според много точното определение на Неда. Ако искам, мога да я скапя, повтарях си-и нея, и всички тук, може би само с изключение на Неда – с Фойербах, Хегел, Шопенхауер и Ницше, по латински и по куп въпроси на медицината, по репертоара на театрите от два сезона насам, по концертите и изложбите.. Впрочем сетих се, че за изложбите не беше много сигурно, защото те са художници, но за всичко останало в столичния културен живот през последно време имаха много здраве да успеят да ме поставят натясно. Само на естрадни концерти не обичах да ходя и освен Емил Димитров и Лили Иванова кажи-речи други имена от тоя бранш не знаех. Ами ако ги пипна с романите? Това, което изчетох през тригодишната си канапска служба, те всички заедно няма да изчетат през целия си живот! Още повече че по принцип, доколкото имах представа, това артисти, художници, музиканти много-много не си падаха по четенето. Точно тогава получи своята истинска гражданственост не само понятието, но и социалното явление халтура, което подобно на футболната запалянковщина бе призовано, изглежда, да бъде заместител в масов мащаб на също така някаква много необходима, но липсваща духовност, само че в областта на изкуството. Помня, че отначало много се чудих от какво произлиза всъщност тая дума, която по външната си

дреха наподобява толкова много думата култура. Халтура-култура, да, наистина я наподобяваше, значи халтура е просто наподобяване на култура. После пък се сетих за думата халтав и реших, че чисто и просто халтура означава халтава култура, и спрях да се интересувам по-нататък за етимологията на думата, по-важното и по-страшното беше, че ми бяха ясни етимологията и генеалогията на самото явление. Та значи и за литература не можеха да се мерят с мен тия синковци, дето ми се правеха от голямото ниско легло на много гениални, от време на време идваха поединично, та си взимаха нещо изпод ръцете ни, обаче без да обелят дума, като че ние бяхме някакви безсловесни плебеи, които не разбират техния полубожествен език на патрици, или пък сякаш от развръзката на нещастния им бридж зависеше животът поне на една трета от човечеството, което в ония щастливи времена възлизаше едва на три милиарда. Ако Неда не беше ме предупредила, знаех какво да им кажа, но нали бях обещал, трябваше да мълча и да правя руска салата. От яд обаче най-хубавите парчета на шунката тъпчех поравно в моята, в Недината и в Дианината уста, а в купата-нарязвах предимно сланините и кожляциите. Те нали са по духовната храна.

Все пак някъде към единайсет и половина играта им свърши, ние също вече бяхме приготвили всичко и те си пренесоха чашите от широкото легло при нас, на голямата дъбова маса, която сякаш бе домъкната направо от някоя френска страноприемница от седемнайсти век. Имаха фантазия и златни ръце, Брадите, не можеше да им се отрече, а след малко се оказа и че не са чак такива темерути, за каквито ги мислех, докато играеха карти. Непрекъснато се смееха за нещо, най-много се подиграваха на глупостите по телевизията, а Голямата брада имитираше и пародираше по удивителен начин не само артистите и естрадните певици, но и инструменталните солови изпълнения независимо дали са на народни или други инструменти. По едно време вече никой не гледаше телевизора, а само огромното валмо, от което се излъчваха като от някакъв нейзтошим генератор всички възможни шумове и звуци на дивата природа и на цивилизацията, като се започне от пеене на славей и рев на ягуар и се свърши със свистене на автомобилни спирачки и свирене на орган. Тоя човек можеше да изкарва едновременно през устата и двете си ноздри три различни по височина и тембър, при това хармонични звука.

„Каква ли халтура би могъл да бичи, помислих си, ако тръгне по естрадите, а той се забил да чопли с длетото по хорската или по възрожденската дървения. Голямата брада не беше просто имитатор, той

слагаше в джоба си половината от известните артисти, при това не се напъваше като тях, а го правеше някак ей така, между другото, за собствен кеф и за удоволствие на приятелите си, чиито ченета (въпреки, че сигурно го бяха слушали безброй пъти) също щяха да се откачат от смях, ако след малко не бе дошла и самата Нова година.“

Гръмнахме шампанското, целунахме момичетата и Голямата брада обяви облог: който познае от коя страна на главата е носът му и успее да го хване от раз с два пръста през косата и брадата, печели десет лева и две желаня. А който не успее, дава пет лева и му изпълнява само едно желание. Диана и другата веднага го предупредиха, че ще го съблекат гол и ще го накарат да им изтанцува и изпее „Туист агеин“, но той също така веднага ги успокои, че през студентските си години, когато е закъсвал за стотинки за мензата, е позирал на упражненията по етюд и за четири лева, от мършавото му, дългокосо и дългобрадато тяло се получавал направо библейски сюжет: живи мощи очакват Свети дух да ги нахрани. След което се покри с някакво голямо зебло, за да не се вижда положението на тялото му (за всеки нов кандидат то се променяше) и така омота валмото около главата си, че и сам господ бог, който го беше дарил така щедро с растителни излишества, не би могъл да открие нещо в джунглата върху раменете му. За нула време събра петарките на всички, преброи ги внимателно, да не липсва някоя, сгъна ги, тръкна ги в бузата на Неда, защото му беше най-близо, и съвсем акуратно ги закопча в джобчето на дънковата си риза. Очаквах, че всичко това ще се окаже част от някакъв по-артистичен номер, в краен случай да изпрати някого от загубилите баса за още шампанско, защото щеше да бъде нелепо той, който можеше да изкарва на сцената стотачки на ден, да печели дребни суми по такъв карагюзчийски начин, и то от приятелите си. Но той наистина ги прибра и небрежно нареди на мадамите да се съблекат до кръста. Диана и другата го направиха веднага и така естествено, сякаш се събличаха на плажа, а Неда си свали пуловера, и блузката с безразличието на уморен човек, който се готви да си ляга след тежък ден. Диана пусна туистовете, Голямата брада рипна и се включи щастлив в общата група, а като си отвори устата, певците, които си деряха гърлото с „Туист агеин“, изведнъж от един станаха двама, нещо като стерео. Кажи после, че хората на изкуството са нормални хора...

Само аз и Неда не танцувахме. Аз – защото така и не бях успял да науча движенията на тоя танц (то на кой ли пък ги бях научил), освен това внезапното събличане ме бе поставило в нещо като шок, а Неда изведнъж изключи от ситуацията. Взех си чашата и се смотях до нея в

един ъгъл на голямото ниско легло. Беше ми неудобно да я погледна, никога досега не бях седял до полуголо момиче.

– Ако искаш, облечи се – казах все така с поглед, забит в одеялото. – Никой няма да забележи.

Тя не отвърна нищо, беше прегърнала коленете си, с отпусната върху тях глава. Туистите се редяха един след друг, на нас наистина никой от танцуващите не ни обръщаше внимание, струваше ми се даже, че и самите те не се забелязваха помежду си, всеки викаше заедно с музиката и си танцуваше сам за себе си. Само сме за милиционерска проверка, си казах по едно време с ужас, тоя път, без да искам, наистина се напъхах в оргия, за такова нещо не ми мърда изключване от академията. Като видях обаче, че голите гърди на ония две мадами правеха някакво впечатление само на мен, защото всички вече бяха така пияни, че и Бриджитката да им съблечеш, пак нямаше да реагират, започнах да се успокоявам, че всъщност това не е никаква оргия, а просто една шега на Голямата брада под формата на наказание за заплахите, които те бяха отправили към него, и нищо повече. Светът отдавна се е съблякъл по нудистките плажове, голяма работа, че на Нова година две-три момичета си свалили блузките. Топло им било, свалили ги. Ако не ми беше неудобно от Неда, и аз щях да си махна ризата, вече беше залепнала на гърба ми от пот. Каква ти оргия!...

Опитах се да обясня всичко това на Неда, защото бях започнал да мисля, че се беше стегнала поради голотата си, но тя почти злобно ми изсъска, че преди няколко часа ми била казала нещо във връзка с отварянето на устата, и окончателно млъкнах. Примъкнах едно шише с вино, от което наливах на нея и на себе си, и пушихме цигара от цигара, по едно време ми прилоша страшно, никога не бях пушил толкова много цигари за такова кратко време. Отидох в тоалетната, но не успях да повърна, още не бях научил номера с бъркането в гърлото. По-късно ми се налагаше да го правя често, защото Неда пиеше много и ме караше да пия наравно с нея. Повърнеш ли както трябва, не само ти олеква, но и изтрезняваш, можеш да се включиш отново в гонката.

Както седяхме в ъгъла, тя изведнъж вдигна глава и каза кратко и безапелационно:

– Хайде.

Уплаших се от очите ѝ – бяха страшно зачервени, но не от плач. Подадох ѝ блузката и пуловера, измъкнах палтата от закачалката и излязохме, без да ни усети никой.

НЕДА ПРИЕ МОЯ ДОМ така естествено, както ме бе заговорила на

улицата, както ме бе вкарала на тавана при Брадите, както се бе съблякла, за да изпълни условието на баса, и както си бе тръгнала, без да се съобразява с никого. За втори път през тази нощ – след притеснението как ще бъда посрещнат от нейната компания и след шока от събличането – сърцето ми се бе свило на топка, защото не знаех как ще реагира, като види дупката, каквото представляваше моето мазе, особено в сравнение с артистичния таван на художниците. А тя просто се друсна върху продънената ми кушетка така свойски, сякаш там бе преминал поне половината й живот, и каза кратко;

– Студено ми е.

Всъщност това бяха първите думи, които тя произнесе след онова „Хайде“, с което се разкарахме от Брадите. През целия път мълча. Хвана ме подръка така естествено, както правеше и всичко останало, вдишваше дълбоко свежия въздух и от време на време кашляше продрано като стар тютюнджия. А аз не обръщах внимание нито на студа, който проникваше изпод коженото ми яке и през тънките подметки на трандафорите ми, нито на гъстия сняг, който ни засипваше и ни превръщаше в ходещи снежни човеци. Изпитвах непознато чувство на тежест, сила и превъзходство, всъщност с почти десетгодишно закъснение преживявах това, което се случва на всеки осмокласник, когато за първи път мине с момиче по главната улица. Струваше ми се, че очите на всички хора са отправени само към мен и че веселящите, които вече бяха тръгнали да обикалят от едно гости на друго, си мислят завистливо къде ли съм намерил такова хубаво момиче, от какви ли места идвам с него и на какви ли пък отивам... Гонен от глупавите комплекси на свенливата си девственост, аз изпитвах неудобство заради събличането на Неда на тавана (чувствувах се едва ли не виновник) и някакъв великодушен порив да я убедя, че нищо страшно не се е случило, че няма Да си помисля нищо лошо за нея, ме караше непрекъснато да говоря, да говоря... Аз, който до тази нощ не знаех какво трябва да се приказва, когато си с момиче насаме, и който за цялата първа учебна година в академията не бях Разменил с колежките си повече от десет думи!. Не можех Да позная сам себе си, струваше ми се, че се наблюдавам отстрани, както се гледа чужд човек. Понякога даже за миг изпитвах усещането, че това не съм аз, -а е някои друг, един от ония, с които се разминавах вечер на входа на парка при Орлов мост, и тогава почти панически се мъчех да прогоня това чувство и да се самоидентифицирам. Бях готов да убия всеки, който би се опитал с някаква магия да постави, макар и само за секунда, друг човек на моето място до Неда.

Без дори да забележа, че тя въобще не ми отговаря, аз я засипвах с непрекъснат порой от думи и тогава всъщност ѝ разказах всичко за досегашния си живот – за сиропиталището, за тригодишната моряшка служба без море и без отпуски, за пристигането ми в София като хванат от гората, за дюшека с мишотините в парното на общежитието, за моргата на академията, за бай Христо, за моето мазе, за латинския, за Фойербах и за бригадата на бай Марко. Вместо да заемам геройски пози, както вероятно правят в подобни ситуации всички момчета, аз напротив – с някакво мазохистично удоволствие разкривах пред нея живота си повече откъм лошите, дори откъм унижителните му страни. Сякаш някакъв друг човек, мой враг, се бе вселил в мен и настървено работеше в моя вреда, изричайки всичко онова, за което понякога си бях мислил, че никога не трябва да бъде узнато от момичето, с което ще ми бъде писано евентуално някога да влизам и излизам от парка. Тогава за първи път установих, че единственото сигурно нещо във взаимоотношенията с жените е гаранцията, че те ще се развият по начин повече или по-малко различен от онзи, който ти си си представял предварително. В бъдещия ми живот това щеше да ме предпазва от много грешки и излишни психически сътресения.

Неда вървеше до мен и слушаше по особен начин, който едновременно ми даваше да разбера, че тя не проявява активен интерес към миналото и настоящето ми, но че слуша онова, което ѝ се говори, без обаче да се смята задължена да изразява своето отношение към него. Сигурно и това, освен естественото желание да споделиш интимни неща с близък човек, както и глупавият ми спонтанен порив да я облекча от някакво въображаемо чувство за вина заради тавана, бе отприщило така неразумно моята словоохотливост. Казвам „неразумно“, защото след това много пъти в желанието си да ме уязви ми правеше по един или друг повод психологически характеристики, построени върху някой от фактите от моя живот, които научи тогава. Сега тя мълчеше, без да ме поглежда, и премръзналата ѝ ръка се гушеше в мазолестата ми длан в плиткия джоб на Якето ми. Единствената инициатива, която от време на време проявяваше, бе да се премести от едната или от другата ми страна, за да топли ту лявата, ту дясната си ръка, и аз, докато говорех, се зарекох вътрешно, че щом отворят магазините след празниците, ще ѝ купя топли кожени ръкавици и ботушки с модерни дебели подметки, през които студът никога да не достигне до нея. Тя беше с някакви черни спортни мокасини, чиито подметки бяха по-тънки от изкуствения гьон на моите трандафори и фактически не представляваха никаква преграда за

всепрониक्ващата снежна вода. Сега си мисля, че тя участвуваше в моя монолог мълчаливо не само поради особения си характер, а и защото чисто и просто е била прекапала от студ.

Тогава обаче, сгорещен от високата температура на възбудата, която ме бе обхванала, аз допусках мисълта за това, че ѝ е студено, само до периферията на съзнанието си и я осъзнах истински чак когато тя я изрече гласно в мазето. Включих трите реотана на електрическата печка, която превръщаше килията ми за пет минути в баня, и я поставих срещу нея. Събух обувките и чорапите ѝ, които бяха подгизнали от ледената вода, и ѝ обух сухи вълнени чорапи. Дадох ѝ едни мои стари дънки, нейните бяха мокри от колената надолу. Неда беше като врабче и панталоните ѝ бяха дълги и широки, но вместо със запретнатите крачоли и с големия набор на колана да бъде смешна, тя изглеждаше още по-хубава, сигурно защото всичко това заедно с дебелията ми зимна фланела, която я скри като минижуп, засилваше у мен чувството на интимна близост с нея. Тя се пъхна все така свойски под завивките и като запали цигара, каза:

– Време е да посрещнем Новата година. Имаш ли пиене и музика?

В съседното мазе, покрай което минахме, без да ни усетят, моите съкилийници празнуваха шумно и Битълсите пееха колкото за тях, толкова и за нас, но Неда явно споделяше моето желание да отпразнуваме Новата година само двамата. – без чуждо пиене и без чужда музика. Имах една кой знае кога купена бутилка водка, която въобще не бях отварял, тъй като не можех да свикна с това питие, миришеше ми на чист спирт. Ето, казах си, че понякога може да те спаси и това, което най-малко обичаш, стига да ти предложи помощта си в подходящ момент. По-късно ми се е случвало да го установявам и по отношение на хората. Както казва една източна мъдрост, човек винаги има по-малко приятели, отколкото мисли, и повече врагове, отколкото предполага, но никога не трябва да губи надежда. Сега ми идеше просто да разцелувам долнопробната полска зубровка, която Неда посрещна с възторжено цвилене. Изброих ѝ плочите, които – имам, и тя предпочете Паганини. Пуснах грамофона, напъхах се по нейна заповед под завивките при нея и започнахме да празнуваме.

– Наздраве, младеж! – каза тя сериозно, гледайки ме през чашата си отдолу нагоре, защото в тясната ми кушетка беше малко трудно да се поберем един до друг. – За нашата среща, за Новата година и за твоята девственост, която след малко ще бъде безславно отнета.

– Откъде знаеш пък, че съм... – направих опит да се изрепча аз,

запъвайки се на думата девствен, защото ми се стори някак обидна, когато се отнася за мъж.

– Всичко знам аз! – заяви тя все така безапелационно. – На тебе от много четене не ти е останало време да поумнееш.

– Зависи кой какво разбира под поумняване! – заинатих се. – Аз досега колко мадами...

– Мога да си представя – отвърна тя с убийствена сериозност и ликвидира по-нататъшния ми ищак да се перча, а откъм мазето на младия литератор, където ония се бяха събрали, музиката и глъчката изведнъж гръмнаха толкова силно, че стана ясно – бяха отворили вратата си, сигурно в някоя пауза на Битълсите бяха чули моя Паганини.

След секунда по вратата ми заблъскаха много юмруци и познати и непознати гласове викаха един през друг:

- Гений!
- Доктор Охболи!
- Доктор Дулитъл! – Нещастник!
- Говедо! – – Професоре!
- Пирогов!
- Член-кореспондент!
- Академик!
- Селянин!

Несъмнено моите съседни бяха решили, че съм сметнал за по-достойно да прекарам Новата година сам, отколкото в тяхната компания, нещо, което впрочем при други, по-дребни случаи бях правил и което нееднократно ме бе превръщало в обект на техните подмятания или открити гневни подигравки. Като интелигентно момиче Неда веднага схвана същността на въпроса и докато аз се чудех как да реагирам, тя рипна от леглото. С един замах смъкна и захвърли моите дънки и така, обува само във вълнените ми чорапи и облечена в дебелия пуловер, който закриваше само най-горната част на тънките й, но стройни и хубави крака, отвори широко вратата.

– Докторът е зает! – каза тя кратко в секундата втрещено мълчание, което последва отвън, и тръшна вратата под носа им, като я заключи два пъти.

Окопитилата се пиана тълпа изведнъж изрева – колкото изненада-но, толкова и възторжено:

- Ураа!
- Елате при нас!
- Индивидуалисти!

– Еснафи!

– В атака напре-е-д! – извика критикът, явно беше най-пиян, и така напористо се хвърли върху вратата, по която останалите бяха започнали да блъскат по-силно отпреди, че още един такъв опит и тя щеше да излети от и без това разхлопаните си панти.

Тогава Неда, която бе тръгнала обратно към леглото, се върна и отвори рязко вратата. В тоя миг критикът, който явно се беше засилил за втория, решителен таран на вратата, влетя направо вътре. Неда отскочи пъргаво, след което с остър вик му нанесе такъв светкавичен каратистки ритник в рамото, че нещастникът излетя от мазето два пъти по-бързо, отколкото бе влетял сам. Изхвърчайки навън, той повлече, за свой късмет, и други хора, та не можа да се просне на цимента, както вероятно би трябвало според технологията на тоя класически удар, а Неда каза само:

– Хайде, чупка, че чупим – и отново затвори вратата, тоя път даже без да заключи.

– Браво, маце! Чакаме ви! – ентузиазирано извика за последно някой непоправим оптимист на колективната празничност, след което със смехове и подигравки, този път по адрес на бития критик, всички се прибраха, без повече някой да посмее да тропва или да отваря.

– Страшна си! – не можах да съдържа възхищението си. – Откъде ги знаеш тия?

– В тоя свят, все още мъжки, както се изразява една поетеса, човек трябва да знае много неща – отвърна тя тихо, сякаш на себе си, сваляйки в своя стил, с едно движение, моята фланелка, пуловера и блузката си, по вина на чиито неразкопчани ръкави целият този куп от дрехи увисна в ръцете ѝ. – Хайде, хвърляй парцалките, какво чакаш! – заповяда ми тя, докато разкопчаваше през плата запъналите се копчета.

Гледах малкото ѝ стройно тяло като хипнотизиран, а тя, откопчала най-сетне ръкавите и отметнала от себе си досадния куп, се хвърли върху мен и върху кушетката със същия режещ вик, с който бе изстреляла от мазето горкия ми съсед. Съблече ме така бързо, че докато съобразя как да реагирам, се видях гол, а когато си вече гол, е трудно да реагираш както и да е, особено пък – съпротивително. Впрочем ще бъде най-точно, ако кажа, че се усещах зашеметен, някакъв вихър ме бе понесъл така стремглаво, че въобще няха нито сили, нито време да мисля къде ще ме запрати. Дойдох изцяло на себе си от острата болка, с която тя ме целуваше, сграбчила ме така, както малката пантера се саморазправя с поваления бизон.. Открила, че не знам да целувам, тя изпадна в някаква

особена, дива възбуда, която се засилваше обратно пропорционално на моето смущение и стягане от това, че не знам какво трябва да правя. Усетих ръката ѝ между бедрата си и това ме довърши окончателно, защото с нарастващ ужас разбиха, че там всъщност не чувствавам нищо. От срам и отчаяние от цялата ми глава рукна пот, която залюта като разредена киселина в очите и устата ми, и аз изпитах непреодолимо желание да отхвърля малкото зверче от себе си, да се скрия вдън земя и да вия от унижение. Неда, изглежда, усети това с животинския си инстинкт и като изстена зададено през зъби, изведнъж се отпусна върху гърдите ми и притихна, забила нокти в твърдите ми мускули. Дишаше задъхано – тежко, аз не смеех да помръдна, струваше ми се, че дори и мозъкът ми е парализиран. През ума ми прелитаха някакви откъслечни, неоформени мисли, които обаче вместо да облекчат, засилваха чувството ми на унижение.

Припомнях си любовните сцени от филмите, доколкото тогавашното свенливо кино си позволяваше да показва подобни неща, описанията в някои от романите, които бях чел, момчешките разговори на тая тема в сиропиталището и в казармата, даже просташките рисунки по вратите на тоалетните, но никъде не успях да открия нещо от това, което ми се бе случило на мен, представите ми за обладаване на жена нямаха нищо общо с дивата агресия на Неда. Дали не е нещо патологична, запитах се по едно време, не дай си боже пък да е направо луда?... Едва сега, изведнъж мобилизирана, мисълта ми потече малко по-организирано и се заех да си припомня всички детайли в държанието ѝ – от запознаването ни до истерията ѝ в леглото. Да, имаше нещо странно у нея, тя определено не беше като другите момичета, които бях срещал дотогава, но пък с другите не бях и общувал така отблизо. Освен това всички ония неща, които правеха впечатление у нея, можеха да бъдат намерени в една или друга степен у различни момичета от нашия курс, просто при Неда те бяха събрани накуп. Не, не е луда – отхвърлих с радост жегналото ме подозрение, – а аз съм просто един левак, глупав смотаняк, доведен от гората, който наистина е непригоден за живота... В този момент намразих и Фойербах, и латинския, и клетвата на Ескулап, и всички ония учебници и романи, които бях изчел, защото вече бях абсолютно сигурен, че те именно са изпили цялата ми мъжка сила и са ме направили негоден, негоден, негоден...

Не знам колко сме стояли така, но по едно време ми се стори, че тя спи – дишането ѝ стана тихо и още по-равномерно, а ноктите и цялото ѝ тяло се отпуснаха. Челото ми вече бе изсъхнало и с облекчение усетих

как малко по малко аз целият също се отпускам, може би просто защото под заспалата Неда се почувствувах донякъде сам, скрит и независим, освободен от принудата да се държа по един или друг начин. Постепенно започна да ме изпълва онова топло чувство на интимност, което ме бе обхванало и на тавана на Брадите, докато с нея приготвихме масата, и което ме бе топило и през целия път от там до тук. Едновременно с това сетивата ми започнаха да се възвръщат и усетих как по цялата ми кожа започва да се разлива някакъв неизпитван досега огън. Неда също го усети и ако въобще беше заспивала, от неговото опарване се събуди. Простена по същия стръвен начин, както когато бе притихнала, и ноктите ѝ, които въобще не бяха помръдвали от мускулите на гърдите ми, отново се впиха в тях до кръв. Само че този път не ме заболя. Установих с изненада, че когато този особен огън се е разлял по цялото ти тяло, това вече не е болка, а някаква шеметна божествена тръпка, каквато никога дотогава не бях изпитвал и която единствено може да те превърне в оная бясна пантера, в която Неда вече се бе превърнала отново, усетила изведнъж събудената ми мъжественост. Под влияние на теоретическите си познания по въпроса (доколкото съм бил в състояние да мисля) аз направих опит да се измъкна изпод нея и да разменя местата, но тя не ми позволи, изкрещявайки страшно:

– Не!

В същия миг вече усещах, че потъвам в нещо непознато, че всичко в мен и около мен е една вулканична, замайваща тръпка, която ме лишава от способността да разсъждавам. Изгубих чувство за време, за място и въобще за всичко, което носи някакво конкретно значение. Неда бушуваше над мен като опустошителен ураган, като яростен метеоритен дъжд, който преобръща океана до дъно, люшкайки света в апокалиптичния задъхан ритъм на лудостта, която ни бе обзела и която ми откри магията на онова най-човешко тайнство, наричано понякога от глупост или от незнание божествено.

Тайнството така ми хареса, че с Неда не излязохме на улицата цели три дни, което ще рече – докато не свършиха хранителните ми запаси. Като човек, прекарал цял живот на храна от казан, в последно време ме бе обхванала манията да си готвя сам, това очевидно също бе една от неизбежните реакции на моята все по-необратимо осъзнаваща и индивидуализираща се личност. Освен необходимите съдове, които си бях закупил още в самото начало на новия си живот, аз се бях снабдил и с една готварска книга, с която все по-често и все по-успешно общувах. Като една прилежна домакиня почти винаги, когато се прибирах, аз се

отбивах в магазина за хранителни стоки и отнасях нещо към къщи. В мензата на академията се хранех само когато се случеше да имаме лекции и упражнения цял ден или пък трябваше да остана в библиотеката на факултета. Сега пред Неда разгърнах кулинарните си възможности с удесеторено вдъхновение, съжалявайки само, че не знаех предварително, за да накупя провизии за още по-страшни лакомства, които се бях научил да правя. Изкупих от моите съседи, които вече ме гледаха с някаква смесица от възхищение, завист и съжаление, всичкия алкохол, който им бе останал от Нова година, и така, с малки паузи, колкото да се нахраним и да поспим малко, продължихме тайнството на нонстоп чак до трети януари.

– Бива си те – каза Неда делово в една от паузите. – Кучките от твоя курс ще трябва да ми издигнат паметник, че съм те направила човек.

– Какво общо имат тук кучките? – запитах наивно, докато правех яйца на очи с кисело мляко и запръжка от червен пипер.

– Те са ти най подръка – отговори тя така просто, сякаш я бях запитал колко пипер да сложа в запръжката.

– Но аз те обичам теб! – викнах почти гневно, а тя прихна:

– Ако обичаш всяка мадама, с която спиш, ще се избочиш много бързо.

– Аз тебе наистина те... : – започнах още по-гневно, но тя ме пресеche пак така безапелационно:

– Аз пък тебе не те. --

– Тогава защо... – Не намерих сили да довърша целия въпрос, но тя ме разбра много добре.

– Защото си ми симпатичен, въпреки че много-много не си падам по смотаняци като теб, които веднага се влюбват, защото на Нова година ми беше докривяло, защото съм кучка и защото съм свободна да правя това, което ми харесва. Други въпроси имаш ли по тая точка?

– С колко мъже досега си – .

Неда избухна в нервен смях, който изведнъж секна.

– Понеже наистина си ми симпатичен, ще ти дам за твоё добро един съвет; не задавай тоя въпрос никога, никъде, на никоя жена. И въобщо... Абе, младеж, нали ти казах на тавана – никакви въпроси! Колкото повече питаш...

– Толкова повече се кофтиш – . допълних раздразнено аз, а тя вдигна доволно чашата:

– А, bravo! Даваш надежди... Наздраве!

– Защо не се пренесеш при мен? Виж колко хубаво те храня.

– Защото тук няма да прочета нито ред, а имам тежка сесия. Освен това до края на месеца трябва да предам една статия за списание „Археология“. Умът ми не го побира как ще успея с всичко... През март пък е международният симпозиум по нашите разкопки. С професорката пишеш доклада заедно, а още не съм готова с моята част и тя се сърди. Както виждаш, аз съм една доста заета кучка. Не ставам за дълбоки чувства.

– Ти ела, аз само ще те храня и няма да те докосвам, даже ще се опитам да понавляза в твоята археология и може да ти помагам нещо.

– Жал ми е за теб, младеж, ще пропадне и твоята сесия. Защото ако съм непрекъснато край теб, ще те анихилирам от докосване. През другия семестър ще послужиш само за едно-две упражнения по анатомия и само ще си спомняме за теб с добро. А нали ти казах вече няколко пъти, че си ми симпатичен.

– Ще се съпротивявам! – упорствах аз уж на шега, но вътрешно мислех с ужас за това, че тя наистина може да си отиде.

– Нямах шанс – отвърна тя уверено. – Никой няма да те пита.

– Ще заключа вратата и няма да те пусна. Тя се засмя искрено:

– С един ритник ще направя нещастната ти врата на трески.

– А ако те помоля?

– Моленето е като питането.

– А-ако ти кажа, че не мога без теб?

– Това си е твой проблем, а от мен един съвет: и това не го казвай никога на кучките, плаща се скъпо.

Отиде си на следващия ден, но преди това се напихме като невидели. Беше словоохотлива както никога дотогава, а аз само мълчах и не задавах никакви въпроси. Била е в шести клас, когато отишла едно лято при баба си на село. В някаква ливада трима хлапещаци, нейни връстници, я нападнали и насила я съблекли, за да видят каква е разликата между софийските и селските момичета, техните си ги гледали през върбалиците, като се къпят в реката. Изпаднала в несъяс и после я лекували няколко месеца в неврологията. Оттогава намразила жените, защото са беззащитни, а мъжете – защото са по-силни, и в гимназията станала каратистка. Пребивала момчетата до смърт за щяло и нещяло и въпреки че била отличничка, няколко пъти я изключвали, та почти всеки клас изкарвала в различни училища, за малко да я пратят в трудово-възпитателно училище. Спасявали я високите ѝ успехи и медалите, които носела от градски и републикански първенства. Така ми стана ясен мъжкия ѝ

комплекс, поради който не позволяваше да бъде отдолу, когато се любехме.

– Аз съм мъж!... Мъж!... Мъж!... – крещеше тя неистово върху мен, а един път, когато реших да се измъкна изпод нея насила, ме зашемети с няколко светкавични удара и повече не повторих опита си. Момичета с нейния комплекс от подобни преживявания, особено в такава чувствителна възраст, обикновено остават до края на живота си фригидни, но нея природата я бе надарила с невероятна сексуалност, която граничеше с нимфомания. Да се чудиш откъде се бе събрала в това врабче толкова енергия. Неда не беше едра, но беше излята като малка изящна статуетка. Та именно тая нейна външност бе изкарала боя на много глупаци, защото на никого не би и минало през ум каква смъртоносна бойна играчка се крие зад подвеждащия ѝ образ на чуплива кукличка. Косата ѝ беше къса като на момче и гарвановочерна, въпреки че самата тя не беше с много мургава кожа, както е характерно за тъмнокосите жени като нея. Всички черти на лицето ѝ бяха с една идея умалени, в хармония с цялата ѝ фигура, само очите ѝ бяха големи и красиви като на сърна. Такива очи бях виждал само на ония снимки в сиропиталището, които после се оказаха на италиански и френски киноартистки. И сега, когато си спомням за нея, пред погледа ми изплуват най-вече очите ѝ. Вероятно те и именно поради връзката си с най-ранните ми юношески представи от сиропиталището за женска красота ме накараха да се влюбя в нея още от първия ден на запознанството ни. Друга жена с нейните очи така и не срещнах повече.

Неда си отиде, без да ми каже нито къде живее, нито какъв е телефонът ѝ, като даже, изрично ми забрани да я търся по какъвто и да е начин, а най-малко чрез Брадите. Каза, че вече е спокойна за мен, влязъл съм в пътя, ще наминава от време на време да ме вижда и да проконтролира моето развитие, но да не си въобразявам нищо повече, в смисъл на чувства.

– Екзистенциалистите казват: „Ти си свободен като бог и ти си това, което направиш сам от себе си“! – обясни ми тя през последния ден, трети януари. – Както знаеш, „екзистенция“ значи съществуване, а специално аз съм за свободното съществуване, защото само то прави човека ако не бог, то поне човек.

– Който обича, не е свободен! – протестирах така решително и глупаво, че се ядосвах сам на себе си, преди още тя да ми се изсмее.

– Как може един човек да обича, ако не е свободен бе, младеж! Ти съвсем си оглупял в тая дупка. Вземи да почетеш малко и поезия, тогава

ще видиш какво казва един поет: „Не връзвай ръцете ми, за да има с какво да те прегръщам.“ Другия път ще ти донеса няколко стихосбирки, да се поограмотиш малко.

– Аз чета проза! – заявих не без гордост. – И мога да се хвана на бас с теб, че..

– Проза – типично за твоя случай! – заяви тя компетентно. – Нискоинтелигентният човек предпочита да чете разни историйки, те са сто пъти по-лесно смислаеми от поезията. Там действителността е пресъздадена едно към едно, докато поезията, подобно на музиката, създава една втора, въображаема действителност, за която обаче са нужни и по-специални сетива.

– Донеси няколко стихосбирки! – казах навито, исках да я накарам да дойде по-скоро.

– Не те виждам много като читател на поезия – констатира тя, без въобще да я е еня дали ще ме засегне или не. – Но ще се погрижа за спасението на душата ти.

Неда наистина изпълни обещанието си и не само ме научи да чета поезия, но и благодарение на школата, която изкарах при нея, се превърнах в страстен библиоман на съвременна поезия – в моята библиотека могат да се намерят почти всички книги от големи световни поети, издадени у нас. Купувам си всичко и от някои наши поети.

Обикновено тя идваше в най-неочакван час през деня или късно през нощта. Най-често още от вратата се хвърляше върху мен и както сама се изразяваше, без много церемонии ми „разказваше играта“ или пък ме „употребяваше“ – кога върху кушетката, кога направо на пода, върху шарения котленски килим. Понякога веднага след това искаше да й направя нещо за ядене, а водка бях длъжен да имам винаги. Случваше се и да дойде мъртво пияна и уморена, да се просне върху кушетката и да спи така, с дрехите, до обед на следващия ден. Тогава аз опъвах походното легло, което бях купил за подобни случаи, и преспивах на него, сутринта й правех кафе и нещо за ядене, оставях й го на масата и отивах на лекции, а тя, ако не можеше да ме дочака, ми пишеше бележки с горе-долу приблизително съдържание: „Следващия път да ме изхвърлиш като мръсно коте, а за това, че не си го направил, те- целувам и временно даже малко те обичам, имаш късмет, че те няма, щях да ти разкажа играта доста жестоко. Не-да.“ Тя обичаше да изписва името си с две срички, защото бе прочела в един много нашумял съвременен роман, че името на главната героиня, нейна адашка и също мъжка мадама като нея, се състои всъщност от двете-полюсни понятия „не“ и „да“, между

които протича целият съзнателен живот на човека. Бях ѝ дал ключ и понякога намирах оставени продукти и бутилки – компенсация за моите грижи за нея. Нито веднъж обаче не се зае да подреди, да измие чинии, да изпере или да почисти. Неда беше лишена от най-елементарните и присъщо женски инстинкти и привички, свързани с уреждане и поддържане на дом. Колкото повече я опознавах, толкова повече установявах, че с изключение на особено силно подчертаната си сексуална детерминанта тя нямаше нищо общо с женския пол. Съзнателното изграждане на мъжка гледна точка към света бе дало своите плодове в цялостното оформяне на личностната ѝ характеристика, на начина на мислене и на манталитета ѝ. Да нея приема такава, каквата е, означаваше да я загубя по най-лесния и най-сигурен начин, затова няхах избор. След училище или библиотеката тичах право вкъщи с надежда да я заваря там, свита на леглото, с чашка кафе и цигара, четяща някоя от книгите ми по психология – единствената от моите научни дисциплини, която привличаше интереса ѝ. Бях благодарен да намеря и само някакъв знак, че е идвала – пепелник с угарки, останало малко кафе на дъното на джезвето, неприбрана книга, която е чела, неугасен транзистор, оставена чиния за миене, ако е хапнала нещо. А веднъж – върхът на нахалството – беше оставила дънките си, придружени с бележка: „Младеж, като переш твоите, сложи в легена и моите, само гледай да е по-скоро, трябват ми за утре вечер. Докато са мокри, им изтегли крачолите, да не се свият на дължина. Провери да не съм забравила нещо в джобовете. Къде скиташ по цял ден бе? Чаках те сума ти време. Утре вечер ще ти разкажа играта. Не-да.“ Побеснях. Хвърлих дънките ѝ в легена и изсипах отгоре им две големи бутилки белина. До вечерта на следващия ден бяха станали на нищо. Казах ѝ, че аз така пера дънки, тя разбра, че бе прекалила, и повече не повтори номера, а аз след два дни ѝ купих от един негър от трети курс нови дънки и ги оставих на масата с бележка: „Подарък за рождения ти ден след четири месеца.“ Имаше периоди, когато идваше по няколко пъти в седмицата, но и такива, в които изчезваше по десетина дни. Не я питах защо не идва, бяхме се разбрали по тоя въпрос. Много често ме измъкваше и отивахме я на кино, я на театър или на концерт. На опера не искаше да ходи, смяташе я демодифицирано изкуство и предпочиташе да слуша най-хубавото от известни опери чрез моя грамофон. Аз пък обичах и затова на опера си ходех сам. Такъв запален кинеман като нея не бях срещал. Не пропускаше филм, особено чужд, и смяташе, че киното е една възможност да пътуваш по света без пари. Всеки филм е сниман някъде, казваше тя. отразява някакво място от земното кълбо,

следователно разширява площта на онова, което си видял от планетата. Неда се готвеше за археолог, но мисля, че бе родена за пътешественик не във времето назад, а по безкрайните пътища на света, който така и си остана за нея само това, което бе успяла да види на малкия бял квадрат на екрана.

Понякога се оставях да ме мъкне по разни сборки с млади поети и художници, с някакви кинаджии или с Брадите, където идваха и нейни състуденти и асистенти. Поетите, художниците и кинаджиите намразих веднага, защото повечето бяха манияци и се смятаха за гениални, а към хората, които се занимаваха с наука и с други сериозни неща, се отнасяха с презрение. Подражавайки на някои свои кумири, пиеха водката на екс от водни чаши, като преди това тържествено, като на разстрел, декламираха напомпано празнословни стихове и си уговаряха среща под масата. Не се постарях да запомня имената им, но едва ли някой от тях е станал поет – самата Неда казваше, че са графомани, които никои никъде не печата. Кинаджиите пък, най-често безделници с дребни временни технически служби по продукциите, и по-рядко току-що дипломирани режисьори, очакващи да стане чудо и да получат назначение поне за втори режисьор или за асистент в някой филм, в мечтите си вече бяха хванали киното за шлифера и освен че се представяха като благодетели поне на половината от най-големите български артисти и артистки, за които говореха с демонстративно и обидно пренебрежение, обещаваха роли на всяко момиче, което искаха да закарат в леглото си. Най-тежък случай бяха художниците, които само пиеха мрачно до безсъзнание и чиято единствена дума за обръщение към ближния беше „бездарник“. Яд ме е, че не набих поне двама-трима от цялата тая паплач, а то мнозина си го търсеха, заради Неда преглъщах доста обиди.

– Не им обръщай внимание – казваше ми тя тихо. – За тях е задължително да минат през тоя етап: След това става отсявката, постепенно и естествено. Който, наистина носи нещо, ще иде напред. Другите ще си останат завинаги само гениални.

Повече ми харесваха сборките с нейните колеги и Брадите. Те пиеха по-малко и приказваха за по-сериозни неща, даже и за самата поезия говореха по-умно и по-интересно от ония, които, ненаписали още нищо свястно, се смятаха нейни избраници. Най-много обичах тия сборки и защото там Неда ставаше неузнаваема. Ако ония гении се държаша с нея добре, то беше само защото тя беше хубаво момиче и всеки от тях се надяваше на нещо. Сред Брадите и археолозите обаче тя се ползуваше с истинско уважение, защото за няколкото си студентски години бе

натрупала доста солидна – ерудиция. Почти не е имало случай, в който тя да не е проявила компетентност по най-важните въпроси на тая наука. Беше ми хубаво да я слушам, когато говори, възхищавах ѝ се, гордех се, че я обичам, и я обичах все по-силно, даже по едно време археологията така ми хареса, че започнах да се питам дали не сбърках, като се забах в тая медицина... Когато го споделих с Неда, тя се засмя ѝ каза, че това са глупости, че това е случайно увлечение, отпадъчен продукт на увлечението ми по самата нея, който ще се изпари в мига, когато престане да съществува причината, която го е породила. Вече знаех, че е безсмислено да споря с нея на тая тема и да я убеждавам, че това, което изпитвам към нея, далеч не е само някакво увлечение и че никога няма да престане да съществува, затова не заговорих повече по тоя въпрос, но все пак я помолих да ми донесе някой и друг учебник по археология. Тя не ми донесе, вероятно се уплаши да не би това да спомогне за още по-голямото ми хлътване по нея, но аз влязох в книжарницата на Ректората и сам си купих няколко книги, които изгълтах за една седмица тайно от нея. Заредих се с терминология, факти и имена, изчетох в Народната библиотека всички публикации, излезли във връзка с разкопките, които те проучват, и при следващата сбирка на тавана хвърлих една малка бомба. Свикнали обикновено да мълча и да слушам с интерес техните спорове и анализи, тя и колегите ѝ почти и не забелязаха кога и аз се включих в разговора. Бях проучил всички обстоятелства около спора, който нейната професорка водеше с двама чужди учени за селището край Калиакра, и колкото и да бях лаик, бях твърдо убеден, че онези са по-далеч от истината. Рижата брада, който беше най-заядлив и винаги търсеше нещо, на което да опонира, заяви в своя стил безапелационно и бездоказателствено, че французите са прави, а аз, без да съобразя, че никой друг не му опонира, явно си му бяха свикнали, изредих куп аргументи в полза на професорката. Изведнъж Неда ме прекъсна насред думата с вик:

– Я! Ама ти... Откъде знаеш всичко това?

– Кое? – попитах наивно.

– Което говориш!

– А – казах небрежно, – това са неща, които се знаят от обща култура.

Асистентът на професорката, доста амбициозен очилат млад карьерист, който ме мразеше заради Неда, ме намрази още повече, защото така подценявах поне десетината му години, като се включат и студентските, прекарани в Народната библиотека и под жаркото слънце край

Калиакра. Голямата брада, който явно не го обичаше, ми намигна през козината съучастнически и приятелски, а Неда извика:

– Мошеник! Значи затова миналата седмица ми казаха в библиотеката, че осми том на „Студия балканика“ е зает! Два пъти прерових шкафа при дежурната, обаче ти си го бил скрил някъде по рафтовете с речниците или енциклопедиите... Признай си веднага!

– Не се казва студия, а студиа-уточних небрежно по възможно най-сериозния начин, удряйки в същото време на свой ред едно око на Голямата брада, който извика щастлив към Неда;

– О, миналата седмица ли? Тоя том го бях заел аз и даже те видях, когато влезе в читалнята, но не знаех, че търсиш него, а пък и така се бях задълбочил, че не ми се ставаше да ти се обадя.

– Ти не в читалнята, а и в римските катакомби да се свреш, ще бъдеш радост за окото от същото разстояние, от което се забелязва и Айфеловата кула, така че тия ги разправяй на баба ми, а не на мен – уведоми го Неда с равен глас. – Да не говорим, че единственият ти контакт с Народната библиотека е бил винаги само визуален, през трамвайната линия, главно през студентските ти години. Аз поначало не съм сигурна дали ти е било и съвсем ясно като какво точно представлява голямата бяла къща с колони, находяща се срещу Художествената академия. Ако все още подобен въпрос те интересува, мога да ти дам известни разяснения, в смисъл че това е едно заведение в доста голяма степен различно от „Дълбок зимник“, „Бамбука“, „Грозд“ и други подобни читални, в които е преминала творческата ти студентска младост. А младежа го предупреждавам, че ще уредя със заемното гише, да не му се дава никаква друга литература освен отнасящата се до кости, черва, крайници, сухожилия, трапанации, вътрешни и всякакви други болести. Цял ден си изгубих, докато намеря тома чак в библиотеката на Института по история, на майната си, при това работното им време свършваше, а не ми го дадох за вкъщи.

ТАКАВА БЕШЕ НЕДА – мъж! Не само в леглото, но и в работата и сигурно щеше да стане голям учен, несравнимо по-голям от очилатия асистент, който сега е известно име, а тя още тогава го слагаше в джоба си. Черната брада също стана професор. Голямата брада се пропи и умря, не стана ясно само дали е паднал или сам се е хвърлил в някаква пропаст, когато е работел по реставрациите на един скален манастир. Рижата брада се запиля и изчезна някъде по чужбина, а Диана е старши научен сътрудник. Неда беше много по-интелигентна, по-сериозна и по-трудолюбива от всички тях и сега щеше да бъде една все още млада,

макар и с прошарена къса коса, страшна жена, доцент или може би вече професор, лудо обичана от своите студенти и студентки, които с неизчерпаемата си енергия щеше да води не само по разкопки, но и по тавански терени, ако тогава, на оня трийсет и първи декември привечер, не се беше подхлъзнала пред мен на булевард „Патриарх Евтимий“ ...

Всичко това обаче си го мисля сега, безпаметно много пъти съм си го мислил и през изминалите години, а тогава, през летния семестър на втори курс, си мислех само как да я задържа при себе си. Всеки ден измислях все нови и нови хитрости, за да я примамвам по-често в мазето, но резултатът беше винаги един и същ – тя идваше ненадейно и си отиваше внезапно, понякога оставаше колкото за една цигара, друг път – по ден и половина. Най-много ми тежеше забраната да ѝ казвам, че я обичам, че не мога без нея, че освен в срещите ми с нея за мен животът се състои в очакване на същите тия срещи. Казвах ѝ всичко това задочно, когато си отидеше или пък когато се надявах, че ще дойде, така постепенно се научих за най-важните неща да си говоря с нея, когато съм сам.

През лятото аз заминах на студентска бригада, а тя – на разкопките си, като най-строго ми забрани да идвам при нея на Калиакра. През август намерих бележка, с която ми съобщаваше, че до края на октомври ще бъде с Брадите по някакви манастири, и отново следваше най-строго предупреждение, че там място за мен няма. На мен, разбира се, не ми беше известно по кои манастири са се запилели, но тя знаеше много добре, че ако река, ще преобърна земята и ще я намеря. Не ми оставаше нищо друго, освен да работя като луд с бетонджиите на бай Марко, за да изкарам повече пари за следващия зимен сезон с нея. Бях решил да я вода по най-скъпите ресторанти, разучих и екскурзиите на „Балкантурист“, имаше интересни маршрути в чужбина. Беше отказала да приема подаръци във вид на дрехи, затова реших да започна да ѝ купувам скъпи книги от новооткритата книжарница на Академията на науките на „Раковски“, където непрекъснато излизаха скъпи речници и книги, свързани със старата история, литература, материална и художествена култура. Неда преживяваше със сираческа пенсия като мен, защото след оная история на село баща ѝ получил удар, парализирал се и наскоро умрял. Останала сама с майка си, работничка в някакъв завод, Неда е трябвало да бъде мъжът на семейството, каквото бе останала и до студентските си години, само че този мъж нямаше моите мускули и не можеше да налива бетон, за да осигури на семейството си един що-годе сносен екзистенц-минимум. С една ниска заплатица и с една сираческа

пенсийка се преживяваше трудно в ония години.

(Кои години? Бел. на Виктор от <http://bezmonitor.com>)

Неда обаче беше болезнено горда и честолюбива и не позволяваше никакъв жест от моя страна, който би могъл с нещо да я унизи. На тема бедност най-бедните хора са по правило най-чувствителни. Особено ако носят в душата си такива антени като нейните.

Оказа се обаче, че докато аз през лятото и есента съм трупал пари и съм обмислял какви ли не ходове, за да ги похарча за нея, без да засегна достойнството ѝ, тя вече ми е била прочела присъдата. В края на октомври наистина се появи, имаше и да оправя някакъв изпит, тогава бяха започнали да дават късни, бригадирски сесии. Но когато аз, след почти четиримесечен глад за жена, посегнах да я прегърна, тя ме отхвърли от себе си с някаква твърда, макар и безболезнена хватка.

– Чакам те цяло лято, за да ми разкажеш играта! – припомних ѝ с възможно най-учтивия гневен тон, а тя, като ми посочи кушетката, седна на стола до масата и запали цигара.

– Разказвачки колкото щеш.

– Моля? – направих се, че не съм разбрал, но тя не се хвана, знаеше номерата ми – например, че когато исках да омаловажа ефекта от нещо, я карах да го казва два пъти.

– Абе, младеж, да не съм ти поставила през лятото рицарски пояс?

– Ти знаеш много добре... – започнах ядосано, но на нея моят тон никога не ѝ е правел особено впечатление и тя ме прекъсна така спокойно, както се прекъсва най-невинен приятелски разговор:

– Дианчето нищо ли не свърши? Ще ѝ оскубя перушината.

– Какво Диана?

– Нищо. Може би не те е намерила. Ти сигурно пак си обикалял с материална цел полите на Витоша.

– Работих като идиот! – извиках, за малко да добавя „за тебе“. – Защото... Защото...

– Защото без тебе бай ти Марко не може да си изкара нормата.

Последното, което каза, стигна до мен някак глухо, защото от мисълта, че е направила опит да ме пробута на Диана, за да се отърве от мен, главата ми забуча като река.

– Казвай каква е тая работа с Диана! – викнах отново, а ми се струваше, че въобще не чувам гласа си.

– Младеж, ти имаш нужда да се ожениш – каза тя пак така кротко и равно, сякаш обсъждахме някой друг, при това далечен познат. – Аз само ти губя времето.

– Моето време си е моя работа!
– Трябва да си намериш момиче със сериозни намерения.
– Кажй си направо, че не можеш да ме понасяш!
– Напротив. Симпатичен си ми, казвала съм ти го много пъти, обаче не искам да ми тежиш на съвестта. Ти имаш нужда от жена, която да се грижи за теб.

– Аз по-добре знам от какво имам нужда!
– Не знаеш. В онова сиропиталище развитието ти се е забавило и ти сега фактически си още малолетен. Трябва някой да мисли и да се грижи за тебе. А аз не съм този някой. Имам си достатъчно мои грижи.

– Имай си ги! – извиках почти панически, усетих краката си подкосени. – Не искам нищо от теб... Идвай, когато пожелаеш... Прави каквото щеш. – Само не ме оставяй... – Вече съвсем не чувах гласа си, от пресъхналото ми гърло излизаха само някакви хрипове.

Тя стана. Угаси недопушената си цигара в пепелника и каза студено:

– Язык, че толкова време те учих на ум и разум. Казала съм ти, че никоя кучка не заслужава да се държиш с нея така педерастки. Опита ли се да ти направи такъв номер, ще ѝ подадеш палтото и ще ѝ отвориш вратата-Ако пък наистина толкова я обичаш и не искаш да си иде, ще ѝ свиеш два шамара, ще я хвърлиш на леглото и ще я чукаш, после пак ще я биеш, пак ще я чукаш и така, докато ѝ дойде акълът. След което ще бъде завинаги твоя... Беше ми хубаво с теб, не си ми безразличен, затова ти мисля доброто. Ако поддържаме някаква връзка, колкото и рядко да е, ти няма да погледнеш друга. А целта на занятието е точно обратната. Ясно ли ти е? Затова трябва да късаме от раз. Ти не си като другите и всъщност може би точно затова не си ми безразличен. Хайде и не ми досаждай, знаеш, че не ги обичам тия. Ритам силно.

Неда стана и си тръгна така просто и делово, както беше и дошла. Без излишни обяснения и церемонии. Каквото имаше да каже, го каза и си замина, без да се интересува какво остава зад нея, вероятно мислейки вече за следващата задача, която има да решава. Точно като мъж.

След като излезе, изведнъж си помислих дали с оная тирада за шамарите всъщност не беше ми подсказала да я задържа насила, за да ѝ докажа, че наистина я обичам. Веднага отхвърлих обаче тая мисъл, вече я познавах добре. Това, което бе казала, се отнасяше за кучките. А Неда, която сама често се наричаше така, най-малко от всичко беше кучка. И никакъв мъж не беше тя. Неда беше най-истинската жена в живота ми. Само че трябваше да го разбера твърде късно.

На Нова година се напих сам, плаках и налагах с юмруци дюшека, който си бях купил с такъв мерак, завирах лицето си в него и го хапех с надежда да доловя нещо от угасналия дъх на сънищата ѝ или от метеоритния дъжд на огнената стихия, с която очите ѝ бушуваха над мен, но всичко това бе отминало точно като тайфун, след който океанът остава спокоен и празен. Бях като полудял моряк, изпуснал в преизподнята на бурята шанса да рипне с останалия екипаж от борда право в небето и останал на мъртвия кораб със счупени мачти и изпокъсани платна, обречен да изживее ужаса на бавното връщане на разсъдъка, който единствено ще му помогне да разбере, че е безвъзвратно сам, ненужен и безпомощен...

Летният семестър се проточи като дълго, бавно влечуго, чиято кошмарна безконечност може да застраши сериозно психическото ти равновесие. Отначало, докато все пак хранех някакви смътни надежди, че може би Неда ще смекчи малко присъдата, стоях в мазето неотстъпно, даже започнах да пропускам лекции и упражнения, нещо, което не се бе случвало никога дотогава. В края на март обаче разбрах, че присъдата е окончателна, и тогава предприех друга тактика: четях само в Народната библиотека, надявайки се, че няма начин да не я срещна там. Но тя, изглежда, бе предвидила и това. Не я срещнах нито веднъж, което означаваше, че бе предугадила моите ходове, преди още аз да ги измисля. С часове обикалях около Университета с делова крачка, все едно, че отивам някъде или пък се прибирам, но и там не я срещнах, сякаш бе потънала в земята. Няколко пъти висях в един вход от другата страна на Булеварда, срещу входа на Браздите – същия резултат. Хората, които влизаха и излизаха, ме заглеждаха подозрително и аз се отказах. По време на юнската сесия срещнах веднъж само Голямата брада. Мисля, че от цялата онази компания единствено на него му бях симпатичен, запита ме защо не се явявам, беше ми повече от ясно, че нито Неда им е казала нещо за нашите отношения, нито пък въобще някой е питал за мен. Смъгнах нещо в смисъл, че ние подгонило училището, и не посмях да питам за Неда. Изтърколи се и лятото по бригади и по бетонни плочи и дойде новата учебна година. Само че този път я посрещнах с по-малко пари, защото за изненада на бай Марко работех през ден, през два, а понякога и по-рядко. Отивах с него само за да избягам от самотията и работех както винаги мъжки, но без желание. Това не остана скрито от него и като човек с опит в тия неща веднага отгатна причината.

– Не се коси, че найдеш другу жену! – каза той на трънския си диалект без никакви въпроси и предисловия. – Жените са като бетона –

немат свършване.

Една година беше твърде голям срок, за да продължавам да храня някакви надежди за връщане на Неда, да не говорим, че след като благодарение на нея бях станал наясно с някои неща, липсата на женска близост ме измъчваше все повече. През първите месеци не го чувствавах така остро, защото имах да се справям преди всичко с психологическите си проблеми. Постепенно обаче с притъпяването на болката младото ми тяло все по-категорично предявяваше своите искания и неведнъж се улавях, че се заглеждам било по моите колежки, било по студентките около Университета.

ТОГАВА СЕ ПОЯВИ АНИ.

Точно навреме. Тя беше най-хубавото момиче в целия ни курс, а фактът, че баща ѝ беше един от нашите професори, ѝ придаваше някаква особена недостъпност и налагаше в общуването с нея, общо взето, не особено приятна дистанция. Специално мен винаги ме беше притеснявала космическата разлика в нашето социално положение и никога не бях разменил нито дума с нея. Затова когато я видях да пуши на една пейка в двора на Народната библиотека, не се насочих към нея, а продължих към къщи, но тя викна след мен:

– Стефане!

Помислих, че така ми се е сторило, но все пак се обърнах. Ани се бе изправила и викаше след мен, махайки с две ръце така радостно, сякаш бе видяла най-добрия си приятел. Огледах се бегло – не, нямаше никой друг, на мен викаше, даже тръгна в моята посока. Направих и аз крачка-две, за да не я поставя в неудобно положение, и подадох смело ръка:

– Къде насам?

– Чета едни глупости и ми се наду главата. Тука къде може да се пие кафе? В библиотеката затвориха. – И докато се обръщам, за да ѝ посоча най-близките сладкарници, тя, разбрала, че няма да се сетя да ѝ предложа, сама пое инициативата – Хайде направи ми компания.

Обиколихме кафенетата наоколо, всички бяха затворени, понеже беше обед. Ани бърбореше непрекъснато и никак не изглеждаше опечалена от обстоятелството, че се наложи да пребродим целия район, успя през това време да разбере и че живея наблизо, и когато отново излязохме пред библиотеката, каза:

– То се е видяло, че ще пием кафе у вас. – Изведнъж се засмя. – Стига да не те бие хазайката, че водиш мадама...

– Няма хазяи! – успокоих повече себе си, отколкото нея, защото предложението ѝ беше неочаквано, а мазето, освен че беше мизерно, не

беше видяло чистене и подреждане цяло лято.

С всяка крачка смущението ми се засилваше, изпитвах абсолютно същото притеснение, както когато заведох там за първи път Неда. С тая разлика обаче, че с Неда ми бе хубаво да вървим под снега, притиснати един до друг, а Ани беше възможно най-неподходящият човек, който трябваше да влезе там, кой знае в какъв лукс живееше професорското семейство... Изведнъж реших да се сетя, че кафето ми е свършило, но когато се обърнах да ѝ го кажа, тя бе толкова хубава, че ми се стори невъзможно да я излъжа. Разбрала, че искам да ѝ кажа нещо, тя произнесе само едно много интимно, сякаш бяхме страшно близки:

– М?

Това реши въпроса окончателно и до къщи не помислих повече да бия отбой. Открих, че и Ани умееше като Неда да руши преградите веднага, но го правеше по свой, доста по-различен начин. Докато Неда просто ти позволяваше съвсем делово да се чувствуваш равен с нея, без това Да ангажира нито един от двамата, Ани ти предлагаше вилицата на една активна сърдечност, при това не фалшива, но във всички случаи ангажираща. Явно съдбата ѝ бе отредила не само да се намеси в живота ми в най-подходящия момент, но и да го направи с най-подходящото за целта оръжие. От нищо не се нуждаех така, както от малко топлинка, а Ани беше наистина последният човек, от когото бих могъл да се надявам да я получа.

– Чудничко! – плесна с ръце тя, когато аз в почти прединфарктно състояние я въведох в мазето. – Ах, да знаеш как ти завиждам! Умирам за мое таванче или мазенце!...

Каза го така искрено, че почувствувах как веднага наред с облекчението започва да ме изпълва и някакво чувство на благодарност и сърдечност, нещо подобно на оная топлина, която бе полазила по мен на тавана на Брадите при първия ми контакт с Неда.

– Заменям го за тристаен – пошегувах се, а Ани отвърна в същия стил:

– Такова мръсно обаче не! Тук никога ли не е пипала женска ръчица? А-а-а... – констатира недоволно тя, побутвайки едно-друго от нахвърляните из цялото мазе дрехи, съдове, чаши, книги, тетрадки и провизии, след което се закани. – Ще го направя чудничко! – И изведнъж, съобразила, че може би е прекалила, добави: – За да си платя кафето! Впрочем къде е то?

– Сега ще направя!

Хвърлих поглед из хаоса, а тя го намери преди мен, беше от

стограмовите книжни торбички, от най-долнопробното.

– Един приятел на баща ми донесе бразилско, ще свия малко, да видиш какво значи кафе! Чудничко! – каза тя, слагайки джезвето на котлона, веднага се бе ориентирала кое къде е и за какво служи, а думата чудничко, която отскоро се бе появила в речника на моите колежки, ѝ служеше да изразява най-различно отношение, от възторжено-положително до свръхотрицателно.

Благодарение на Неда се бях научил, че нищо в поведението на една съвременна жена не трябва да ме изненадва, затова и бързо влязох в тон с Ани, започнах да я чувствавам като стар приятел и да се шегувам с нея. Докато тя баеше на кафето, вдигайки го от котлона седем пъти в момента на тръгването на каймака, за да станело по-хубаво, аз под нейна команда започнах да разчиствам и да подреждам нещата из мазето. Събраха се куп боклуци, които изхвърлих в кофите навън, и само един час след изпиването на кафето мазето ми започна отново да прилича на оная уютна дупчица, каквато беше през първите месеци на моето ново-домство. Неда ненавиждаше реда и покрай нея аз също се бях запуснал до такава степен, че безпорядъкът и мръсотията бяха престанали да ми правят впечатление. Инициативността на Ани ми върна забравени усещания, развихри отново домакинските ми навици, култивирани по принуда през цялото ми общежитийно битие – от сиропиталището, през казармата, до първи блок на Четвърти километър – и прилагани с удоволствие в мазето през месеците, преди да срещна Неда. Изчистихме и измихме всичко, включително и малкото прозорче, покрай което трополяха уличните минувачи, като тя свали перденцето, което никога не беше виждало сапун, и го натопи в един леген заедно с покривката от масата. В друг леген, без да обръща внимание на моите протести, натопи ризите и бельото ми, които изпра така сръчно, сякаш цял живот бе правила само това, и след това простря на възетата, които с моите съкилийници бяхме опънали за тая цел в циментеното преддверие. Когато вкарахме стаята в ред, тя направи преглед на хранителните ми запаси и след като се информира за любимите ми яденета, направи най-фантастичната мусака, която съм ял в живота си.

Докато готвеше, изглежда, отново реши, че може би е прекалила, и реши да ми поясни:

– Нали моят ентузиазъм не ти се вижда странен? Винаги съм мечтала да си имам някаква дупчица, която да си е само моя и в нея да правя каквото си искам.

– Нямах ли си стая?

– Имам, но все едно, че я нямам. Госпожа майка ми непрекъснато се вре в нея, преобръща ми всичко наопаки и я подрежда както на нея й харесва. Непрекъснато се караме, обаче резултатът е нулев. Един ден й казах, че ще изляза на квартира, и тя щеше да предаде богу дух.

– Защо наистина не излезеш?

– Ти си луд. Първо, нямам с какво да я плащам и второ, тя наистина няма да го преживее. Нямах представа какъв тиранин е. Калигула.

– Най-добрият начин за справяне с тираните е неподчинението! – посъветвах я дълбокомъдрено, докато белех картофите, единственото нещо, с което ми позволи да участвам в приготвяването на кулинарната й магия, а тя само поклати глава:

– Нищо не струва да се направи, но се плаща скъпо. Нали ти казвам, че е непоправима, ще си иде мърцина.

През следващите двадесет години щях да имам безброй възможности да се уверя, че непоправимостта е една от най-стабилните и непроменими черти на характера, които бе взела от майка си наред с деспотичния манталитет, но тогава в оная октомврийска вечер аз установявах с нарастващо удоволствие колко хубаво е една красива жена като Ани да се грижи за теб, да се мъчи да угажда на вкусовете ти и да те обгражда с преданост и топлина. През следващите дни и седмици тя го правеше все по-добре, изглежда, у нея се бе развихрил инстинктът не само на жена, но и на майка и този инстинкт едва ли можеше да намери по-подходящ обект за реализиране от един сирак като мен. Неда, изглежда, беше права, когато казваше, че съм изостанал в развитието си, но сериозно беше сбъркала с възрастта. Не малолетен, както ме бе определила – аз откривах и изживявах едновременно всички бебешки, детски, юношески и младежки емоции и привързаности на син към майка, примесени по някакъв особен, едва ли не противоестествен начин с чисто сексуално привличане. Това привличане обаче никога не можа да достигне оня еталон, който бе поставила любовта ми с Неда. Изглежда, именно във взаимното реагиране на извечния комплекс майка-дете бе лошият шанс на нашия бъдещ живот. Казвам лош, защото го направи невъзвратно общ.

Впрочем „невъзвратно“ е малко силно казано. Все пак прекараниите с нея двадесет години не изчерпват целия ми живот, остават ми поне още толкова, чиято съдба ще зависи от това, какво решение ще вземе съдът след малко и какво знае тя за смъртта на Неда.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

КОГАТО РАЗБРАХ, ЧЕ Е УБИЛ НЕДА, не се прибрах вкъщи цяла седмица. Взех някаква командировка от редакцията и заминах в Родопите.

Всъщност научих го случайно. От години вече бях сигурна кой е бащата на нашия Владо, но за майката само подозирах и когато във връзка с едно разследване най-сетне получих достъп до документацията отпреди двайсет години на оня родилен дом, в който той тогава беше разпределен, се залових за работа. Исках само да разбера коя е майката, а за свой най-голям ужас узнах и как е умряла.

Животът ми със Стефан беше общо взето, лишен от любов, но и с това се свиква. Отначало се утешавах с максимата, че винаги единият обича и заради другия, после като всички останали просто се примирих, още повече че трябваше да се грижим и за детето, което не се интересува дали си го родила или не, а просто има нужда от майка. Всъщност от неговия син аз получих – макар и в друга форма – оная любов, която не получих от самия него, и това беше моята голяма и решаваща компенсация. Стигаше ми донякъде. И до някое време. Сега Владо е вече голям и няма нужда от мен, баща му, както по всичко изглежда, е убил майка му, а аз съм просто излишна.

През последните години чувството, че съм излишна, се засилваше у мен все повече, но се утешавах с факта, че то тормози всички майки, когато децата им излязат от училищната възраст и станат самостоятелни. Но и с него постепенно свиквах така, както се бях научила да свиквам с много други неща. Опитвах се да хитрувам и да се боря все още за някакво малко местенце в живота на Владо-осигурявах му безплатни карти за кинолектории, за тенискортовете, намирах му дънки, спортни ризки и маратонки, обзаведох го с видео и цял австрийски скиорски екип, а когато се изнесе при каратистката си, всеки ден оставях вкъщи пълна тенджерка с ядене или по една голяма тава с баница, кекс, баклава или някакъв друг сладкиш. Отначало се ядосвах, че каратистката не си правеше труда поне да измие после съдовете, но и с това свикнах. Радвах се, че поне ги намирам празни, което означаваше-употребени. Малко по-трудно ми беше да възприема ролята си на перачка и на нейните парцалки. даже първия път ги зафучих през прозореча с погнуса и яд, но и това преглътнах. Слязох пред блока, събрах й гашичките и блузките и

ги пузнах в пералнята с дрехите на Владо. Оставях му ги в един найлонов плик, изгладени и надиплени, понякога прибавях и малко пари – от благодарност, че не са ме забравили. Стигаше ми когато някой път случайно се засечем вкъщи, да вдигне палец и да каже:

– Нямах грешка, маме!

Вероятно още в следващия миг ме отписваше от съзнанието си, защото диалогът ни свършваше дотук и никога не ме е попитал как живея, имам ли нужда от нещо, но всъщност кой ли син е питал майка си за такива работи... От години вече претръпнах към страха – дали ще разбере, че не е мой син, даже много пъти обмислях как сама да му кажа, за да не го научи от другите, но не ми стигнаха силите. Винаги ме спираше надеждата, че може пък никой да не му каже, и ужасът от угризението след това, че съм го направила сама. Така и досега не съм сигурна дали знае или не. Ако го е научил, значи е успял да го скрие от мен много умело. В едно обаче съм сигурна – дори и да знае, че е осиновен, едва ли подозира, че Стефан му е истинският баща. Самият Стефан не би рискувал да му каже, защото това създава предпоставка за разкриване на тайната около смъртта на майка му.

Истината за тази смърт ме изхвърли като взривна вълна на някакъв бряг, където нямах никакви ориентири, но където въпреки зашеметяването си знаех съвсем ясно, че отсреща, там, където е Стефан, за мен място няма. По неизбежност живеях и все още живея под един покрив с него, но и на това трябва да се сложи край. Бях го приела с всички черти на характера му, с цялото му безразличие към мен, понякога даже момчешките му хитрувания ме забавляваха. В случая с Неда обаче става дума за нещо съвсем друго, доста различно от текущите, по-мимолетни или по-дълготрайни любовни истории. Започнах да се страхувам да оставам вкъщи насаме с него. Чуех ли стъпките му пред кабинета, ме обземаше ужас, като осъден, когото идват да отведат на разстрел. Един ден даже попитах Владо не може ли да ми уреди да тренирам при тях карате, но той се изсмя и само ми каза да му посоча този, който трябва да загуби някаква част от тялото си, дори ако това трябва да е и главата. Опитах се да го убедя, че говоря сериозно, обосновах се с това, че днес всеки трябва да може да се защити от ненадейно нападение, но той заяви, че няма да позволи разни простаци и простачки да ми трошат пилешките костици по прашните тренировъчни салони. Попитах го – ами неговата каратистка, той отвърна, че е глупачка, и разговорът приключи без никакъв резултат. Повече не го закачих, защото е твърдоглав като баща си, и по едно време започнах да мисля за някакво оръжие, което да

държа скрито до себе си. Отхвърлих обаче и тази мисъл, защото Стефан е силен като диво животно – за да се защитя от него, би трябвало да се въоръжа поне с картеница.

Хиляди пъти прехвърлях през ума си всички подробности от доказателствата, които бях събрала, бог ми е свидетел, че го правех с цел да го оправдая, да намеря пукнатина в хипотезата си, но всички улики са срещу него. Може би допускам някаква грешка, о, как бих искала да е така, но фактите са си факти, а колкото пъти се канех да го заговоря на тази тема, винаги се отказвах. Той не е човек, с когото можеш да седнеш и да проведеш нормален човешки разговор. А ако наистина е убиец и разбере, че аз знам това, сигурно няма да се поколебае да ме изпрати при Неда да си правим компания. Затова просто реших да се разведа, за да регламентирам разделянето си с него, без да пробудя подозрителността му. По едно време даже се надявах, че това може да го стресне и да го накара да поеме инициативата за някакво оправяне на нещата между нас, тогава може би щяха да се създадат условия за изясняване и на историята с Неда. Той обаче никак не ми изглежда на стреснат. Ако не се лъжа, приготвя се оттаък доста бодро и старателно, все пак доктор Милев е известен хирург, не може да се появи в съда как да е, нали пак заради хорското мнение ми предложи да ме закара с колата, която все още е семейна. Жалко, че по пътя няма някой голям мост – да му извия волана внезапно и да рипнем заедно долу. Да, най-страшното е, че между нас отдавна вече няма никакви мостове, нито за хвърляне, нито за минаване. Предварително знам как ще завърши евентуален опит за изясняване на нещата, защото и аз не съм лесна и хич няма да му цепя басма.

Ако например го запитам каква е съдбата на момичето, с което ходеше, преди внезапно да се ожени за мен, той веднага ще разбере, че нещичко знам или подозирам, и ще се измъкне с неангажиращата го част от истината:

– Доколкото знам, умряла е при раждане.

– Умряла е, „доколкото знаеш“, или е умряла в ръцете ти, когато още работеше в гинекологията? И – „при раждане“ или при раждането на нашия каратист? – ще уточня, за да разбере, че въпросите ми са съвсем конкретни и изискват съвсем конкретен отговор. Това вече ще го стресне и понеже е достатъчно интелигентен, ще се измъкне хитро:

– Както виждам, ти знаеш повече от мен, така че може би трябва не ти мен, а аз теб да питам. Виждаш ми се доста добре информирана по отношение на историята на нашето семейство.

Ще му кажа, че не знам повече от него, в най-добрия случай – почти колкото него, затова настоявам да чуя истината от неговите уста, след това имам и други въпроси, но той ще ми зададе логичния въпрос – е, и какво като е умряла в ръцете му? През него са минали хиляди хора, едни са оживели, други не, Божа работа, дето се вика, медицината не е всесилна. Случило се да живее в района на оня родилен дом, паднала се при него. Те са били само двамата с колегата му, следователно шансът да се случи в негово дежурство е бил петдесет на сто.

– Много добре знаеш, че е дошла специално да роди при теб. – ще го атакувам аз, но това няма да го затрудни особено, защото дори и така да е, какво нередно има в това? Всички търсят за операция или раждане познат лекар. Аз обаче веднага ще му нанеса следващия удар: – И когато тя умря, ти реши да вземеш детето ѝ като спомен от голямата си студентска любов. Улесняващо обстоятелство – точно тогава ние с теб вече бяхме решили да си вземем и отгледаме едно дете. Тя била сираче, а детето го родила извънбрачно, или както тогава се казваше – незаконно. Така ли беше? И на тази атака ще ми се отговори с опит за измъкване, като ми се припомни, че запазването на родителската тайна в подобни случаи е много строго професионално задължение на лекаря, дори и когато се отнася до неговото собствено семейство. Та това би трябвало да ми е известно, нали преди да стана журналистка и защитничка на общественото мнение и право, аз все пак съм получила медицинско образование.. С тези неща би трябвало да съм наясно. Но понеже, за жалост, съм наясно с повече неща, отколкото той предполага, ще го помоля да ми отговори на въпроса, кой направи аутопсията на момичето, за да установи и документира причината за смъртта ѝ.

– Откъде да знам? Има си хора за тая работа.

– Кои са тези хора? Ти трябва да ги знаеш! Имена! Колеги са ти били!

– Оттогава са изтекли двайсет години.

– И не си спомняш точно кой?

Ще ми бъде припомнено, че през моргата са минали много хора, но тогава вече, решена на всичко, аз ще направя съществено уточнение: да, но един от тях преди двайсет години слезе една нощ там, за да изкара цяло дежурство от чуждо име с цел да заличи следите си. И след като припомня, че аутопсията е и контролен акт, ще попитам как се нарича действието, при което престъпникът разследва сам собственото си деяние, и след като собственоръчно е написал заключението, фалшифицира пак със собствената си ръчица и подписа на този, който в

действителност и по закон би трябвало да го направи?

След такова директно и конкретно обвинение той трябва или да извади скалпела, за да ме боцне в съответната артерийка, или да спечели време за съобразяване и осмисляне на чутото, чрез ироничната констатация, че, както се вижда, журналистическата ми карта е свършила добра работа. Ако имам късмет да избере второто, ще трябва, приемайки неговия тон, да призная, че да – в интерес на истината доста съм се потрудила. И тогава, понеже най-доброто средство за измъкване от неудобния отговор е не само промяната на темата, но и преминаването в настъпление, ще ми бъде отправен въпрос: а как трябва да се нарече деянието, при което човекът, до когото спиш всяка нощ, точи ножа в кухнята, но не за да ти отреже хляб, а за да ти пререже гърлото? Ей така, както си спиш доверчиво до него.. И след тази сърцераздирателна констатация ще бъда уверена, но впрочем жертвата е в ръцете ми – бих могла вече да извикам и милицията, може даже и по телефона, той обещава да бъде кротък. Ще трябва обаче да го уведомя, че засега предпочитам да питам аз, а не милицията, от тях не вярвам да узная много. Няма обичай да разказват публично това, което са научили, още по-малко пък – на журналисти – А ако се опита да ме заплаши, че може би ще предпочете да говори пред тях, а не пред мен, ще трябва да му припомня, че все пак аз може и да не го предам, а при тях прошка няма. Стефан обаче не е от тия, дето се плашат така лесно, и понеже докато си говорим общи неща, вече ще е измислил някаква версия, ще се опита да я лансира с чувство не само на превъзходство, но и на снизходително съжаление към мен, за да звучи по-убедително:

– Ами, , Как да ти кажа?... Там в съответния отдел работят несъмнено хора с логическо мислене. И ако им обясня например, че точно тогава се е наложило да заместя колегата, но така, че началниците да не разберат, защото от неговите запои вече им е било дошло до гуша и са търсели и най-малкия повод да му намерят цаката, може да ми повярват. Виж, на теб не бих се наел да го обяснявам. – А ако възразя, в смисъл че аз също съм лекар и макар да съм практикувала съвсем малко, някои неща от професията са ми ясни и бих могла да го разбера, той ще ми обясни почти презрително, че аз съм толкова лекар, колкото и криминалист, че съм любител, който разсъждава в абсолютни категории, а така отсъждат или много младите и неопитните, или...

– Или глупавите – ще му помогна услужливо, но той ще предпочете да ми каже същото в своя стил:

– А, не съм казал, че си глупава, от друга страна, пък и не си вече

съвсем млада, така че недоумението си остава за мен. Може би – просто неопитна.

– Добре де – няма да му остана дължна и аз, – ти като по-опитен не допусна ли, че всички тия неща рано или късно ще излязат наяве?

– Кои неща? – ще продължи той да се прави на ударен, но аз веднага ще го върна към действителността, като му припомня учтиво, че говорим за убитото от него момиче и за нейното дете, което сега е наше. – В такъв случай – ще вдигне назидателно пръст той – трябваше да уточниш, че говорим за твои предположения. Неоснователни, недоказани и недоказуеми, мога да те уверя в това.

– Как?

– Какво как?

– Как ще ме увериш в тяхната неоснователност?

– А! – ще вдигне отново пръст той. – Извинявай, но мисля, че ти си тази, която трябва да доказва. Ти обвиняваш, ти трябва да представиш и солидни доказателства. Ако не се лъжа, това е основен закон в правото.

Да, ще има известни основания да го каже, а аз привидно ще отстъпя, за да го подмамя да си признае най-напред по-малката вина:

– Добре де, да допуснем, че обвиненията ми са основателни само наполовина. – Не си я убил, но си взел нейното дете. Защо не ми го каза още тогава? – Както винаги той ще избяга от прекия отговор:

– Щом сме в сферата на допускането, да те запitam и аз. Ако наистина беше нейното дете и ти бе узнала това, щеше ли да го приемеш? Да го отгледаш с любов?

– Значи признаваш, че... ще се опитам отново да го подмамя аз, а той ще отсече категорично:

– Нищо не съм признавал, защото няма нищо за признаване. Аз човек не съм убивал, а за тайната на осиновяването мисля, че се разбрахме.

Тогава вече ще бъде принудена да го притисна отново по главния въпрос:

– А за онова дежурство в моргата? За него какво обяснение ще дадеш?

– Понеже още не е доизмислил версията си във всичките й детайли, тук той ще се затрудни почти нескрито: – За онова дежурство в моргата... всякакво обяснение би изглеждало, най-мекото казано, съмнително. , Въпреки че такива замествания и подписвания на протоколи от чуждо име в нашата практика стават често. – И признал ми все пак, че донякъде и аз съм медицинско лице, ще потърси подкрепа и от мен: – Ти

самата знаеш това много добре!

– Да! – ще мина в решително настъпление аз и ще започна ожесточено да събарям кулите на неговата крепост една по една, като първо ще се заловя за тази, която ми е най-сигурна. – За жалост в цялата тая работата повечето неща са все съмнителни.. , Съмнително е, дето тя е пожелаала да роди точно при теб. Съмнително е, дето е предала душата си на бога точно под твоя нож... Съмнително е, дето точно тая вечер твоя колега го е хванал поредният запой... Слава богу, че поне едно нещо в тая бъркотия е несъмнено. Бащинството на каратиста.

– Да е жива журналистическата ти карта! – ще извика той ентузиастично, за да прикрие смущението си. – Ти успя да стигнеш и до бащата!

– Представи си, още преди двайсет години – ще го уведомя съвсем делово и почти приятелски. – Преди даже да имам и карта... Но не бях сигурна. Окончателно го разбрах напоследък. Не ти ли се струва, скъпи, че нашият каратист вече и в тялото, и в лицето е едно почти точно копие на онзи смотан, но хубав, мъжествен и обещаващ медик третокурсник, подир когото се обръщаха почти всички мои колежки и за когото аз най-неочаквано и скоропостижно се омъжих?

Но Стефан няма да е Стефан, ако не избяга и тук от прекия отговор:

– Просто не мога да повярвам, че такава опитна журналистка като теб не разполага и по този въпрос с документи, а се осланя само на предположения и външна прилика. Нямах ли нещо... Например писма от нея, в които тя да ти е разкрила истината за нашите отношения, да те е уведомила, че е бременна от мен, да ти е казала, че ти не си за мен и че трябва да ме оставиш на нея, и т. н., и т. н. Би звучало достоверно, макар и банално.

Ще му припомня, че има един документ, който се нарича наследство. Казват, че била модерна наука, свързана много тясно с медицината, би трябвало да е чувал за нея... Със същия хаплив тон той ще ми отвърне, че чува за нея за първи път, но и от книгите, и от практиката знае (подразбира се – би трябвало да го знам и аз!), че много често хората, независимо дали са деца или възрастни, започват да приличат на тези, с които живеят, да не говорим колко често явление е това пък специално при децата. Подражавайки с мимики, жестове и начин на мислене на хората, при които растат, те започват да придобиват и някои от техните външни черти. Като му обърна внимание, че говоря не за „някой външни черти“, а за почти пълно копие, ще го уведомя, че започнах да откривам това още когато Владо беше съвсем малко дете. Сравнявах го

с неговите детски снимки, а от нея е взел само очите, не му ли се струва? Струва му се, че не съм добре с нервните – това ще бъде отговорът му, с който той отново ще се опита да избяга от конкретния отговор, защото днес всичко може да се обясни с нервните... Нерви ли?... Та тук става дума за една погубена любов, за един жертван живот на младо момиче!... И за какво? За да остави едни очи... Вместо пошли писма, до които неговата елементарна фантазия едва може да стигне... Не те ли стряскат нощем тия очи? – би трябвало да му изкрещя. – Не ти ли говорех нещо през всичките тия двайсет години? Не те ли питаха нещо?... Но той може да ме смачка само с едно изречение:

– Ако очите на каратиста бяха наистина нейните, те биха могли да ме питат само едно: защо съм ги заменил с теб!

След което ще ме уведоми сухо, че ако това ме задоволява, можем да смятаме разговора за приключен, защото закъсняваме за делото. За да не се издам, че съм смачкана, ще трябва да му кажа с възможно най-приятелския тон да не рухва толкова бързо, защото, както вижда, знам някои неща по-добре от милицията. Да запази силиците си, защото имам още въпроси. От удобната поза на ядосан човек той ще ми препоръча да си ги задавам сама и да си отговарям сама, защото, както вижда, го правя по-добре от самия него. Въпрос на интелигентност – ще му отговоря сериозно и ще го уведомя, че знаех, че връзката им продължи и след като я замени с мен, но стисках зъби и просто чаках естественото й изконсумиране, защото друго поглъщаше тогава всичките ми мисли и сили: баните, лекарите, билките, йогистките упражнения... Всичките онези нечовешки усилия да поправя грешката на самонадеяния третокурсник. Поне едната.

– Да... – ще се направи той на дълбоко замислен. – На мъжете им е слаб ангелът, все ще има една или друга, тая поне не е някоя шантонерка, твърдата любовница на собствения мъж е за предпочитане пред случайните връзки... А пък после ти изведнъж се зарадва, че тази ужасна връзка внезапно приключи. Чрез някакво щастливо обстоятелство се бе поправила поне отчасти другата грешка – нашият някогашен, според теб, непростим компромис... А щастливото обстоятелство в случая се е проявило под формата на нейната смърт.

Как да му обясня, че нейната смърт не е поправила нищо? Че тя е само част от страшната лихва на нашия наистина непростим компромис и че тая лихва расте... Расте... В геометрична прогресия... „После“ съм се била зарадвала! После той чисто и просто донесе въщи нейните очи!... В интерес на истината не ги познах веднага, отначало само се

чудех – къде съм ги виждала?... Но си виках: така ми се струва, свят широк, очи всякакви. Докато един ден от някаква негова книга изпадна снимката ѝ.

– Не си ли каза пак – ще подхвърли той иронично – свят широк, очи всякакви? Не знаеш ли, че ако Събереш десет души, поне на двама очите, устата, носовете или ушите ще си приличат!

– Не, драги – ще му отвърна. – Тези не приличат на никои други. Тези питат. И аз те питам: защо я уби?... Мисля, че всичко друго съм ти простила или поне се опитах... Това с нашето дете... Така или иначе станало е Неволно. Но тази смърт...

– Ти просто не можеш да ми простиш „откритието“ си, че детето е мое и нейно! – ще прехвърли отново топката към мен той. – Затова драматизираш, а не че...

Да, никак не ми беше леко и с това откритие, признавам си... Ако нямаш нищо против, вече обичах това дете като свое.. Но в сравнение със сега наистина би могло да се каже, че тогава съм драматизирала.

– Главата си залагам и че си била решила незабавно да се разведеш с мен.

– Реших да я намеря... Да бъдем наясно.

– Така кълбото започна да се разплита. И постепенно ти стана ясно всичко.

– Там е работата, че не всичко.

– И кое възелче на кълбото остана неразвързано?

– Защо бе, човече божи? – ми иде да изкрещя отново. – Защо уби майката на детето си? Това момиче дойде да роди при теб – да те накаже или пък за кураж, няма значение. И как не е могло да види, че под бялата престилка се крие не ангел спасител, а вампир...

– Слушам те и ти се чудя на ума – ще каже той със самообладание, на което наистина може да се завиди. – Убийства, протоколи, морга, вампири... Защо бе, джанъм, е трябвало да я убивам? Не е ли могло чисто и просто да се разведе с теб, щом съм такъв безнравствен тип, и да се ожена за нея? – Ще му отговоря кратко, че не е могло, а ако сметне, че не страдам от липса на самочувствие, и запита конкретно защо не е могло, ще му обясня, че защото тя нямаше татенце, което да му осигури почти веднага след завършването на Медицинската академия аспирантурката, после и хабилитацията... Дори да беше живо, едно обикновено татенце трудно би могло да спретне подобна кариерка на златното си зетче, па макар то да би имало и гениални заложбици... – Значи ясно! – ще заключи той с широк ироничен жест. – От тебе кариерката, от нея

рожбата и вечното мълчание, а от внучката второкурсничка – шута към старческия дом. Ако, разбира се, преди това ти не ми теглиш шута към затвора.

Ще му обясня, че шута към затвора може да си го тегли само той, защото е въпрос на съвест и на морал, при това ще има две смекчавачи вината обстоятелства. Първо, че се е предал сам, след като се е разкалял, и второ, че са минали двацет години, нещо като давност. А може даже да се отърве и само с условна присъда.. А той ще констатира, че моята загриженост е просто трогателна, но ще ме посъветва най-горещо в първия миг, в който събера всички доказателства, че е убиец, да се обадя в милицията. Това ще ме успокои, защото се виждало, че желанието ми да го пратя зад решетките е наистина голямо, сега само съм предполагала, а това ме измъчвало. Ще се опитам да го убедя, че ме измъчва съвестта ми, а не желанието ми да го пратя в затвора, но това ще предизвика само гръмък смях:

– Охо! Намесва се и твоята съвест? Тя пък какво общо има с моето „престъпление“?

Как да му обясня, че престъплението не е само негово? Нали ще разпери щастливо ръце и като ме увери, че от това няма нищо по-лесно и по-достойно, ще ми препоръча в такъв случай да тичкам в милицията и да се предам от наше име... Не че не бих го направила, но за такива като мен няма параграф в закона. За моя случай няма нито наказание, нито прошка, това е най-страшното. Да кажем, че го разбере, тогава ще ми зададе съвсем логичния въпрос: а щом съм толкова нравствена, защо преди двацет и няколко години, когато неочаквано и скоропостижно се омъжих за него, съвестта не ми е попречила? След като ми е била известна голямата му любов с онова момиче, за което сега толкова съм се разкахърила? И след като съм била повече от сигурна, че се жени за мен само заради кариерата си? След като, с две думи, ми е било ясно, че това е сделка? Бих могла, разбира се, да му отговоря, че това именно не мога да простя на себе си така, както на двама ни – нейната смърт, но той в никакъв случай няма да пропусне случая да отбележи, че не носи никаква отговорност затова, че моята нравственост има двацетгодишен инкубационен период.

Да, но за разлика от него-аз поне пред себе си бях честна. Защото наистина го обичах. Бях се побъркала по него още от първи курс. Още тогава стана ясно, че е най-умен от всички момчета, а непохватността и срамежливостта му в отношенията с момичетата възбуждаше още повече апетитите и интереса към него. Не дружеше и с колегите ни и никой

не знаеше за него нищо – кой е, откъде е, от какво семейство, научих само, че живее на общежитие, в първи блок на Четвърти километър. Започнах да ходя там, при една колежка във втори блок, с надежда да науча нещо повече или евентуално да вляза в по-близки отношения с него. Но той и там не общуваше с никого. Разбира се, можех да направя опит да го свая и в академията, но там щеше да бъде под зорките очи на целия курс, в който ориентирането по двойки все повече набираше скоростта на брауново движение и всичко беше ясно на всички. Към мен още на бригадата се бяха юрнали разни градски и селски хитреци, чието число се утрои, когато разбраха чия щерка съм. И не можех, пренебрегнала всички тях, да си позволя риска да направя по отношение на него някаква безрезултатна маневра, която ще бъде забелязана от целия курс. В аудиториите все гледах да сядам по-близо до него с надеждата, че ще ме забележи, кроях си наум най-различни ситуации, в които аз изведнъж му ставам необходима, помагам му нещо или пък го спасявам от някаква смъртоносна опасност... Какво може да се очаква от момиченце, което е израснало под опеката на такъв сюзерен като майка ми? Ако бях малко по-отракана, щях да направя една сбирка на вилата и след като всички се напият, да си го отмъкна в моята таванска стаичка и да го вкарам в пътя. А аз – мечтателка! Започнах да си рева насаме и даже по малко да го мразя, загдето въобще не ми обръщаше внимание. Изчела купища блудкави любовни романи, започнах да му пиша писма, които след това изгарях... – А когато във втори курс започна да се облича модерно и изпъкна още повече сред останалите момчета, направо щях да се побъркам. Всички колежки си точеха зъбите, а няколко даже се опитаха да скалпят някакви истории, че уж имали нещо с него. Не, никога не бе имала нищо, лъжите на всички се хванаха, добре само че не направих глупостта да изпия два-три флакона сънотворно. Тъкмо бях решила вече да предприема някаква решителна стъпка, например да започна да го издебвам така, че да сядам все до него, пък каквото ще да става, долетя сигурна информация, че ходел с някаква археоложка. Две момичета от нашите са били на терен в съседното мазе, където той живееше, на гърба на Ректората, до Докторската градина. Това беше в края на втори курс, никога не съм била по-близо до флаконите оттогава, а почти цялата юнска сесия ми пропадна. Същото лято разбрах и откъде има пари за дънки и други модерни дрехи, които малцина от нас можеха да си позволят да носят. Веднъж, като разхождах кучето си из Бояна, го видях да мъкне бетон на някаква постройка. Бях така шокирана, че в първия момент трябваше да се хвана за една ограда. Първото чувство, което

изпитах, когато го видях гол, по орфани къси панталони и гумени галоши, с шапка от вестник на главата, целия омърлян и изпотен, беше гняв. Гняв, защото смятах, че за един умен човек такава работа е унижителна, поне майка ми ме беше възпитала така. За нея тия, които работеха по нашата или по околните вили, бяха всички лумпени или престъпници, някакви почти безсловесни скотове, с които е обидно даже да разговаряш. Бях чувала, че и някои студенти ходят и вършат тежка физическа работа, но най-малко бях допускала подобно нещо за Стефан. И все пак там, на строежа, той беше хубав. Не ме видя и това ми даде възможност да го разгледам – тялото му беше страшно красиво, с широки атлетически рамене, мускулесто и изпечено от слънцето, излъчващо сила. Още не бях прегръщала мъж, но сигурно съм изпитала подсъзнателно желание да го сграбча – така както е потънал в пот и цимент – Да, сигурно тогава моето девствено съзнание, виждайки го за първи път съблечен, го е пожелало като мъж, защото дълго след това, когато исках да ми бъде хубаво в леглото с него, си го представях все с окъсаните къси панталони, с гумените галоши и с книжната шапка, омърлян с цимент от главата до петите. Казах му го веднъж, а той се засмя:

– Ела в неделя с мен в Драгалевци, пък като свърши м плочата, докато другите ядат и пият, може да ти се случи и наистина...

Работеше по постройките даже и през аспирантските си години, защото стипендията му беше малка, аз не изкарвах много, а нашите не можеха да ни помагат кой знае колко, професорската заплата на баща ми едвам им стигаше на самите тях. Отначало аз държах това в тайна от майка ми, но той, особено след като му казах какво е отношението й към въпроса, не пропускаше случай да я ядосва, разправяйки разни бетонджийски истории и издигайки бай Марко и момчетата му почти в култ. „На бетонджия ли налетяхме, господи. – повтаряше майка ми по цял ден, особено пред чужди хора, – за какъв грях си ни наказал, какво зло сме ти сторили. – , За тоя ли дивак съм отглеждала малкото си цветенце... Ама и тя, дивачка, как й е, като не ме слуша... Нека тегли сега!...“

Усмивах се на брътвежите й, защото си ми беше много добре с бетонджията, никога не са ми липсвали пари, даже може да се каже, че тогава сме били по-богати, отколкото сега. Стефан идваше вечер, хвърляше една шепа пари и казваше:

– Употребяй ги както намериш за добре!

На другия ден тръгнах по магазините и до обяд вече ги нямаше, но след ден-два той пак донасяше.

Най-странното беше, че докато не се знаеше нищо за него или само се пускаха разни лъжливи слухове, аз не се реших да го шурмувам. Когато обаче разбрах със сигурност за археоложката, в първия момент ме обхвана отчаяние, а след това – паника, че вече съм го изпуснала завинаги. Завинаги ли, казах си една сутрин, и усетих как у мен се пробужда някакъв бяс, какъвто дотогава не бях изпитвала. В този живот нищо не е завинаги, припомних си разсъжденията на някаква героиня от романчетата, и го проследих. Видях къде живее и че на път за мазето си минава през двора на Народната библиотека. Започнах да чета там, по-точно да вися по пейките наоколо, и само след няколко седмици той беше мой, оказа се при това, че историята с археоложката беше свършила отдавна, а информацията на моите колежки е била с много задна дата.

Да, обичах го, а ако в онзи бяс да го отнема на археоложката е имало нещо безнравствено и ако нося някаква, макар и косвена вина за нейната смърт, то кой може да отрече, че платих и надплатих твърде скъпо... Не той или Неда – и господ не би могъл да ме съди. Закъде повече...

– Успокой се... – ще каже сигурно той, ако е останала поне малко съвест у него. – Всичко е от нерви... Тривим си нервите с глупости...

– Не, не е от нервите. От лъжите е всичко. Живеем с лъжи, умираме с лъжи, децата ни се раждат с лъжи и умират от нашите лъжи... Не мога повече така.. Не мога. – Оправдай се! – искам да му извикам. – Докажи ми, че не си я убил, а че аз съм една глупава, мнителна жена... Това искам, а не да те пращам зад решетките...

Ако обаче изведнъж омекна така, той ще се опита да го използва и сигурно ще ми предложи да се откажем от развода или както още се казва в такива случаи – да се опитаме да започнем отново. Преживяхме и изстрадахме толкова неща. а преживяното и изстраданото сближава хората... Е, да, ще му отговоря, но ние и по тая точка не ставаме за нищо. Защото през тези двайсет години сме се радвали и страдали поотделно. И за различни неща. А ако се опита да ми забележи, че през тия двайсет години сме живели в общ дом, с общи грижи и тревоги, с общи безсънни нощи, ще трябва да му припомня, че има нещо вярно, само че в общия ни дом той страдаше за своята студентска любов, а аз за нашето неродено дете; че той се радваше на своето дете, а аз – на чуждото; че в неговите безсънни нощи се мяркаше кошмарът на извършеното престъпление, а в моите – на безсмисления живот с него, който си бях купила на възможно най-високата цена... Както се вижда, не сме живели в общ дом..

– Ако обуздаеш малко болезнената си фантазия, светът ще ти се види малко по-друг! – ще се опита да ме увери той. – Всяко нещо ще си дойде на мястото. – А ако му кажа, че всяко нещо ще си дойде на мястото само ако светът може да се върне двайсет години назад, това със сигурност ще му даде възможност да изпробва за пореден път остроумието си: – Да, ти не би се омъжила за мен, защото щеше да бъде нечестно спрямо нея, въпреки че с нея нещата бяха свършили. Щеше обаче да бъде нечестно главно спрямо самата теб, защото знаеше, че правим сделка. Не би направила и аборт, въобще за нищо на света не би направила какъвто и да е компромис, защото компромисът, както виждаме сега, се плаща с лихва, която през годините не намалява, а напротив – расте в геометрична прогресия. Баща ти щеше да осигури моята кариера на някой мухльо, по адрес на когото ти нямаше да изпитваш угризения, но за сметка на това щеше цял живот да си мислиш за мен.. Да изброявам ли още? – Аз сигурно ще му припомня само, че в края на краищата неговият компромис е и по-голям, и по-непростим, но той отново ще се измъкне за моя сметка: – Така или иначе резултатът от сделката е два трупа: едно неродено бебе и една любима. Не звучи утешително, трябва да се признае.

Тогава ще го попитам искрено дали знае коя е главната му тактическа грешка, той със сигурност ще ми отговори, че това се пита денем и нощем, а аз ще му отвърна, че знам, че се пита, нищо че се мъчи да продава фасони, и затова ще му я кажа. Грешката му е, че не се разведе с мен веднага след като стъпи здраво на краката си в академията. Вече можеше да се оправя и без татенцето. Щеше да се ожени за тая, която обича, тя нямаше да умре, щяха да си отгледат детето, а над нашия проклет живот нямаше двайсет години да тегне една непоправима вина и една непоносима лъжа... Нямаше да страдам повече отсега, сигурна съм... Може би за зла участ наистина да са надделели някакви скрупули от морален характер, в смисъл че не му е било лесно да ме захвърли след онова, което ми бе причинил, но гордостта му така или иначе няма да му позволи да си го признае, най-много да ми викне, че за нейната смърт нито аз, нито той носи някаква вина, да си го запиша някъде и да престана да преживявам.. Да, самотни в своето страдание, но единни в невинността за чуждото – при липса на по-добро и това би могло да бъде нещо, само че дали той се чувства виновен, в случая е по-малко съществено. Важното е, че аз се чувствавам.

– Затова ли реши да се разведеш? – ще попита той, а аз ще му отговоря уточняващо:

- И затова.
- Окончателното ти решение е от тази година, откакто разбра, че съм... вампир?
- Да.
- И присъдата не подлежи на обжалване?
- До евентуално опровергаване на обвинението – не..
- А ако след нейното изпълнение се убедиш сама в несъстоятелността на обвинението?
- Ще запаля една свещ в „Александър Невски“, защото ще започна да вярвам в чудеса, ще падна в нозете ти и ще те моля за прошка.
- Жалко. Толкова излишен труд, който при добро желание би могъл да бъде спестен.
- Знаеш ли кое внася известно колебание в убеждението ми, че си убиец? – ще го изненадам, а той ще извика:
- Просто невероятно! Ти и колебания! Бързо казвай кое е това нещо! Подушвам сензация!
- Това, че аз все още съм жива. Просто ти се чудя, скъпи, как досега не си помислил и мен да ме... Не, не може да не си го желаел! Освен че съм неудобният съучастник, толкова пъти съм те докарвала до бяс. И с твоите наклонности и спортна форма в това отношение...
- В интерес на истината – ще влезе веднага в моя тон той – щях да те. , Но ти ме изпревари с тоя развод. Пресече ми всякакъв път за действие. Знаеш, че имам лекарство, което предизвиква много внезапен, много безотказен и много естествен инфаркт. Достатъчни са само три капки в кафето... ,
- КАФЕ – това е идея! Какво ли ще стане, ако изведнъж застана на вратата му и го попитам не иска ли да направя по едно кафе? Това в края на краищата не ангажира никого с нищо, кафе се предлага и на чужд човек, това с капките са си мои измишльотини, пък и нямам никакъв мотив да го троя, сигурно достатъчно съм му отровила живота. Поскоро-той би имал мотив, ако по някакъв начин разбере, че знам как е умряла Неда. Всичко се случва, току-виж сме седнали като двама препа-тили самотници и като никога си поговорим човешки, – Все пак хора сме, не сме чудовища, нищо че често съм го наричала така, било в мислите си, било в разправиите ни. Ще му кажа съвсем приятелски, че отдавна знам, че Владо е техен син, но съм го-приела, от дума на дума може да стигнем и до смъртта на Неда и например да излезе наяве някакъв спасителен детайл, от който ще стане ясно, че не я е убил... Тогава всичко ще бъде много просто, животът ни ще си потече постарому, тъкмо

вече сме си свикнали. Ще изчезне кошмарът на старческия дом, ще си остареем заедно, ще оженим Владо, ще друсаме внучета каратистчета и дори от време на време ще носим заедно цветя на гроба на Неда.

Глупости. Подобен разговор между нас не би могъл да се състои никога, та ако ще и цяла цистерна кафе да – изпием. Знаем си се и двамата много добре, а той трябва да отговаря за смъртта на майката на детето си. Следователно по-добре ще е да го запитам кога смята да се предаде в милицията, защото ако не го направи сам, то аз с абсолютна сигурност ще го сторя в момента, в който излезе решението за нашия развод.

Ще го кажа така неумолимо, че ще прогоня от него всякакво по-нататъшно желание за перчене и ще го накарам да извика почти отчаяно:

– Кажы им! Ако искаш, и във вестника си напиши, че си живяла цял живот с вампир!

– Е, защо пък чак вампир! – ще го коригирам великодушно. – Те тия са човешки работи. Хората ги вършат. С други хора. Даже когато става на операционната маса, не се и нарича убийство. Просто си виновен за нейната смърт, ако тая формулировка ти харесва повече.

И тогава той, съсипан от войната, която двацет години е водил със себе си заради това, което е извършил, и от почти едночасовия финал на тази война с мен, изразходвал всичките си сили и почувствувал нужда да се изповяда, за да му олекне най-сетне, ще наведе глава и ще изхрипти признанието си чрез удобната формула, която великодушно съм предложила:

– Да, виновен съм.

Тогава защо да водим целия тоя разговор? Защо да се подлагаме излишно на това безсмислено мъчение? Познаваме си се толкова добре. А аз и така си знам, че е виновен.

Следователно няма никакъв смисъл и да предлагам кафе. По-добре да побързам с гримирането, защото, ако закъснея и не ме вземе с колата, ще трябва да вися за такси.

ПЕТА ГЛАВА

АКО МОЖЕХ ДА РАЗГОВАРЯМ С АНИ като с нормален, разумен човек, който ми мисли доброто и който е готов да приеме с доверие всяко мое обяснение, сигурно бих се заел да ѝ обясня как точно съм убил Неда и тя би ме разбрала. Примерно ако на нейно място беше самата Неда. Пък и която и да е друга, може би просто защото няма да има за какво да ми отмъщава и няма да иска да съсипе и моя живот, понеже аз съм съсипал нейния. Една такава жена сигурно би направила някакъв отчаян, последен опит за сближение.

Чисто и просто ще предложи да направи по едно кафе. Това не би я ангажирало с нищо, кафе се предлага и на чужд човек, и от дума на дума ще стигнем до най-важното:

защо и как съм убил Неда. И понеже въпросът ще ми бъде зададен именно така, направо и с тия думи, аз ще отговоря също така направо и със същите думи, че не съм я убил. Или поне не така, както тя си представя – като вампир.

– Е, защо пък чак вампир? – ще се усмихне тя снизходително и разбиращо, само с очи. – Те тия са човешки работи. Хората ги вършат. С други хора. Даже когато става на операционната маса, не се и нарича убийство. Просто си виновен за нейната смърт, ако тая формулировка ти харесва повече.

И тогава, съсипан от войната, която двайсет години съм водил със себе си заради това, което съм извършил, и от почти едночасовия финал на тази война с нея, изразходвал всичките си сили и почувствувал нужда да се изповядам, за да ми олекне най-сетне, ще наведе глава и ще си призна:

– Да, виновен съм.

– А! – ще извика тя ужасена, защото дълбоко в себе си се е молила да се окаже, че аз не съм виновен, тоест че подозренията ѝ са били неоснователни. И тогава, забравила всичкото зло, което съм и сторил волно или неволно, подчинила се единствено на извечния женски инстинкт, който повелява на съпругата да защити съпруга си от каквато и да е опасност, тя ще ми подсказе великодушно как да се спася: – Значи... Значи си направил някаква неволна грешка, от която тя е издъхнала в ръцете ти. После си се уплашил и...

Ще ѝ кажа просто, че не е издъхнала в ръцете ми, защото аз въобще

не съм я оперирал.

– А кой? – ще извика тя с надежда. Другият. Дето след това трябваше да направи аутопсията. Аз само се вписах в дневника, защото дежурството беше мое.

– И защо? – ще запита тя вече по-смело, все пак всичко трябва да стане ясно.

Нея не можех. Само като си спомних оня кюртаж в Академията, ръцете ми изведнъж започнаха да треперят, както тогава. За първи път след толкова години.

– Значи си знаел, че детето е пак твое!

Предполагам, Точно девет месеца преди това бяха докарали Неда в спешния кабинет, беше направила опит да се отрови. За няколко дни се оправя, но психическото ѝ равновесие бе излязло от строя много сериозно. Последната нощ изкара при мен, бях дежурен, за първи път се любихме не по оня неин идиотски начин и тогава разбрах защо си бе отишла така внезапно и категорично. Любовта ѝ към мен, от която се е мъчела да се отърси и през времето, когато сме се виждали, – е разбила на пух и прах заричането ѝ да не обича никога никой мъж, защото мъжете са само животни, които тя по неизбежност трябва да употребява, и нищо повече. Това с мен просто е срутило в нейните очи достойнството на целия ѝ живот, изградено съзнателно и рационално през всичките години, изминали от случката със селските момчета до нашата среща. Да, никакъв мъж не беше тая моя Неда, само че го научих твърде късно. Като всяка най-обикновена, истинска жена тя се е опитала да избяга от мен; тичайки уж в обратната посока, а всъщност по силата на обстоятелството, че Земята е кръгла – все направо към мен. Само че на ръба на пропастта, на самия край на света, там, където трябваше най-сетне да се срещнем, мен просто ме нямаше. А това тичане се прави обикновено със завързани очи.

– Оня сбърка, така ли? Сигурно пак беше пил.

Нито капка. След това се напи, за първи път му умираще човек.

– Не можа ли да помогнеш?

Извикаха ме, когато тя вече беше... щях да го убия.

– Значи ти помогна на... аутопсията.

Не съм правил аутопсия. Само написах протокола от негово име.

– Значи не си влизал нито в операционната, нито в моргата?

В моргата влизах.

– Защо? Нали не си правил аутопсия? Стоях при нея. Цялата нощ. Да не е сама.

– Искаш ли още едно кафе? – ще попита тя, а аз ще си разхлабя вратовръзката. Не, ще я сваля съвсем.

КАФЕ ЛИ?

Какво каза Ани? Каза ли нещо? Или само ми се е счуло? Само ми се е счуло. Най-много да е казала, че е готова.

КРАЙ

© Кирил Топалов

Източник: <http://bezmonitor.com>, OCR и редакция: Виктор

Кирил Топалов – НЕРВИ
Рецензент Божидар Кунчев
Редактор Емил Елмазов
Технически редактор Цветанка Николова
Коректор Радка Ботева
Цена 1,03 лв.
Печатница на Военното издателство
София – 1989

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2029>]